

HÍRMONDÓ

RENDSZERES KÖZÖS TANULÁS

Közös tanulás a Mincha/Maariv ima előtt
(ld. a körzet honlapján és a heti körlevelekben) a zoom-on

Vasárnap: Szerdóczi Ervin: A hetiszakas és a profétai textus
Zeev Paskesz: Hetiszakas elemzés
Hétfő: Róth László: A csodarabbik nyomában
Kedd: Darvas István: A hetiszakas és kommentárok világa
Szerda: Fekete László: Kántorvilág

Közvetlen link: <https://us04web.zoom.us/j/6579029560>
ID szám: 6579029560 Password: 917838

TAVASZI – NYÁRI – ŐSZI ÜNNEPEINK
ÉS EMLÉKNAPJAINK

(2024/5784-85)

PESZÁCH – AZ EGYIPTOMBÓL VALÓ KIVONULÁS ÜNNEPE	2024. április 23–április 30. (első Széder április 22-én / niszán 15-22)
LAG BAOMER / LÁG BAJMER	2024. május 26-án / ijjár 18
SÁVUOT / SÖVUAJSZ – A TÓRAADÁS ÜNNEPE	2024. június 12-13-án / sziván 6- sziván 7
TISA BEÁV	2024. augusztus 13-án / áv 9
ROS HÁSÁNA / RAJS HÁSONO	2024. október 3-4-én / tisri 1-2
JOM KIPPUR	2024. október 12-én / tisri 10
SZUKOT / SZUKAJSZ – SÁTOROS ÜNNEP	2024. október 17–október 25-én / tisri 15-tisri 23
SMINI ÁCERET / SMINI ÁCERESZ	2024. október 24-én / tisri 22
SZIMHÁT TORÁ / SZIHÁSZ TAJRO	2024. október 25-én / tisri 23

(a konkrét imaidőket megtalálja a körzet honlapján)

A zsinagóga vallási, kulturális, oktatási és szociális céljait támogató A 100 éves Hegedűs
Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány számlaszáma: **11713005-20607867**
A BZSH Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga számlaszáma: **11707024-20405287**

TARTALOMJEGYZÉK

A hit akkor elköteleződés, ha cselekedetekben nyilvánul meg?	1	Elizér visszatért és hazaért	29
Adalék az illusztrált hággádák történetéhez A Cionista Hággádá.	3	Építkezés és bölcsesség	31
Tanulságos kirándulás	5	„Megkértek, hogy hozsam be a fiatal hangot”	32
Már több, mint egy éve	10	Műncz László állami kiténtetése	34
Benedek István Gábor sírkövévátása	12	A fény legyőzi a sötétséget	35
l'tent dicséris jöttem	13	A holocaust túlélők és a második generáció szociális helyzete	37
Ötven éve kapta meg rabbidiplomáját, s betöltötte a 75. életévét dr. Schöner Alfréd	16	Mazal tov Lea!	42
Sorsszerű volt a pályaválasztás	19	AM IZRAEL HÁJ	42
Emléktáblákat avattunk	21	Morális világitótorony, avagy Lord Rabbi Jonathan Sacks élete és tanítása	44
„Jelbeszéd az életünk...”	23	Szobrot avattak Prém Margit, a Skót Misszió iskola igazgatója emlékére	45
Szükség van a csodákra	23	„...a mi történt, ugyanaz, a mi ezután is történik...”	47
„Panni nélkül megállna az élet nálunk”	25		
2023. évi Hegedűs-Csáky Zsidóságért díjas	26		

Ez a lapszám a MAZSÖK pénzügyi támogatásával készült.

Kiadja a Hegedűs Gyula utcai körzet • Felelős kiadó: Műncz László
Felelős szerkesztő: dr. Várnai György • Nyomdai munkálatok: Vareg Hungary Kft.
A nyomtatott kiadvány szent szövegeket tartalmaz, kérjük ne dobja ki.

Örömteli és kóser Peszáchot kívánunk!

חג פסח שמח וכשר

Darvas István

A hit akkor elköteleződés,
ha cselekedetekben
nyilvánul meg

A zsidó hagyomány egyik központi gondolata az emlékezés fontossága. A Tóra Mózes ötödik könyvében¹ e szavakkal utasítja Izrael népét: „Emlékezz ősidőkről, értsétek meg nemzedékek és nemzedékek éveit!” A vers egyszerű értelmezése szerint a történelem fontosságáról szól. A hagyomány avatott mesterei szerint a jelen megértésének alapvető feltétele a múlt ismerete, vagy legalábbis az erre való törekvés, már csak azért is, hogy könnyebben felismerhető legyen a *hásgáhá*, vagyis az isteni gondviselés. Ezenfelül bizonyára egyetértettek volna George Santayana híres kijelentésével: „akik nem tudnak emlékezni a múltra, arra vannak kárhóztatva, hogy megismételjék azt.” Ha másért nem, ezért biztosan nem árt átismételni évről-évre a szolgaság és az egyiptomi kivonulás történetét Peszách ünnepének Széder-estéin. Természetesen másért is érdemes. Részint a családi és közösségi együttlét örömeért, részint pedig az ünnep inspiráló gondolatainak okán.

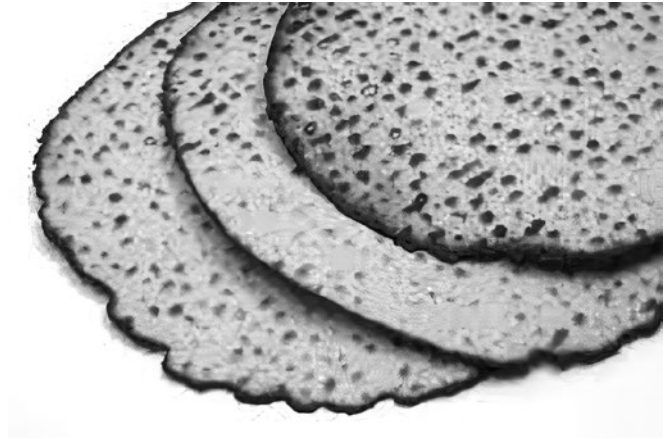

Érdeemes egy pillanatra visszakanyarodni az előző tórai idézethez, melynek a „nemzedékek és nemzedékek éveit” részében a „snot” szót az egyébként ismerős „sáná” alapján „éveknek” fordítjuk. Egyik mesterünk viszont eljátszik a gondolattól, hogy inkább a „sone” (más) szóból származik a kifejezés, és így a vers arra is felhívja a figyelmet, hogy tanuljuk meg a történelem leckéjét, de tartsuk szem előtt a generációról generációra történő változásokat. „Változnak az idők, változnak az emberek, változnak a körülmények. Van, amikor fel kell ismernünk, hogy nem haladhatunk tovább a múltban működő szabályok alapján.” A kivonulást megelőzően Mózesnek fel volt adva a lecke, hiszen volt egy elképzelése, hogy miként vezesse Izrael népét, de a valóság többször is változtatásra kényszerítette.

A Tóra² tömören foglalja össze Mózes első kudarcélményét: Izrael nem fogadta el a megváltásról szóló próféciját két okból: az egyik a „*kocer ruáh*” („lelki szűkösség”), a másik az „*ávodá kásá*” („kemény munka”) volt. A szöveg egyszerű jelentése, hogy a zsidó nép tagjai az őket sújtó kemény körülmények miatt – amelyek Mózes és a fáraó első találkozása után fokozódtak – a nép elkeseredett, és ebből fakadóan képtelenek voltak hinni a megváltás ígéretében. A szöveg kevésbé egyszerű jelentése szerint Mózes is a „lelki szűkösség” problémájával küzdött, amikor nem értette, hogy miért találtak elutasításra a szavai. Még egy olyan bölcs és éleslátó ember, mint *Mose rábénu* sem értette meg, miért reagál a nép ellenségesen az általa felvázolt, kifejezetten tetszetős jövőképre. Mózes abban az értelemben volt a lelki szűkösség állapotában, hogy nem tudott elképzelni más motivációt testvérei cselekedetei mögött, mint azt, ami elsőre eszébe jutott, ezáltal viszont nekünk megtanította, hogy élnünk kell a kételkedés lehetőségével, amikor felebarátaink tetteit elemezzük, és meg kell találnunk a módját, hogy kedvezően, vagy legalább a legkevésbé kedvezőtlenül ítélkezzünk felettük.

Az egyiptomi kivonulást megelőző egyik utolsó beszélgetés alkalmával mondta³ Mózes a Fáraónak: „ifjainkkal és véneinkkel megyünk...mert az Örökkévaló ünnepe lesz nekünk”. Az „Örökkévaló ünnepe” kifejezés kapcsán jegyzi meg Rabbi Jákov Cvi Meklenburg: „milyen öröme lenne a távozóknak, ha az öregek és a gyermekek Egyiptomban maradnának az Örökkévaló ünnepén?” Ráv Mose Teitelbaum máshonnan közelít: a mondat második fele („az Örökkévaló ünnepe lesz nekünk”) csak akkor következik be, ha megvalósul első része is, és Izrael fiatal és idős tagjai egyaránt megtesznek mindent annak érdekében, hogy egymást támogatva tudjanak haladni az úton.” Ehhez pedig elengedhetetlen az együttműködésre való hajlandóság.

Rav Baruch Hager szerint fiatalok és idősek közötti alapvető és legfontosabb különbség az előbbieknél impulzivitása,

illetve az utóbbiak türelme és megfontoltsága. A fiatalok általában tele vannak energiával és lelkesedéssel, és alig várják, hogy cselekedjenek, de gyakran anélkül, hogy időt szánjanak, hogy alaposan felmérjék lehetőségeiket a legjobb cselekvési mód meghatározása érdekében. Az idősebbek sokkal óvatosabbak és megfontoltabbak. De bár az óvatosság és a türelem gyakorlásának kétségtelenül van értéke, ez gyakran a szenvedély és az ambíció rovására megy. A megfelelő óvatosság könnyen eltúlzottá válhat, ami stagnáláshoz vezet. Ha túl sokat gondolkodunk, mielőtt cselekednénk, lehet, hogy végül soha nem cselekszünk, és nem érünk el semmit. Mózes ifjakat és öregeket említ, mert Egyiptom elhagyásához a fiatalság lendületére és az időskor óvatosságára egyaránt szükség volt, az előbbi garantálta a tetterőt, az utóbbi pedig a felelőtlen impulzivitás elkerülését.”

A kapkodás szinte biztosan hanyagsághoz vezet, talán ezért is próbálta már a peszáh-áldozat kapcsán megtanítani az Örökkévaló, hogy türelmesen, körültekintően érdemes cselekednünk. A bemutatandó áldozat kapcsán parancsolta I'ten: „ne egyetek belőle nyersen, sem vízben főzve, hanem tűzön sütve, fejét lábszáraival és belsejével együtt!” (12:9). Mi lehetett a jelentősége a Szentély működése idején, hogy az áldozati húst nem volt szabad csak teljesen átsült állapotában elfogyasztani? Egy magyarázat szerint inkább szimbolikus jelentősége volt, a micvák teljesítésének érzelmi hátteréhez kapcsolódik a tilalom. Ha érzelmileg nem vagyunk kellőképpen ráhangolva a parancsolatok végrehajtására, akkor valószínűleg a végén elsietjük, és megpróbáljuk a lehető leghamarabb teljesíteni kötelességeinket, a végeredmény így „nyers hús” lesz, silány, nem megfelelő minőségű „termék”. Ahogy őseinket figyelmeztették, hogy ne legyenek közönyösek az áldozatot illetően, hanem meggyőződéssel mutassák be azt, úgy nekünk is szenvedéllyel kell végeznünk a micvákat, törekedve arra, hogy szolgálatunkban a legmagasabb színvonalat érjük el.

² Smot 6:9

³ Smot 10:9

A Széder-estén elhangzó „ennek érdemében tette ezt velem az Örökkévaló” mondatot csak akkor tudjuk helyesen, az előírásoknak megfelelő módon teljesíteni, ha van előttünk macesz és keserűfű (torma). Bölcseink szerint ezek elsődleges célja, hogy a tevőleges parancsokra emlékeztessenek, ami azért is fontos, mert Peszách kapcsán elsősorban a tilalmakat szoktuk említeni. „Az embert cse-

lekedetei alakítják”, melyek jóval fontosabbak, mint az általa vallott ideák, filozófiai spekulációk, ideológiák. „A hit nem jelent valódi elkötelezettséget, csak ha cselekedetekben is megnyilvánul.”

Ennek jegyében kívánok örömteli és kóser ünnepet, illetve az év második felére sok helyes, l'tennek és embereknek egyaránt tetsző tetteket!

PESZÁCH

Adalék az illusztrált hággádák történetéhez A Cionista Hággádá*

A PESZÁCH-ESTI OLVASMÁNY KODIFIKÁLT TEXTUSÁNAK ÁTALAKÍTÁSA 1945-48 KÖZÖTT, MAGYARORSZÁGON

A dolgozat témája egy könyvatos publikáció analízise, amely valószínűleg 1946-ban készült. Nem más ez, mint a hággáda, a zsidóság ősi könyve, amelyet Peszách első két estéjén olvasunk otthonunkban, illetve közösségeinkben.

Az elmúlt 700 esztendő illusztrált hággádái magukon viselték a kort és a kört, amelyben keletkeztek. Az itt elemzendő, az egykori *Haovéd Hakibbuci Dror Habonim*

B'Hungaria kiadásában megjelent unikális kötet is ilyen, amely a háború utáni újjászerveződő cionista mozgalom népszerűsítő kiadványa lehetett.

A kis könyv lapjairól idézek:

„Má nistáná hálájlá háze mikol hálélot? Miben különbözik ez az éjszaka a többi éjszakától?

Minden más éjjelen egyedül ülünk plugáinkon, hácsáráinkon és éljük eseménytelen, várakozással teli szürke életünket. De ezen az éjszakán összegyűlt a mi mozgalmunk nagy-nagy családja, gyerekek, fiatalok és öregek, hogy megemlékezzünk az egyiptomi kivonulásról, a szabadság ünnepéről, melynek jegyében napjaink egyiptomi kivonulásáért küzdünk.

Máduá? Miért oly árva és egyedülálló népünk a többi népek között? Miért üldözik, és miért gyűlölik őt? Meddig vándorol még talaját vesztetten a gálutban? Feje fölött még az ég sem szabad - szétszórta és szétváltan bolyong. Meddig? Meddig? Ád mátáj?

Miért nem tárják ki országunk kapuit testvéreink előtt, kik utolsókként maradtak meg a pusztulásból, s a halálból tértek vissza?

Miért hallgat a világ, és miért nem törődik szenvedéseinkkel még most sem, a háború után? Meddig lesz még Izrael első az áldozatok között, és utolsó a megváltottak sorában?”

CIONISTA EMLÉKMŰ, SZENT ISTVÁN PARK

HÁGGÁDÁ SEL PESZÁCH. PESZÁCHI ELBESZÉLÉS

E veretes sorok – pontos impresszum adatok híján – valószínűleg az 1946-ban kiadott kétnyelvű, héber-magyar könyvművészi hággádában láttak napvilágot.

E kötet a holokauszt utáni cionista irodalmi könyvek egyik jellegzetes alkotása.

A *Haoved Hakibbuci Dror Habonim B’Hungaria* mozgalom kiadásában megjelent *Hággáda sel Peszách* a maga korában érdekes, elemzésre méltó, szellemi-irodalmi produktum.

A modernkori cionizmus ideológiájának gyökerei a 19. század első évtizedéből táplálkoznak. A zsidóság sorsformáló, történelmi ideológiája 1800-1948 között új lehetőséget teremtett a magyarországi zsidóság életében. Az alijázás, egy korábban is már ismert, de igazán a 19. század végétől egészen napjainkig terjedő időszak élő fogalma. A cionizmus a maga sokszínűségében egymástól elkülönülő irányzataival, az előbb említett mintegy tizenöt évtized viharos történelmének integráns része. Fellendülésében, aláhullásában mindig szerepet játszott a nagypolitika és a magyarországi zsidóság ortodox és neológ irányzatainak viszonya a cionizmushoz.

Adalék az illusztrált hággádák történetéhez

A *Hággáda sel Peszách*, a hébernyelvű kéziratosság, a könyvtörténet egyedi jelentőségű irodalmi műfaja. Jelentősen eltér a zsidó vallásos istentisztelet köznapokon, illetve ünnepeken használatos *máchorja*tól, nem is beszélve a Mózes öt könyve illusztrációkról, vagy a zsinagógában

liturgiai eseményen használatos *báál koré* által felolvasott *megilláktól*. A zsidó vallási események kiemelkedő napjain, amikor imakönyvet vagy Tórát vesznek igénybe a templomi istentiszteleten, e könyvekben, tekercekből háláchikus, a Szentírásra visszavezethető okok miatt, semmilyen ábrázolás nem található. A hággáda az előbbiekkal ellentétben nem tekinthető a zsinagóga szertartási tárgyának, elsősorban azért, mert azt a zsinagógán kívül, a családi élet eseményein, avagy a közösségi élet alkalmából, a széder esteiken használják. Otthonainkban elfogadott, nagyjából illusztrált könyvek ezek, amelyek a széder este levezetésének nélkülözhetetlen szertartási kellékei. Az ábrázolás tilalma, mindenekelőtt a szakrális térre vonatkozik, s így a magánéletben, az otthonokban mind liturgiai, mind pedagógiai célból, a képes szövegek alkalmazása nem tűnt elfogadhatatlannak. A *Hággáda sel Peszách* köteteiben ezért elfogadható a figurális ábrázolás, s az artistikum.

Így lettek a peszáchi hággádák a hébernyelvű kéziratosság irodalom, az illusztrált kéziratosság jellegzetes típusai. E hággádákban a szövegezésnek, a rögzített textusnak mindig meghatározó jelentősége volt, azonban a szöveg képi megfogalmazásai magukon viselték a különböző stílustörténelmi korszakok jellegzetes motívumait.

Példaképpen megemlítem a 14. századból való *Szarajevói Hággádát*, amelyben a művész külön fejezetet szentelt a hággáda szövegétől teljesen független illusztrációknak, a szentírási történetek figurális bemutatásának a világ teremtésétől egészen Mózes haláláig. E képsorok szereplői a késő gótika formavilágával, s betűket formáló személyeivel is felhívja magára a figyelmet. A Szarajevói Hággádában is érzékelhető az a kor, amelyben az illusztrált hággáda kódexe a széder esti asztalokon az olvasó elé került. Hasonlóképpen az ún. Budapesti *Kaufmann hággádához* vagy a *Madárfejű hággádához*, amely németországi műhely munkája.

A példák végtelen sorából megemlítem még az első nyomtatott hággádát, amelyet Prágában adtak ki a 16. század közepén egy kohanita származású nyomdász segítségével. A 16. század közepén napvilágot látott mű háttérben a korabeli Prága városi arculata rajzolódik ki. A hággáda és a művészettörténet, stílustörténet harmóniáját a későbbiekben is mindig nyomon követhetjük.

Még néhány példa a modern korból. A 20. század első felében a kultúrára, s így a művészetre, az illusztrációra is igényt tartó ember artistikum iránti vágyát érzékelteti a Budapesten kiadott OMZSA hággáda. A magyarországi hággáda történet egyik kiemelkedő alkotása a mártírhálált halt győri főrabbi Roth Emil: *Az örökös éjszakája* című művészeti és tudománytörténelmi gazdag jegyzet anyagot magába foglaló irodalmi remeke.

Hággáda, stílustörténet – a mindennapi élet nélkülözhetetlen alapelemei. A politika, a hatalom, az ideológia hár-

mas egysége szinte minden, a különböző korszakokban készített hággádánál egyértelműen kimutatható.

Haoved Hakibucci Dror Habonim BeHungaria. Rövidítve: HHDH

A HHDH által kiadott, Magyarországon csak egy példányban megtalálható *Hággáda sel Peszáchot* is ezen elvek alapján elemezzük

Az eredeti hággáda, amelynek különböző variánsait évszázadokon keresztül használták, szövegében különböző változásokon ment keresztül. Törzsszövege az elmúlt évszázadokban azonban nagyjából ugyanaz volt, ugyanaz ma is. E textusok olvasásakor, értelmezésekor a különböző korok interpretátorai bemutatták azokat a történeti, politikai összefüggéseket, utalásokat, amelyek nélkül a hággáda szövegének összefüggései nem lennének érthetőek. Példaképpen megemlítem a „*higgiá z'mán kriát s'má sel Sácharit*” azaz „*eljött a s'má olvasásának ideje*” kezdetű hággádai részt, amely a Bár Kochbá lázadás történeti háttérébe enged betekinteni. Hasonló történeti háttérrel bír a hággáda textusa mellett rendszeresen megtalálható „útbaigazító” szöveg, amely az esetek egy meghatározó részénél a következőképpen szól: „balra dőlve iszunk a serlegből.” Nem más ez, mint utalás a római korban élő, szabad, független ember étkezési szokásaira.

A HHDH egyértelműen nem vallási ihletettségű, újszerű munka! Korábban nem, vagy alig ismert irodalmi produktum, amely a Habonim Dror baloldali-szocialista ideológiai világnézet tükrözi. Egyértelmű, hogy a szerzőpáros Zvi Kohen és Mose Steiner, akiknek a személy és családneve a HHDH utolsó oldalán nehezen olvasható ki, új irodalmi

formával próbálkozik. Hiszen a régi, egészen a Misna korszakáig visszavezethető peszáchi olvasmány szövegét megváltoztatják! Időnként ugyan megtartják az ősi szöveg irodalmi szemelvényeit, ám azokat modern irodalmi változtatással egészítik ki. Így kerülhettek be a HHH-ba Bilalik, Rachel Bluwstein Sela és Katznelson költeményei, írásai.

A HHDH-ban található bibliai idézetek ugyancsak a mozgalmi célok megvalósítását szolgálják, hogy jó ideológiai felkészültséggel készüljenek a magyarországi zsidó fiatalok az Új Földre, a leendő *Ősúj hazára*, Erec Jisrael, a majdan kikiáltandó Izrael Állama meghódítására. A HHH ideológiai háttérét mi sem bizonyítja jobban, hogy a mintegy harminchat oldalnyi egyébként a klasszikus Hággáda nevét viselő produktumban az Örökkévaló, a Mindenható nevét legtöbbször kihagyják a szövegből, gyakran megváltoztatva így a szövegösszefüggéseket. Az eredeti szövegrészben nem mindig az originális gondolati kapcsolódás kerül bemutatásra.

Schöner Alfréd

* E sokrétű téma első részének ilyen jellegű bemutatása a Szegedi Vallási Néprajzi Konferencián, 2010. október 7-én hangzott el a „Vallások, határok, kölcsönhatások” szekció ülésén. A tanulmány megjelent: In: „Feje fölött még az ég sem szabad...” Elvetélt történelmi kísérlet a Peszách ünnepi olvasókönyv, a hággáda kodifikált textusának átalakítására 1945-48-ban, Magyarországon, in: VALLÁS, KÖZÖSSÉG, IDENTITÁS, Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár. Bibliotheca Religionis Popularis Szegediensis, szerkeszti / Redict: Barna Gábor, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2012, pp 153-163. ISBN 978-963-306-164-1 ISSN 1419-1288 Jelen dolgozat a 2010-es konferencián elhangzott és az azonos szöveggel megjelent publikáció rövidített, átszerkesztett változata.

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Tanulságos kirándulás

Hosszú szünet után ismét szervezhető kirándulást – az Alapítvány támogatásával – a Hegedűs-Csáky körzet. Augusztus 28-án Kőszeg, az ausztriai Kabold (Kobersdorf) és Sopron volt az úticél, a program a helyi zsidó emlékek megismerése és a zsinagógák megtekintése. Hogy milyen sokan várták már a lehetőséget, annak bizonyítéka a teli autóbusz. A kellemes együttlétnél azonban sokkal többet nyújtott ez a nyárvégi túra: új információkkal, szépséges látnivalókkal gazdagodtunk, és megrázó történetekkel szembesültünk.

A kőszegi zsinagóga hányatott sorsáról sokan tudnak. 1945-től üresen állt, hiszen az elhurcolt 109 zsidó közül mindössze kilencen tértek vissza. Az épület állapota egyre romlott, már életveszélyessé vált. Többen is láttuk a „Zsina-

gógát vegyenek!” című dokumentumfilmet, amely 2006-ban készült, és azt a lehetetlen állapotot mutatta be, amikor a zsinagóga magántulajdonban volt és mások magántulajdonában a hozzátartozó két épület. Utóbbiakat toldozták, foltozták, emléktárgyakat árultak az egyikben, teázót akartak kialakítani a másikban... A zsinagóga eladósodott tulajdonosa meg akkor járt volna legjobban, ha összedől a város szívében roskadozó és még romjaiban is szép, akkor 150 éves épület, mert a telek árából kifizethette volna az adósságát a banknak. Társaságunk néhány tagja járt is itt, amikor szinte megközelíthetetlen volt a templom, körülötte gaztenger és a melléképületek tulajdonosai a közelébe sem akarták őket engedni.

A FELÚJÍTOTT KŐSZEGI ZSINAGÓGA

Mindezekhez képest ma gyönyörűen felújítva áll a zsinagóga, végül is az állam fizette ki a bankot, és új funkciókat kaptak a melléképületek is: az egyikben kiállítást láthatunk báró Schey Fülöpről (1798-1881), a kőszegi zsidóság legnagyobb alakjáról, aki zsidóként először kapott nemesi rangot a Habsburgoktól. Volt sikeres bankár és nagykereskedő, földbirtokos, s bár mindig hű maradt a Habsburgokhoz, az 1848-49-es szabadságharc bukása után sokat tett azért, hogy a Kőszeget sújtó óriási hadisarcot csökkentse. Magánvagyonából jótékonykodott: neki köszönhetően készült el 1856-ban a kőszegi kórház, nyílt meg a takarékpénztár és 1858-59-ben a zsinagóga valamint a szegényház és a kisdédóvó. Mindkettőben vallási felekezettől függetlenül fogadták a rászorulókat. Idős korában Baden bei Wienben élt, de minden májusban ellátogatott Kőszegre. Soha nem hagyta el a vallását, és ez sokáig nem is okozott gondot. A város tisztelte őt. A halála után sem felejtették el, a millennium évében, 1896-ban neveztek el róla utcát, amelyet a 20. századi történelem során – természetesen – megváltoztattak. Egy ideig II. Rákóczi Ferenc, majd Zrínyi Miklós nevével viselte. Csak 2023-ban döntött úgy Kőszeg önkormányzata, hogy visszaadja báró Schey Fülöp nevét az utcának. Az áprilisi utcánév avatón a Schey család leszármazottai közül is többen részt vettek. Mert bár Fülöpnek nem voltak saját gyermekei, vele dolgozó, fiatal és tehetséges unokaöccsének, Frigyesnek és Fülöp többi testvérének is születtek utódai, akik a világban szerteszóródva is megőrizték őseik emlékét. Egyikük, a Londonban élő Kathy Henderson könyvet írt, „My disappearing uncle” (Múltba vesző nagybátyám) címmel, amelyet az áprilisi utcánév avató alkalmából mutattak be a kőszegi központú Felsőbbfokú Tudományok Intézetében.

ÜRESEN ÁLL A FRIGYSZEKRÉNY...

Visszatérve a zsinagóga melléképületeihez, könyveket, emléktárgyakat árusítanak, itt a pénztár, egy modern kulturális intézmény nélkülözhetetlen tartozékait találjuk a másik épületben.

Korábban úgy gondolták, az egyik épület a rabbi lakása lehetett, de valójában soha nem lakott itt a rabbi. A tanító lakása és a tanterem voltak a jobb oldali házban, itt imádkoztak, ha a zsinagógában nagyon hideg volt. A másikban a vágodát helyezték el, valamint az egyszemélyes mikvét, és itt lakott a mikvefelügyelő.

Kulturális intézményt említettem, nem véletlenül: hiszen a zsinagóga, amely ma már rendszeresen fogadja látogatóit, eredeti funkciójában nem működik. Kőszegen nem maradt hitközség. Hogy mégis mi maradt, és mire emlékeznek vagy inkább nem emlékeznek a kőszegiek, azt dr. Szántó Edit történész professzor asszonytól tudtuk meg. Sokunk személyes ismerőse ő, hiszen bár szombathelyi születésű és hosszú ideig ott, a tanárképző főiskolán, majd annak utódján, az egyetemen tanított, 2004 óta az OR-ZSE Történelemtudományi Tanszékén oktat. 2018-ban csatlakozott a kőszegi székhelyű Felsőbbfokú Tanulmányok Intézetéhez. Vezető kutatóként tovább folytatja több évtizede megkezdett munkáját, a dunántúli zsidóság múltjának, történetének, a magyar történelemben betöltött szerepének és a holocaust történetének feltárását is.

Rengeteg előadást tart, de ahogy megtapasztaltuk, nem a rutin, hanem az elhivatottság érződik a szavaiból.

A zsinagógáról megtudhattuk, hogy eredeti berendezéséből csak a tóraszekrény maradt meg. Nem maradt fénykép a belsejéről, nincs meg a tervrajza sem, ismeretlen a tervezője. Megvan viszont az alapító köve. Száz férfi és száz nő számára volt hely benne.

Megvan és látogatható a zsidó temető is, amelynek halottasházát szintén Schey Fülöp építtette. A kutatások során előkerültek a temetéshez használt kandelláberék és a falikar is, méghozzá egy katolikus kegytárgy-boltból. A holocaust után egy koporsókészítő asztalos mester hasznosította ezeket a tárgyakat, evangélikus temetéseken.

Kőszeg szabad királyi város volt, ezért nem vonatkozott rá a Habsburg tiltás, amely szerint sem Bécsben, sem Morvaországban nem maradhattak meg a zsidók. Kőszegen viszont hosszú évszázadok óta éltek zsidók. Már az 1370-es évekből fennmaradt egy okirat, amelyben megengedik, hogy a Garaiak zsidókat tartsanak, akik – mint dr. Szántó Edittől megtudtuk – a kamara szolgálói voltak, ami olykor védelmet, kedvezményt jelentett számukra, máskor inkább veszedelmet.

Végül is az Esterházyaknak köszönhetően jött létre az ún. Hét-település, amely Burgenlandban 1739-től 1848-ig nyújtott hercegi védelmet 7 zsidó közösségnek, de erről következő állomásunkon még bővebben ejtünk szót.

A régmúlt felidézése után a 20. században történekről szólt az ismertetés. Bármilyen sokáig éltek békességben a különböző felekezetek tagjai – aminek egyik példája, hogy a szegényházban mindig 4 zsidó, 2 evangélikus és 2 katolikus lakott, s ami még érdekesebb: a rabbi és a polgármester egy házban élt – a vészkorszakban épp úgy gettóba költöztették, majd Szombathelyre, onnan pedig Auschwitzba hurcolták a kőszegi zsidókat.

Dr. Szántó Edit a Soá „utóéletéről” is beszélt: arról, hogy a kőszegiek még 25-30 évvel ezelőtt sem akartak tudni a történekről. Amikor Csepeli György szociológus filmet forgatott a vészkorszakról, inkább hallgattak, még haragudtak is a múlt felhánytorgatása miatt.

Ennek példaként dr. Szántó Edit elmesélte, hogy amikor 25 éve fotó kiállítást rendeztek a Soá kőszegi eseményeiről, szerettek volna kitenni egy képet, ami a már kiürített gettót mutatta, udvarán mindenféle elhagyott használati tárggyal, melyeket egy fejkendő öregasszony pakol valami talicskára. És az akkori vezetők nem engedték kitenni a fotót, mondván, hátha ez nem is itt készült. Pedig a helyszín félreismerhetetlen volt. A tanárnő nekünk is megmutatta a gabonakereskedő házát, ami gettóként működött. Rajta egy nehezen olvasható emléktábla, amit még a rendszerváltozás előtt helyeztek el...

AZ EGYKORI SZEGÉNYHÁZ

Kőszeg neve a II. Világháború eseményeinek ismerőiben és sok érintett családban gyászosan idézi fel 1944 utolsó és 1945 első hónapjait. A történészek szerint 8000 munkaszolgálatost hurcoltak ide vasúton vagy gyalogmenetben. Már korábban, 1942-től is dolgoztattak itt muszosokat, akiket tovább vittek, például a Don-kanyarba, ahol szintén sokan haltak meg közülük. Akik pedig a háború utolsó hónapjaiban érkeztek Kőszegre, a lehető legszörnyűbb körülmények közé kerültek. Magyarországon kizárólag itt működött gázkamra: a legyengült, beteg embereket bezárták, és gázzal ölték meg őket. Egyes kutatások szerint csak napokig, mások szerint egy hónapig működtették ezt a gyilkos eljárást.

Dr. Szántó Edit azt is hozzáteszi: aki itt megúsza, azt tovább hurcolták Rohoncra és ott lőtték agyon. Ez egy ismert történet, 180 munkaszolgálatost lőttek agyon. Kőszegen a jelenlegi adatok szerint 2500 munkaszolgálatos halt mártírhálát, de a feltáratlan tömegsírok még rengeteg emberi maradványt rejtene.

Van már egy korábbi emlékmű és egy emléktábla, amit a jelenlegi polgármester helyezett el, mementóként a legyilkolt zsidó emberekért.

Ahogy a város polgármestere, a lakók is egyre inkább tudomásul veszik, hogy mi történt náluk lassan nyolc évtizeddel ezelőtt. Ez a változás bizonyára az eltelt újabb évtizedeknek, de még inkább annak a szívós munkának köszönhető, amit dr. Szántó Edit és munkatársai végeznek. A zsinagóga ma már a Felsőbbfokú Tanulmányok Intézetéhez tartozik, megkapták a lehetőséget konferenciák, hangversenyek, ismeretterjesztő programok megtartására. A város történelem tanáraival – akiknek többségét tanította a szombathelyi főiskolán vagy egyetemen – szoros és jó kapcsolatot ápol, ez is megkönnyíti, hogy sok gyerekprogramot is tartanak a zsinagógában.

– Nagyon sokat remélek a nyolcvanadik évfordulótól – mondja dr. Szántó Edit – de ezzel nem ér véget az előadása, mert fontosnak tartja, hogy elkísérje csoportunkat a városnézésre is. Fáradhatatlan. A hosszabb utat választja a

főter felé, hogy többet lássunk. A Schey Fülöp utcán megyünk, még látjuk – áthúzva – az előző utcatáblát, a szegényházat, a gettót, s útba esik egy meglehetősen lerobbant épület, amit fel kellene újítani, hiszen ott adott hangversenyt valaha Liszt Ferenc.

Rövid pihenőt tartunk egy cukrászda teraszán, s indulunk tovább Burgenland felé.

A következő állomásunk Kobersdorf, magyarul Kabold. Itt is gyönyörűen felújított, nemrégiben még romos állapotban lévő zsinagógát láttunk. Kabold egyike azoknak a községeknek, amelyek Hét-település néven ismertek: az Esterházy hercegek védelme alatt 1739-től 1848-ig élvezett védelmet a zsidó közösség Köpcsényben (Kittsee), Boldogasszonyban (Frauenkirchen), Kismartonban (Eisenstadt), Nagymartonban (Mattersburg), Lakompakban (Lackenbach), Sopronkeresztúron (Deutschkreutz) és Kaboldon.

Ahogy helyi idegenvezetőnkől megtudjuk, a mai Burgenland területén már a 14-15. században éltek elszigetelt zsidó telepések, de csak a 17. század végén alakultak meg az első hercegi védettség alatt álló közösségek a nyugat-magyarországi Esterházy uradalom területén.

Bár Esterházy I. Pál herceg, I. Leopold császár 1670-71-es, a zsidóság Bécsből illetve Alsó-Ausztriából való kiutasítására vonatkozó rendelkezésének értelmében 1671-ben szintén kiutasította a zsidókat Kismartonból, Mattersdorfból és Lekompakról, 1676-tól a zsidóbarát politikai légkörnek köszönhetően újra betelepítette őket uradalmi területére. S védelmének köszönhetően alakulhatott ki virágzó gazdasági és szellemi, társadalmi élet.

Kaboldba 1529-ben települt be az első zsidó – mondja vezetőnk, aki remekül ismeri a magyar történelmet is, hiszen az 1526-os mohácsi vést említi, amelynek következtében a törökök uralkodhattak, s a magyarok azzal vádolták a zsidókat, hogy konspiráltak a törökökkel. Amikor 1529-ben sor került Bécs első ostromára, s a törökök Sopron felől közelítették meg a várost, a soproniak is elűzték a zsidókat. Sopron képviselői egyenesen a Mohácson odaveszett II. Lajos király özvegyéhez, Máriahoz fordultak, hogy elzavarhassák városukból a zsidókat. Így kerültek – többek között – Kaboldra. 1578-ban itt már fejlett zsidó hitélet folyt. Az első imaház itt állt, a mai zsinagóga helyén, de 1857-ben, egy tűzvész következtében szinte az összes zsidó ház, így az imaház is leégett. Annak helyén épült fel a zsinagóga. Sopron hatóságához tartozott a község, ők elutasították a zsinagóga létesítése iránti kérelmüket, de Esterházy III. Antal Pál 1858-ban megadta az engedélyt, s 1860. április 11-én peszah ünnepén megnyílt az eklektikus-romantikus stílusú zsinagóga.

A kőszegihez hasonlóan a kaboldi templom tervezője, építője is ismeretlen, de valószínűleg bécsi építész lehetett, s feltűnően hasonlít a miskolci zsinagógához.

AZ EGYKORI KABOLDI ZSINAGÓGA BELSŐ, FELÚJÍTOTT TERE

Az Esterházyakról ismeretes, hogy mennyire kötődtek a katolikus egyházhoz és a Habsburgokhoz. Támogatták a zsidókat, de 150 Ft védelmi pénzt szedtek tőlük, melynek fejében meg is védte őket.

Hosszú ideig békeességben élt itt a zsidó és a keresztény lakosság. Igaz, a zsidók szegények voltak, de például Alt Ávrahám Eliezer Zeév rabbi 1898-ban bekövetkezett halálakor a katolikus plébános arra hívta fel híveit, hogy adják meg a végtisztességet a tudós rabbinak. 1840-ben 746 zsidó élt itt, ami gyakorlatilag az összlakosság felét jelentette, majd a szabad költözködést megengedő törvény megjelenése után megkezdődött az elvándorlás, 1910-ben már csak 256 zsidó maradt a közösségben, de még ez is több mint 20 százalékos arányt jelentett.

Több híres Talmud-tudós rabbi is szolgált itt, akik közül néhányuk sírja ma is megtalálható.

Ám a nyugodt életnek véget vetett a 20. század. Ausztria 1938-ban elveszíti függetlenségét, és az Anschluss után néhány hónappal a zsidóknak menniük kellett Kaboldról is. A zsinagógát a Kristály éjszakán megtámadták, kifosztották, ablakait betörték. A háború után a bécsi hitközség kapta meg a romos templomot, de ettől kezdve nem imádkozott benne senki, hiszen mindössze három zsidó tért vissza...

Az épület állaga egyre romlott, nem tudta hasznosítani az a non-profit szervezet sem, amelyik az 1990-es években megvásárolta.

Végül is 2019-ben Burgenland tartomány körmánya úgy döntött, megvásárolja, felújíttatja és kulturális célokra hasznosítja. 2020-21-ben újították fel, azzal a szándékkal, hogy mint nyilatkozták, „Az épület látható jele kell, hogy legyen annak, hogy Burgenland tartomány tudatában van zsidó gyökereinek, zsidó hagyományainak és a náci terror zsidó áldozatai iránti felelősségének”.

AZ EGYKORI SOPRONI ORTODOX ZSINAGÓGA ÉPÜLETE

A felújítás során a lehető legtöbb eredeti anyagot használták fel. A templom belsejében például meghagyták az eredeti oszlopokat, csak újra festették, illetve ahol kellett, alátámasztották ezeket.

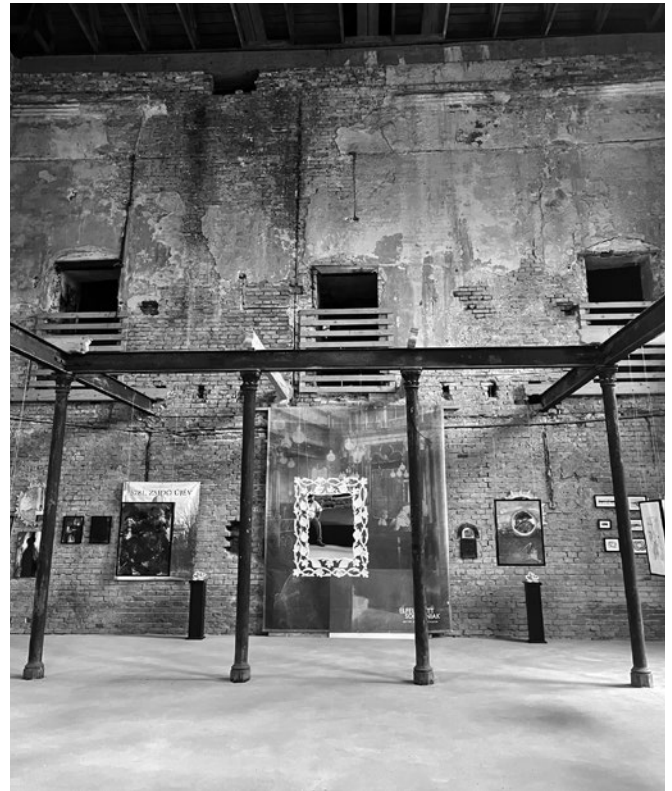
A zsinagóghoz 13 tóratekerccs tartozott, amelyeket elástak a temetőben, de senki sem tudja, hová. A kiállított tereksek nem idevalók, adományból származnak. A bímát szándékosan nem állították helyre.

Schöner Alfréd főrabbi azzal egészítette ki az elmondottakat, hogy az Esterházyak nemcsak Burgenland, hanem a teljes birodalom legnagyobb katolikus családjá voltak. S a kaboldi zsinagóga rózsablaka szép bizonyítéka a kultúrák és valláskultúrák találkozásának. Hiszen a rózsablak a katolikus templomok jellegzetessége, akik ezt rekonstruálták, pontosan értették ennek szimbolikáját. Az oldal ablakok belülről kifelé szélesednek, ami posztbiblikus üzenetet hordoz: a zsinagóga szellemisége ne csak a falakon belül maradjon meg, hanem sugározzon a falakon kívülre is.

A zsinagógától rövid sétára található Kabold elűzött és elpusztított zsidó áldozatainak emlékműve, rajta 217 név, közöttük családok, a kisbabától a nagyszülőkhig. Az emlékművet 2017-ben állították, Ernst Fuchs, a bécsi fantasztikus realizmus megteremtőjének tervei szerint.

A kirándulás harmadik célpontja Sopron volt, ahol az ortodox vagy másnéven Papréti zsinagógát tekintettük meg. A templom külseje sajnos rémisztő. A tetejét helyreállították, így legalább az eső nem rontja tovább az állagát, de falai szinte omladozni látszanak.

Az 1890-91-ben létesített templomot Schiller János tervei alapján építtette Sopron ortodox hitközsége. A II. Világháború alatt itt és környezetében rendezték be a gettót, ahonnan 1944. június 29-én 1600 zsidót indítottak a Jacobi gyárba, ahonnan rövidesen már csak Auschwitzba vezetett tovább az útjuk. A zsinagóga falán elhelyezett emléktáblán ez olvasható:

AZ EGYKORI SOPRONI ORTODOX ZSINAGÓGA BELSEJE MA KIÁLLÍTÁSI TÉR

„Annak az 1640 mártírnak az emlékére, akiket 1944. július 5-én utolsó útjára vitt a vonat Auschwitzba. Emlékül a megmaradtak. 2004.”

A zsinagógát a deportálásból visszatért status quo és ortodox tagjai egy ideig még működtették, de 1956-tól már nem használta senki. A Kádár-korszakban megkapta a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT), de valójában nekik sem kellett. Állaga egyre romlott, s amikor 2005-ben a város önkormányzata megvásárolta, az volt a tervük, hogy kortárs képzőművészek alkotásait állítják majd ki az épületben.

Azóta a város állagmegőrzési munkálatokat végeztetett, és 2021-ben, a soproni népszavazás 100. évfordulója alkalmából fotókiállítást rendeztek, amellyel azokról a soproni zsidókról is megemlékeztek, akik az 1921-es népszavazáson magyarnak vallották magukat. . .

A zsinagógában most elég kaotikus kiállítást találtunk, de Dr. Komornoki László, a Soproni Zsinagógaért Közalapítvány Kuratóriumának elnöke és Szép Andrea múzeológus, a Soproni Zsidó Hitközség alelnöke bizakodó szavai szerint mégiscsak úgy látszik, végre valóban történt és történik valami a jobb sorsra érdemes zsinagógával.

Szép Andreától arról értesültünk, hogy a város önkormányzata már konkrét tervekkel rendelkezik, s amellet, hogy a zsinagóga belső terét kulturális célokra kívánja felhasználni, de olyan módon, hogy ha igény lesz rá, a mozgatható bima lehetővé teszi majd a szakrális felhasználását is.

Az áprilisi holocaust megemlékezéseket minden évben itt rendezik meg a városi iskolák, az önkormányzat és a polgárok részvételével.

Már csak egyetlen, a deportálásból visszatért zsidó él Sopronban, Léederer Gertrúd, aki évtizedek óta küzd a papréti zsinagóga helyreállításáért. Az ő célkitűzése, hogy műemlékké nyilvánítsák az épületet, ahol gyermekkorában családtagjaival együtt imádkoztak. Gertrúd 11 éves volt, amikor elhurcolták. Egykori kortársára, Boros Liánára a zsinagóga belső

falán emléktábla emlékeztet, ott a fényképe és néhány, ígéretes tehetségről árulkodó festménye (1933. Sopron – 1944. Auschwitz).

Liána és társai, minden elpusztított zsidó emléke arra kötelezi az utókort, hogy végre valóban állítsák helyre a romos zsinagógát. Azt természetesen tudomásul kell vennünk, hogy az egykor jelentős közösség sohasem jön újra létre, és az egykori rituális helyek új funkciót kapnak.

A kirándulásról Rojkó Júlia tudósított

Néhány vélemény:

Nem volt könnyű program ez az egésznapos kirándulás. Az autóbusszon még sokáig beszélgettünk a látottakról, hallottakról. Íme néhány vélemény:

Szirtes Judit:

Férjemmel kapjuk a Hírlevelet, onnan értesültünk a kirándulásról, és bár tavaly a barátainkkal jártunk Kőszegen, úgy döntöttünk, újra megnézzük. És nem bántuk meg, annyi új információt hallhattunk.

Héber Gábor:

Mi elsősorban a társaság miatt szerettünk volna eljönni, de Nyugat-Dunántúl amúgy is nagyon szép. Korábban a kőszegi zsinagógát csak romjaiban láttuk, ahogy a barátommal arrafelé csellengtünk. Eddig a felújított templomot kizárólag képeken láttam, nagyon örülök, hogy eljöttünk.

Villányi András:

Én már mindhárom helyszínen jártam, láttam a felújított zsinagógákat is, mégis örömmel jöttem. Kaboldban egy firenzei történet jutott eszembe, ahol a II. Világháború alatt bombatalálat érte a zsinagógát, de a frigyszekrény megmaradt... Egy ilyen kiránduláson nyilván feltolulnak a régi emlékek, én például találkoztam munkaszolgálatos túlélővel, aki személyesen élte át a kőszegi rémségeket.

Guttman Kata:

Nagyon sok új információt hallottam, ami megerősített abban, hogy érdemes élni a lehetőséggel, és részt venni a programokon. Az is nagyon jó, hogy találkozunk, együtt vagyunk a közösséggel, látjuk egymást, beszélgetünk. De tanulunk, tanulhatunk is, amit sohasem szabad abbahagyni.

EMLÉKEZÜNK

Már több, mint egy éve

DEUTSCH GÁBOR SÍRKŐAVATÁSA

Elul hónap 10-én került sor Deutsch Gábor sírkőavatására. A sírkőavatás időpontja a tsuva, a megtérés időszakába esett.

Ebből az alkalomból régi barátja, az OR-ZSE korábbi rektora, egykori munkatársa Schöner Alfréd főrabbi méltatta Gábor bácsi érdemeit. Igen, szinte mindenki így hívta, így hívtuk Deutsch Gábort.

Az életéről csak néhány mondat:

Életét ketté törte a soá. Szülei áldozatul estek és ő osztozott a zsidó árvák sorsában, vidéki zsidó árvaházak lakójaként nevelkedett. Segítőtársa, életének párja 1972 óta

volt mellette. Az esküvő még egy fáspercének álcázott zsinagóga udvarában volt, mert a szovjet rendszer nem tűrte a vallást Munkácson, ahol a menyasszony lakott. Azóta éltek harmonikus házasságban.

Teljes 30 évig „gabe”, de tulajdonképpen inkább „sacmac”, azaz mindenes. A legváltozatosabb feladatokat vállalta a közösség érdekében.

Nem véletlen idézte a főrabbi, hogy ebben az időszakban naponta kétszer elmondjuk a 27. zsoltárt egészen *Hosáná Rábáig*, ez *Szukot* utolsó fél ünnepe. Azért addig, mert ez a „kiskapu”. Ha a Gondviselés nem bocsátott meg nekünk

Ros Hásánakor, Jom Kipurkor, még lehet egy esélyünk. A Hosáná Rábá, melynek jelentése a Nagy Segítség. Ilyenkor három dologra kell összpontosítanunk: az imára, a bűnbánó megtérésre és a jótékonykodásra.

2007-ben Scheiber Díjat kapott, amelynek átadásakor Komoróczy Géza professzor a Scheiber Kuratórium tagja így köszöntette Deutsch Gábort:

”Ma Deutsch Gábor ismeri legmélyebbről a zsidó életet, nemzedékekre visszamenőleg, személyiségekben és helyszínekben, történetekben és apró részletekben – és főként annak a köteléknek mentén, amely az egyszerű embereket a hagyományban megtartotta. Szerény ember, ott van mindenütt a városban, ahol zsidó dolog történik, de nem mutogatja magát, nem kérkedik tudásának kincseivel. Öröm számára, hogy az OR-ZSE – ahol élőszóban tanít is – megtisztelte a morénu (tanítónmester) címmel. A nemzedék legnagyobb magyarországi zsidó tudósának bronz emléklapoktette, a Scheiber Sándor-díj Deutsch Gábornál méltó kézbe kerül”.

A magas rangú kitüntetést annak átvételekor az alábbi szavakkal köszönte meg:

„Az egyik könyvem címe: Nagy csodák történtek itt”. Az is csoda, hogy kanyargós utat megjárva itt állok e jelentős kitüntetéssel a kezemben. Csoda, hogy majd minden

nap taníthatok a díj névadója, Scheiber Sándor neve által fémjelzett intézetben. Írhatok, remélhetően autentikusan a magyarországi, elsősorban vallásos zsidók életéről. A díj nyomán a felelősség nagy. Lesz-e erőm, tehetségem e feladat folytatásához, az elvárások teljesítéséhez. Lesz-e fórum, ahol az írások megjelenhetnek. Három zsinagógához különösen kötődöm: a Dessewffyhez, Visegrádihoz és a Vasvárihoz. Ez utóbbi imaházhoz több évtizedes kapcsolat fűzött, egymást követő szellemi vezetőitől sokat tanultam”.

Meg persze a Csákyhoz, ahol péntek esténként Dvar Tórákat tartott.

Tudományos munkássága nemzetközi figyelmet kelt, nyolc önálló kötet és rengeteg tanulmány, cikk szerez örömet a zsidó kultúra barátainak. Megismerteti olvasóival a zsidó hagyomány kincseit, nagy szeretettel mutatja be a (még!) köztünk élő embereket, működő vagy sajnos már elcsendesült zsinagógákat. Nagyon találó egyik könyvének címe (Ajtónyitás), hiszen kinyit egy ajtót, amelyen sokan nem mernek belépni, pedig ott értékek és élmények várnak rájuk. Hangvétele könnyed, mesélő, minden műve szórakoztat, nemcsak tanít.

Cikkeit örömmel közlik nemcsak a hazai, de a külföldi zsidó lapok is, könyvei, amelyek egy ma már letűnő félben lévő zsidó világba vezetnek el minket, nemcsak ismereteinket gyarapítják, de kellemes, magukkal ragadó olvasmányok is. Akik keveset tudnak a múlttól, azoknak azért érdemes őket forgatni, akik sokat, azok számára talán még izgalmasabb.

Várnai György

DEUTSCH GÁBOR SÍRKÖVE

DEUTSCH GÁBOR ÖZVEGYE ÉS SÓGORA

EMLÉKEZÜNK

Benedek István Gábor sírkőavatása

Lapunk 5783. évi tavaszi számában egy egész, 8 oldalas mellékletet szenteltünk BIG életének és munkásságának. Így lehet, hogy egyesek szemében túlzottnak tűnik, hogy alig egy év elteltével ismét írunk Pistáról, akkor távozása, ezúttal a sírkőavatása alkalmából.

De Benedek István Gáborból sohasem elég. Ő korának kiemelkedő, országosan ismert és elismert, zsidóságát mindig vállaló írója, újságírója, közösségünk bölcs, aktív tagja volt.

2023. október 15-i sírkőavatásán, amelyen Fekete László főkantort látta el a kántori teendőket, Schöner Alfréd főrabbi, illetve a tollforgató kollégák nevében Kácsor Zsolt méltatta.

Már az a mottó, amelyet a főrabbi választott, magáért beszél: Pista vízesés volt a sivatagban. Ezzel En Gedire utalt, amely a világ egyik legmélyebben fekvő települése. Ott van, a modern ember számára, az egyik legnagyobb természeti csoda. A sivatag, a homok- és sziklavilág kellős közepén ott dübörög egy négy egységből álló vízesés. 400-450 méter mélyen a tengerszintje alatt, vízesést láthat az ember. Ha ott áll a hívő lélek, és érzi azt a gyönyörűen sugárzó vízőzönt és a szivárvány ezer apró kis darabját, érzékeli, hogy mit jelent a sivatagban a vízesés!

A szónok, ahogyan e sorok írója sem elfogulatlan BIG-gel kapcsolatban. Olyannyira nem, hogy bár Schöner Alfréd szokásával ellentétben írásos vázlatot készített az avatásra, többször elcsukló hangon kereste a szavakat barátjával kapcsolatban.

Életrajzának egyik fontos eleme, hogy Tótkomlóson született, mert életét ez a tény végig kísérte. A főrabbi idézett BIG egyik első, ikonikusnak mondott novellás kötetéből, A komlói Tórából:

„A tóraszekrény nyitva üresen áll, a község egyetlen szent Tekercse, amelyet a világégésben áldott kézzel elrejtettek, s amelyből minden szombaton és ünnepen felolvasták a megfelelő hetiszakaszt, holtan fekszik. Javíthatatlan, menthetetlen. Sebeibe belepustult, nincs tovább. Kimondatott hát a végső szó, búcsúzni kell tőle. Megrendült férfiak énekeltek el fölötte a halotti imát.”

Schöner Alfréd így folytatta:

„Önök talán tudják, hogy a sérült, vagy használhatatlan tóratekercseket méltó módon helyezzük csendes pihenésre. Ugyanúgy eltemetjük, mint halottainkat. Erre utalt BIG csodálatos könyvében. Eszembe jutott Terentius mondata, jól ismert klasszikus idézete az 1. századból. „Habent sua fata libelli”, „A könyveknek megvan a maguk sorsa”.

Benedek István Gábor műfordító is volt, egyik remekműve az Énekek éneke fordítása.

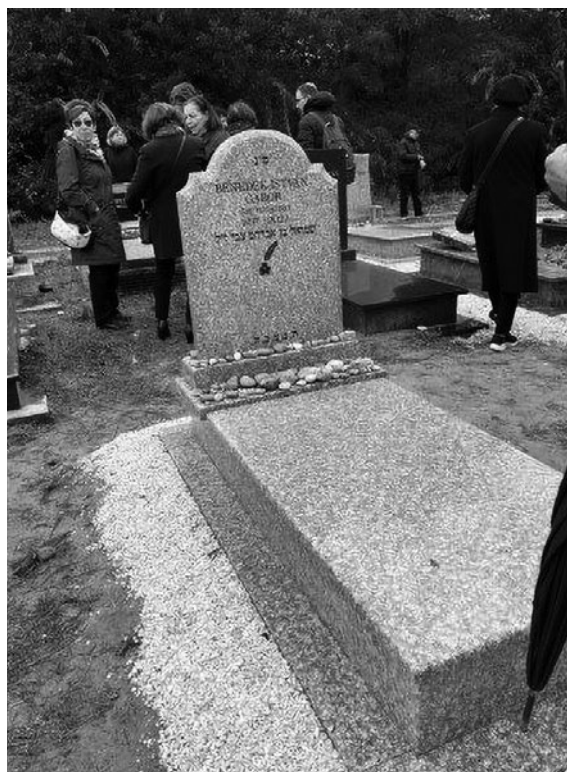
A főrabbi idézte Pistát, aki így írt erről:

„Elképesztő világ nyílt meg a húsz év körüli diákok előtt, a lenyűgöző versek hatása alól senki nem vonhatta ki magát. És mert akkoriban Benoschofsky Imre óráin – többek között – az Iliással és az Odüsszeiával ismerkedtünk, számomra kézenfekvőnek tetszett, hogy Scheiber Sándorhoz a kötelező vizsgadolgozat mellé benyújtsam a mű fordítását – hexameterben. Tudtommal mindmáig ez az Énekek Éneke, egyetlen teljes hexameter fordítása.”

Benedek István Gábor hosszú időn át a Remény című lap főszerkesztője volt, amely írásával a régi és az újkori Izrael között jelentett egy hidat.

BIG ennek 2007/1 számában többek között ezt írta:

„Ápoljuk a zsidó érzést, a tartást, a hagyományt, a művelődést. Ösztönöztük népünk történelmének ismeretére, elmélyítettük az összetartozást, ápoltuk a hitet. Elkerültük a személyi torzskodást, a kisszerű vitákat. Alapelvünk volt a holokausztról való emelkedett megemlékezés. Írtunk a letűnt évtizedek jeles személyiségeiről, és napjaink kiválóságairól. Beszámoltunk a zsinagógai és a közéleti életéről. Igényes zsidó irodalmat közöltünk. Teret adtunk bibliai és tudományos igényű dolgozatoknak. Elkötelezett hívei vol-

BENEDEK ISTVÁN GÁBOR SÍREMLÉKE

tunk és vagyunk magyar nemzeti jelenlétünknek és ápoljuk a vallások közötti egyenrangú toleranciát.”

Schöner Alfréd főrabbit Kácsor Zsolt követte, aki sok értékes gondolat mellett az alábbiak szerint jellemezte Benedek István Gábort:

Az újságíró egy Magyarországon gyakori sírfelirat idézésével kezdte: „Igazságos volt útjain, és egyenes minden cselekedetében.”

„Igazságos volt útjain” – hangzott az első tagmondat, s bizony, BIG-re ez a jellemzés nagyon is illik.

Ez az ember, akinek a sírkövét ma felavatjuk, nagyon is él az emlékezetünkben. Bennünk él mosolya, kedvessége, szolgálatkészsége, a figyelmes odafordulása azokhoz, akiket becsült és szeretett.

„Egyenes volt minden cselekedetében” Ez is maga BIG. Hiszen egyenes, becsületes, nyílt embernek ismertük meg. Azon ritka kevesek közé tartozott, akik többre becsülték az emberi tisztességet, mint az embert bemocskoló, lealacsonyító ügyeskedést, mismásolást, törtetést, a mások kihasználását. Sőt, éppen ellenkezőleg: mi voltunk azok, akik jó értelemben véve kihasználtuk őt, hiszen szellemi felüdülést jelentett minden vele töltött perc.

Sírköve nem sűrű, kristályos közetszemcsékből áll, hanem emberi érzelmekből, régi barátságokból, megérdemelt megbecsülésből és viszonzott szeretetből. Ez a megbecsülés, tisztelet és szeretet által emelt sírkő számomra nem egyszerű ásványi anyag, hanem formai kifejezése annak a

BENEDEK ISTVÁN GÁBOR ÖZVEGYE

szeretetteli érzésnek, ami mindannyiunk lelkét átjárja, amikor BIG-re gondolunk.

Összeállította: Várnai György

KÖRZETI ESEMÉNYEK

I'tent dicsérni jöttem

DARVAS ISTVÁN BEIKTATÁSA A HEGEDŰS-CSÁKY ZSINAGÓGA RABBISZÉKÉBE

Nagyon sokan vettek részt augusztus 31-én a különleges ünnepi eseményen, Darvas István főrabbi beiktatásán a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában. A hivatalos vendégeken kívül szinte minden fővárosi körzetből érkeztek érdeklődők, akik fontosnak tartották, hogy jelen legyenek.

A MAZSIHISZ elnöke, Grósz Andor levélben köszöntötte Darvas Istvánt. Sorait Danks Emese, a rendezvény moderátora olvasta fel. Az elnök bevezetőül arról írt, hogy egy közösség – különösen egy vallási közösség – életében mindig különleges ünnep, amikor új vezetőjét köszönheti.

Alábbiakban Grósz Andor levelének részleteit közöljük:

„Budapest egyik legnagyobb múltú zsinagógájában, az egykori Csáky utcai templomkörzetében egyszerre tapintható a múlt, az elődök hagyománya és a gyorsan változó

jelen... Gazdag hagyományaink, történelmünk és szabályrendszerünk életben tartása és élővé tétele a rabbi személye nélkül elképzelhetetlen ... egyszerre szellemi és lelki vezető, tanító, barát és családtag, aki jámbor közösségi szolgálatával példát mutat, reményt ad, derűt sugároz, aki odafigyel, értő módon meghallgat vagy éppen eligazít.

Közösségteremtő egyéniség, aki ugyanakkor karizmatikus személyiség is egyben. A neológ rabbinak értenie kell a gyülekezet nyelvét, tudnia kell a különböző generációkat megszólítani és meghallania, ezáltal korosztályokat átívelő közösséget kell építenie és egyben tartania, ilyen volt többek között a Vészkorszak utáni rabbikar egyik nagy alakja, az áldott emlékű Scheiber Sándor.

Határozott meggyőződése, hogy a neológia e nemes tradícióit folytató egyik legtehetségesebb utód, Darvas István főrabbi úr kerül ma a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga rabbiszékébe. Olyan rabbi érkezik a közösségbe, aki egyrészt érti az őt körülvevő világot, másrészt a nagy elődök útján járva a hagyomány átadásán fáradozik.

Darvas főrabbi úr kivételes munkájában mindenben számíthat a BZSH és a MAZSIHISZ támogatására...”

Végezetül az elnök az Ő-való áldását és gondviselését kérte az újonnan beiktatott rabbi tevékenységére.

Az ünnepségen részt vettek:

- Dr. Frölich Róbert főrabbi
- Dr. Tóth József, Budapest XIII. kerület polgármestere
- Csiga Gergely, a XIII. kerület alpolgármestere
- Mester Tamás, a BZSH elnöke, a MAZSIHISZ alelnöke
- Dr. Kunos Péter, a MAZSIHISZ-BZSH ügyvezető igazgatója
- Szabó György, a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány (MAZSÖK) vezetője

Müncz László, a zsinagógai körzet elnöke köszöntötte a megjelent vendégeket, majd ismertette Darvas István pályafutását. Elmondta, hogy 1998-ban határozta el, a rabbi hivatást választja. Ekkor jelentkezett dr. Schöner Alfréd rektornál, akinek szeretett tanítványa lett. 2005-ben avat-

SCHÖNER ALFRÉD FŐRABBI MEGÁLDJA DARVAS ISTVÁNT.
A HÁTTERBEN FRÖLICH RÓBERT ORSZÁGOS FŐRABBI.

ták rabbivá, s pályáját a rektor-főrabbi mellett kezdte, mint tóraolvasó, majd évekig látta el a rabbinikus feladatokat a Nagy Fuvaros utcai zsinagógában. Ezután a Dózsa György úti zsinagóga következett, ahol megszervezte a zsinagógái életet és létrehozott egy közösséget. Munkáját az OR-ZSE-n folytatta.

Megalapította a T12 tanházat, és közben a székesfehérvári hitközség vallási vezetőjeként látta el a rabbi feladatokat.

Mintegy másfél éve érkezett a Hegedűs Gyula utcai zsinagógába, ahol mesterével, dr. Schöner Alfréd főrabbiival együttműködve végzi munkáját.

Az elmúlt 1 1/2-2 évben példaértékű volt a főrabbi urak közös munkája, amit itt és most szeretnénk megköszönni – mondta az elnök. – Biztos vagyok, és biztosak lehetünk abban, hogy Darvas főrabbi méltó lesz elődeihez. Főrabbi úr egy interjúban a következőket mondta, ami az én olvasatomban az ars poeticájának is tekinthető: „amit legjobban szeretnék, a hagyomány átadása oly módon, hogy nyomot hagyjon az emberek viselkedésében és az élethez való viszonyban”.

Müncz László szólt a kerületben élő zsidó közösségről, amely már a XIX. század végén is jelentős volt: 1891-ben elérte a 12 ezret. Mindig kulturális központnak számított, sosem volt zárt zsidónegyed, inkább zárt negyed, amit zsidók laktak. A kerületben három zsinagóga található: a Visegrádi utcai ortodox imaház, a Hegedűs Gyula utcai statusquo zsinagóga és a Dózsa György úti neológ zsinagóga. Ez a három irányzat mintegy tükröképe a magyarországi zsidóság szellemi arculatának.

Három közösség, amint a múltban, úgy a jövőben is egymást kiegészítve szolgálja a budapesti zsidóság vallási és kulturális életét – folytatta az elnök, s hozzátette – hisszük és reméljük, hogy a főrabbi úr elődeihez hasonlóan mindent meg fog tenni a kerület zsidó életének fellendítéséért, és sikeres munkája révén azok is visszatérnek a zsinagógába, akik ezt eddig nem tették. A világi vezetés nevében megígérhetem, tudásunk legjavát adjuk és mindenben segítünk, hiszen a vallási és világi vezetést is egy és ugyanaz a cél vezérli.

Beszéde végén felidézte gyermekkori emlékét, amikor reggelente a szülei, majd a héderbe belépve a rebbe is megkérdezte tőle: elmondtad a majdeánit? Majdeáni lőfoneho azt jelenti,

HÁLA NEKED ISTENEM, HOGY MEGÉRHELTÜK EZT A NAPOT.

Mester Tamás, a BZSH elnöke, a MAZSIHISZ alelnöke beszédét azzal kezdte, véleménye szerint dupla ünnepi eseménynek a részesei mindazok, akik eljöttek, hogy tanúi legyenek Darvas István beiktatásának. Egyrészt, mert a rabbiszékbe iktatás mindig örömteli esemény, különösen a holokauszt

soha ki nem heverhető árnyékában, másfelől a magyar zsidóság egyik emblematikus helyén, a főváros újlipótvárosi részében kerül sor erre a jeles alkalomra.

A BZSH elnöke történelmi visszatekintésében Újlipótváros kiemelkedő szerepéről beszélt, amelyet a fővárosi zsidóság életében betöltött és ma is betölt. Idézte Ladányi Jánosnak az Élet és Irodalomban megjelent tanulmányát, amelyben ez olvasható: „A holokauszt előtti korszak utolsó fejleménye az ‘új zsidó városrész’, az Újlipótváros felépülése és magasan kvalifikált zsidónépességgel való benépesülése volt.” Az Újlipótvárosban megjelenő hitéleti igény alapján létesült a Csáky (ma Hegedűs Gyula) utcai templom is.

Vajda Béla tervei alapján az imaszobát 1911-ben egy bérházban alakították ki, majd megvásárolták a házat és 1927-re Baumhorn Lipót tervei alapján udvari beépítéssel kibővítették a zsinagógát, így jött létre az a hely, ahol ma is tartjuk az istentiszteletet.

Ezután a nagy rabbi-elődökről szólt Mester Tamás, akik az elmúlt évtizedekben a Hegedűs-Csáky zsinagógában teljesítettek szolgálatot: Hoffer Árminról, Benoschofsky Imréről, az Egyesült Államokba távozott Löwy Tamásról, akit Darvas István mestere, Schöner Alfréd követett a rabbiszékben, s aki – amint a BZSH elnöke hangsúlyozta – az elmúlt fél évszázadban meghatározó személyisége, állandó igazodási pontja a zsidóságnak.

Mester Tamás megemlékezett a nemrégiben fiatalon elhunyt Davidovics Lászlóról is.

Majd azzal folytatta, hogy meggyőződése szerint e kiváló névsor méltó folytatója lesz Darvas István főrabbi is, akihez a következő szavakkal fordult:

Úgy vélem, hogy most a leginkább szelíd természetűre, integratív, mindenkivel szót értő személyedre van a legnagyobb szükségünk szűkebb és tágabb kitekintésben is.

Beszéde végén Mester Tamás a világi vezető, a körzeti elnök szerepére is felhívta figyelmet, s köszönetet mondott Müncz Lászlónak, aki tíz éve látja el – sikeresen – ezt a feladatot.

A szertartást még ünnepélyesebbé tette Klein Judit énekesnő és Pánczél Kristóf zongoraművész közreműködése. A gyönyörűen kivilágított zsinagógában meghatározó volt látni és hallani a művészeket, majd együtt énekelni a Shalom Israelt.

Dr. Frölich Róbert országos főrabbi rendhagyó beszéddel üdvözölte Darvas Istvánt.

Azért jöttünk, hogy tanúi legyünk, amint Darvas István elfoglalja azt a rabbiszéket, amiben már benne ül. Az elegáns, ünnepi beszédek nagyon is illenek ehhez az alkalomhoz, mégsem passzolnak Darvas Pistához, hiszen ő nem az a típusú ember, aki tanításában komoly, méltóságteljes és patetikus, ami ugyanakkor nem azt jelenti, hogy felszínes

DARVAS ISTVÁN FŐRABBI VÁLASZOL A KÖSZÖNTÉSEKRE

vagy sekélyes volna... Ő egy modern rabbi, de nem attól, hogy az internetet használja egy fóliás fellapozása helyett, hanem attól, hogy a gondolkodása modern. Tudja, érti 2023-at, bele tudja helyezni magát és mindazokat, akiket tanít, a megváltozott világba és az aktuális változásokba. Kihasználja a technika lehetőségeit, amivel megsokszorozza a hagyomány átadásának, továbbításának módjait. Mindezt két, személyes tulajdonságával teszi. Egyrészt azzal, hogy szeret zsidónak lenni (itt Frölich Róbert felidézte Tevjét, a tejesembert, aki szerint nem nagy dolog, de nem is nagy dicsőség zsidónak lenni...), és ezt a szeretetet át is akarja adni. A másik jellemző tulajdonsága a humora, ami annyira jellemzően darvasi humor. Maradj Darvas István! – mondta az országos főrabbi, s hozzátette: a közösség jól fog veled járnival, és Te is jól fogsz járnival ezzel a közösséggel.

Schöner Alfréd főrabbi köszöntő szavaiból a tanítvány iránti szeretet és büszkeség sugárzott. Ő maga tizedik éve szolgál rabbiként a Hegedűs-Csáky zsinagógában, és mire ezek a sorok megjelennek, már rabbivá avatásának ötvenedik évfordulóját is megünnepelhetjük. A főrabbi így szólt:

„Több ezer kilométerre gyermekeimtől és unokáimtól, néhány kilométerre szeretteim sírjától állok előttetek és emlékezem ebben a gyönyörű zsinagógában – idézte fel az elmúlt éveket – emlékszem a sábeszekre, a hétköznapokra és az ünnepekre, a közös kirándulásainkra és sétáinkra,

amelyeken végigjártuk azokat a kegyhelyeket, ahol a világ jámborai laktak, akik életüket kockáztatták a zsidó életéért... Tíz évvel ezelőtt valaki egy ma is itt található Tóratekeresztet ajándékozott ennek a közösségnek... s a szívembe égett az a pillanat, amikor néhány betűt beleírhattam.”

Ezután Darvas Istvánhoz intézte szavait:

„Drága fiam, István, a te feladatod lesz, idézójelben fogalmazva, új Tórát írni, új Tórát íratni. Talán más betűkkel, talán más kvadrát vonásokkal, de megtartva az azonost a régi és az új között, ami nem más, mint a tartalom. Héberül: maszoret jehudit, a zsidó hagyomány. Talán mindegy, hogy milyen betűkkel írjuk, milyen hangon adjuk elő, klasszikusan vagy humorral, hiszen a középpontban a tannak kell lennie, és ezt te jól tudod.

Majdnem tíz évig tanítottalak. Az új szőlő venyigéjét a régi karóhoz ültetik, így lesz szép, gyümölcsöző, édes a termés. Amíg az égi és a ninivei hatalmak hagyják, hogy beszéljek, számíthatsz rám, itt leszek, támogatlak, segítek.”

Beszéde után a mester megáldotta tanítványát.

Darvas István bevezetőül egy imából való részletet mondott el: „Az örökkévalónak a dicsőségét hirdesse az én ajkam”, s erre építette fel beszédét:

Ha egyetlen mondatban kellene elmondani, hogy mit szeretnék tenni itt, az éppen ez. De amikor bárki úgy dönt, hogy Isten dicsőségét hirdeti, nem mindegy, milyen körülmények között teheti ezt. Ezért most szeretnék köszönetet mondani családtagjaimnak, feleségemnek, lányaimnak, akik kedvet

csinálnak nekem a szolgálatom végzéséhez, ahhoz, hogy Isten dicsőségét hirdessem.

A továbbiakban szólt a tanulás fontosságáról, arról, hogy bár Izraelben tanult, nem vallásos családban nevelkedett, s úgy gondolja, 120 éves koráig tanulnia kell.

Majd így folytatta:

Amit a rabbi hivatásról tudni kell, mindent Schöner főrabbitól, Fréditől tanultam, ugyanakkor sokat tanultam Frölich Róberttől és Radnóti Zoltántól is. A Nagy Fuváros utcában töltött hét év alatt Mester Tamás, az ottani közösség elnöke segített abban, hogy megtanultam, mit jelent rabbinak lenni. Fennkölt és profán pillanatokból áll össze a zsidó élet. Itt, a Hegedűs zsinagóga környékén sok olyan ember lakik, aki kötődik a zsidósághoz. Mindannyiukat szeretettel várjuk a zsinagógánkban. Ide minden irányzathoz tartozó zsidó jöhet, ortodoxtól a reform irányzathoz tartozókig. Azt szeretném elérni, hogy a zsidóság ne teher legyen, hanem öröm. A mai magyar zsidóságból kevesen tudnak héberül olvasni, erre óriási a lehetőség, tanuljanak meg minél többen héberül olvasni.

A politikát viszont a zsinagógán kívül kívánja hagyni, ide imádkozni és tanulni jöjjön mindenki. Hadd lehessen Izrael gyermekeinek zsinagógája.

A rendezvényt az emeleti diszteremben állófogadás zárta.

Rojkó Júlia

ÜNNEPI ESEMÉNYEK A HEGEDŰSBEN

Ötven éve kapta meg rabbidiplomáját, s betöltötte a 75. életévét dr. Schöner Alfréd

2023. október 19. és 2024. január 14. kiemelkedő napok Schöner Alfréd főrabbi életében: az első az ünnepelt születésének 75. évfordulójával, a második rabbidiplomájának 50. évfordulójával kapcsolatos megemlékezések időpontja.

2023. október 19-én nagyon bensőséges, előzetes hírvetés nélkül megtartott baráti ünnepségnek voltak részesei mindazok, akik a sachrit imánál jelen voltak a Hegedűs zsinagógában. A hívek az imádkozás végén azt észlelték, hogy az első ajtón a kis imaterembe belépett a MAZSIHISZ elnöke, az országos főrabbi, az ügyvezető igazgató, a BZSH vezető előljárója. E sorok írója az első sorban imádkozik, s ekkor hátra fordulva azt látta, hogy a terem hátsó részében több rabbi is megjelent, köztük a teljesség igénye nélkül

Verő Tamás főrabbi, Radnóti Zoltán főrabbi, Szerdócz Ervin főrabbi, Hercz Dániel rabbi, Deutsch Péter rabbi.

De mi szolgáltatta milderre az okot?

Hamarosan kiderült, hogy zsinagógánk „rutinosabb” választási vezetőjéhez, Schöner Alfrédhoz jöttek. Schöner főrabbi néhány nappal korábban ünnepelte 75. születésnapját. A vendégek az ő köszöntésére érkeztek. Siettek meggratulálni a főrabbit, mert mint közismert, Schöner Alfréd feleségével Izraelbe készül családjához néhány napon belül.

Elsőként a MAZSIHISZ elnöke köszöntőjében kettejük hosszú, több évtizedes barátságát említette. Még a korábban Izraelben élő és tanító főrabbitól az őshazában is kapott útrelátót a Knesszet előtt.

Frölich Róbert országos főrabbi személyes élményeit osztotta meg az ünnepelttel és a hallgatósággal.

Azt, hogy hogyan lett a gyermekkorában, a felmenői által jól ismert, általa Schöner rabbi bácsiként szólított rabbiból az egyetemi professzor úron és rektor úron, majd az OR-ZSE elvégzésekor Frédi megszólításon át most ismét rabbi bácsi elnevezés.

A BZSH vezetése nevében a más irányú elfoglaltsága miatt távol lévő Mester Tamás megbízásából Róna Iván vezető előljáró adta át az elnök jókívánságait.

Az ünnepelt néhány gondolattal reagált az elhangzotakra. Hálásan megköszönte mindenkinek, aki eljött és aki jelen van, a köszöntését. A sok kollégája láttán Schöner főrabbinak az volt az első gondolata, hogy egyként tekint a magyarországi rabbikra (akik egyébként szinte kivétel nélkül a tanítványai voltak. a szerk.) a neológia szempontjából, de mégis sokszínűnek. Ezt az egyes zsinagógákban elhangzó gondolatok igazolják.

E sorok írójának az volt a benyomása, hogy Schöner Alfréd főrabbi a jelenlévő rabbikat mind fiainak tekinti, s őszinte szeretettel van irántuk.

A köszöntők sorában végül Darvas István főrabbi gratulált az ünnepeltnek. A következő heti tórai szakaszából, a lech löchából idézett, mondván, hogy amikor egy 75 éves ember, jelesül Ábrahám hosszú útra indul, ezt azért teszi, hogy mind megerősödve térjen vissza. Ezt kívánta az Izraelbe induló mesterének is.

2024. január 14-én megtelt a nagyzsinagógánk földszinti tere.

Eljöttek a budapesti körzetek rabbijai és világi vezetői, az egykori tanítványok, nagyon sok barát és ismerős.

Ritka alkalom, hogy valaki fél évszázadon át működik a rabbipályán. Márpedig Schöner Alfréd ötven éve, 1974-ben kezdte rabbinikus szolgálatát. De ez így nem is pontos, hiszen már rabbijelöltként is közreműködött vidéken a hitélet fenntartásában.

Ez a jubileum hozta össze az ünnepi esemény látogatóit.

Müncz László, a Hegedűs-Csáky körzet elnöke köszöntötte a megjelenteket, majd elsőként dr. Grósz Andort, a MAZSIHISZ elnökét kérte fel Schöner főrabbi méltatására.

Grósz professzor és a főrabbi régen ismerik egymást, így mondandóját évtizedes tapasztalata generálta, amikor a következőket mondta:

„egyetlen zsidó sem lehet túl optimista, aki ismeri múltunkat és történelmünket, de ugyanakkor mélyen hiszem, hogy egyetlen zsidó sem veszítheti el soha az identitását, ami a reményt adja. A reményét, ami jobb jövőhöz vezet.

Drága barátom, Frédi ezt a reményt adta és adja át nekünk 50 éve, a Rabbinikus szolgálata során.

Schöner főrabbi úr tudományos háttere, a judaizmushoz való hozzáállása megkérdőjelezhetetlen, aki nagyra értékeli a kérdéseket, meghallgatja az ellentétes hangokat és véleményeket, de mindig kiáll a zsidó hagyomány és vallás

mellett. Mélyen érző ember, akinek tudása minden területre kiterjed, és akinek meglátásai gyakran voltak váratlanok a mindenkori kollégái előtt, de ma már, ennyi év távlatából bátran kijelenthetjük, hogy gondolatai sokszor voltak profétikusak és mélyrehatóak, amik aztán őt igazolták.”

Később Grósz elnök úr személyesen szólt a főrabbihoz, amikor így folytatta:

A szép az, hogy bár egész biztos voltak csalódások, amelyeken keresztül mentél, de ez által egy olyan egyedi tisztánlátásra tettél szert, amellyel együtt járt az igazi eredetiség, ami egyedivé tette az előadásaidat és a tanításaidat. Mert mind-e mögött ott van az Istennel való közösség, ahogy imádkozol, ahogy Tórát olvasol, ahogy megnyílsz az ég felé, és ezen keresztül minket is a magasságba emelsz.

Úgy gondolom, ha Isten most itt állna, akkor azt mondaná, hogy: ismerem ezt a fickót. Jó tanár. Jó szülő. Jó férj. És tudom, hogy számomra a legfontosabb területen megbízhatok benne, mert Jó Rabbi. Tudja, hogyan lehet átadni legjobban a lángot a következő nemzedéknek, és ugyanazt a szikrát meggyújtani bennük, ami benne is ott van.”

Végül a MAZSIHISZ elnöke a Teremtő áldását kérte a jubiláló főrabbi és családjára, akik közül többen – így felesége és Izraelben élő két gyermeke – jelen voltak az ünnepségen.

DR. GRÓSZ ANDOR, A MAZSIHISZ ELNÖKE KÖSZÖNTI SCHÖNER ALFRÉD FŐRABBIT

A következő hozzászóló Mester Tamás, a BZSH elnöke volt. Ő nemcsak családjá és személyes tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal, hanem a történelemből, Schöner főrabbi működése alatt történt eseményekből vett példákat a méltatásában. Tíz éves periódusok követték egymást.

Így említette a múlt század hetvenes éveit, a vietnami háború időszakát, amely során Schöner Alfréd átvehette rabbidiplomáját.

A nyolcvanas éveket, amikor Schöner Alfréd az Eötvös Loránd Tudományegyetemen átvette summa cum laude fokozatú doktorátusát, miközben a BIH Budai Körzet rab-bijaként működött.

A kilencvenes éveket, amikor Izraelben élt és dolgozott, ugyanakkor felelősséget érezve a magyar közéletért az MTI tudósítójának így nyilatkozott: „Az azonosságtudat megtartása mellett is arra törekedtem, hogy harmóniát teremtsék az ország egyházai és nemzetiségei között.”

Az új évezred első évtizedében ifj. Hegedüs Lórántnak a közösség elleni izgatás vádja alóli felmentése kapcsán a budapesti elnök Schöner főrabbi állásfoglalását idézve megemlítette:

„Az ítélőtábla döntése azt üzeni a magyar társadalomnak, hogy a gyűlölet, a kirekesztés, a rasszizmus és az antiszemitizmus legitim, elfogadható eleme a hazai közéletnek. Mindez összeegyeztethetetlen a demokráciával és a jogállamisággal. Úgy véljük, hogy ez ellen tiltakozni a Magyar Köztársaság minden polgárának joga és kötelessége!”

Újabb tíz évet ugorva az időben: 2013. Újlipótváros, ekkor vette át a rabbiszéket Löwy Tamás főrabbitól Schöner Alfréd főrabbi. Talán a magyar zsidóság ezen ikonikus kiléje méltó megkoronázása a rektori-rabbinikus-tudományos pályának.

Végül személyes érzéseit fogalmazta meg Mester Tamás, amikor ezt mondta:

„Sokszor hallottam beszédeidet, melyben rendszeresen említetted a nagy elődöket, Benoschovskyt, a Löwöket, Katonát, Salgót, Scheibert vagy Dománt.

Én hálás vagyok a Teremtőnek, hogy gyerekkorom óta rendszeresen hallgathatok Schönert, beszélgethetek vele.

Utánozhatatlan stílusa, megkérdőjelezhetetlen tudása és empátiája a legnagyobbak közé emeli őt.”

Frölich Róbert országos főrabbi bevezetőjében a fél évszázadról szólt, a több mint egy emberöltőnyi időről, arról, mennyi minden történhet egy emberrel ez alatt, különösen akkor, ha arra a kockázatos vállalkozásra adja a fejét, hogy kalandvágyból rabbinak megy a szocialista Magyarországon.

„Az én világom egy álmvilág” – idézte a főrabbi Kiss József költőt (Tüzek, 1896), aki arról álmodott, hogy zsidó élet lesz Magyarországon, a körülmények ellenére. Schöner Alfréd pedig arról álmodott a Kádár-korszakban, hogy lesz tanítvány és tanítani való, s nem ürülnek ki a zsinagógák. S lettek tanítványok Szegeden, a Frankelben és a Dohány

SCHÖNER ALFRÉD MELLETT FELESÉGE ÉS FIA AZ ÜNNEPSÉGEN

utcában. A Talmud Tórák, amelyeket Schöner Alfréd tartott, fiatalok sokaságát vonzották.

Az ötvenedik évfordulóhoz kapcsolódóan Frölich főrabbi az 50 héber olvasatáról beszélt, ami – jám – tengert jelent. Schöner Alfréd a zsidóság tengerében ment előre, kormányzott és navigált Scilla és Caribdis között. Nemcsak arra ügyelt, hogy a hajó ne süllyedjen el, hanem hogy minél díszesebb legyen, mire a kikötőbe ér. A hajó zászlaja még mindig ott van „Frédi kezében”, aki kiváló tanár, férj, apa és nagyapa – hangsúlyozta Frölich Róbert, s elmesélte, hogy mielőtt őt rabbivá avatták, felment Schöner Alfrédhoz, akkor tegeződtek össze, s arról beszélgettek, hogy rabbinak lenni nem azt jelenti, hogy átveszem a rabbiszéket. A rabbinak nem jár le a munkaideje akkor sem, ha éppen otthon tartózkodik. Felelősséggel tartozik a közösségének. Ezt a felelősséget viseli, ezt a terhet cipeli 50 éve Schöner Alfréd, akinek végezetül további nagyon sok „cipelni valót” kívánt Frölich Róbert.

Dr. Balázs Gábor, az OR-ZSE megbízott rektora átadta dr. Schöner Alfrédnak azt a jegyzőkönyvet, amely 1973 január 3-án készült, Schöner Alfréd rabbivizsgáján. A vizsgabizottság elnöke Dér István főrabbi volt, a bizottság tagjai: Schwartz Mór, Salgó László, Scheiber Sándor és Weisz Dávid. (A dokumentumot Komoróczy Sára és Balácsi Tamás kutatták fel a rabbiképzőben.)

A rektor elmondta, hogy 1973 januárjának elején Józsefről, a „a legnagyobb diaszpórabeli zsidó vezetőről” szólt a hetiszakas. József példája a jó vezetőnek, aki képes a valóság és az ideálok közötti közvetítésre, egy tagja, ugyanakkor kiemelkedő személyisége, „vezető fénye” a közösségének. Mindezek Schöner főrabbit is jellemzik, – mondta Balázs Gábor, aki beszéde további részében felidézte a magyarországi rabbiképzés történetét: 1868-ban, amikor az Országos Magyar Rabbi Képezde megalakult, nem sejtették, hogy egyetem lesz belőle, ami köztudomásúan az ünnepelthez fűződik.

Darvas István főrabbi, aki Schöner Alfrédot követi a Hegedűs-Csáky zsinagóga rabbiszékében, egy 25 éves történetet idézett fel. Ekkor kopogtatott be a főrabbihoz, hogy megkérdezze, hogyan tanulhatna azért, hogy rabbi lehessen. Mester és tanítvány kapcsolata az övék. S a tanítvány megható meglepetéssel kedveskedett ezen a jeles napon mesterének.

Soha nem mondtam senkinek, hogy édes fiam – mondta Darvas István, de most nem a magam nevében beszélek, hanem Scheiber Sándor beszédét idézem, aki 1973. január 13-án rabbivá avatta Schöner Alfrédot. A beszédben Scheiber professzor megható szavakat intézett az ifjú rabbihoz, aki akkor éppen három hete veszítette el édesanyját.

„Kelj fel a gyász porából és vedd magadra a papi palástot. A rabbi mindennek letéteményese, sáfárja. Tanulj és taníts!”

Ez a levél véletlenül került elő, éppen a legjobbkor, szép kiegészítőjeként az aranydiplomának.

A köszöntő beszédek után az ünnepelt válasza következett. Köszönetet mondott Müncz Lászlónak és dr. Balázs Gábornak, amiért megszervezték ezt a megható ünnepséget. Reagálva az elhangzottakra, felsorolta pályafutása főbb állomásait, kiemelve a szegedi éveket, amelyek során alkalma volt

megismerni Lőw Imánuel leányát, Esztert, aki akkoriban már idős hölgy volt. Szólt Frölich Róberttel és dr. Grósz Andorral való találkozásukról. Elmondta, hogy rabbivá avatása előtt Scheiber Sándor felidézte számára a Példabeszédekben olvasható mondatot, amely így szól: „a tudás alapja az istenfélelem”. Ez vált ars poeticájává.

Végezetül köszönetet mondott családjának, feleségének, akivel két gyermeket neveltek fel, s akiknek 5 unokát köszönhetnek. Majd néhány szóban azokról a hónapokról emlékezett meg, amelyet október 7-e után az Izraelben élő családjuknál töltöttek. Ez a három hónap élete talán legnehezebb időszaka volt. Végig szenvedték a gázai háborút, nem abban a valóságban, amit a sajtóban, főleg a nyugat-európai újságok írtak róla. Ezen a nehézségen is a család segítette át. Elsősorban kisunokája, aki, amikor megszólaltak a rakétatámadást jelző szirénák, s nekik el kellett indulniuk a védőszobába, megfogta a nagypapa kezét, s ennyit mondott: „Papa, mi nem félünk”.

Az ünnepi megemlékezésen fellépett a Schöner főrabbival baráti kapcsolatot ápoló Fekete László főkantor, aki zenei betétjeivel színesítette az eseményt.

Dr. Schöner Alfréd főrabbi, az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem volt rektora kapta idén a Scheiber Sándor-díjat a zsidó tudományosságának és oktatásnak szentelt életútjáért, rabbinikus tevékenységéért, valamint a történelmi egyházak közötti dialógus kialakításáért végzett tevékenysége elismeréseként. Az díjátadásról lapunk következő számában tudósítunk.

Az összeállítást Rojko Júlia és Várnai György készítette

PORTRÉ

Sorsszerű volt a pályaválasztás

SCHÖNER ALFRÉD FŐRABBIVAL BESZÉLGETTÜNK JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

Dr. Schöner Alfréd főrabbit január 14-én köszöntötték rabbivá avatásának 50. évfordulója alkalmából, a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában. Az eseményről fenti cikkünkben tudósítjuk Olvasóinkat.

Ebből az alkalomból beszélgettünk a 75 éves professzorral, az OR-ZSE korábbi rektorával.

Ebben az interjúban elsősorban arról kérdeztük az immár aranydiplomás főrabbit, miért választotta a hivatását, mi készítette erre a hatvanas években, amikor a hivatalos ideológia szempontjából a vallás és a zsidóság is tabunak számított.

Ahogy a holocaust utáni első generáció nemzedékében oly gyakran, az ő esetében is a vészkorszakig kell visszanyúlnunk a válaszáért.

– Édesapám 1902-ben, édesanyám 1907-ben született, én 1948-ban. Késői gyerek voltam. Édesapám első feleségét és négy gyermeküket Auschwitzban. a krematóriumok nyelték el. Édesanyám első férje Auschwitzban lett mártírrá. Édesapám és édesanyám első férje barátok voltak, egy jesivába jártak, egy kis Szabolcs megyei városban, akkor még községben, Csengerben. A két család jóban volt

egymással, ma úgy mondanánk, összejártak. Édesanyám, aki szintén Szabolcs megyében, Tarpán született, a pesti gettóban vészelte át a soát. Apám Mauthausenben raboskodott, Guns kirchenben szabadult, 38 kilósan jött vissza. Lement Csengerbe, a családjához, azonban senkit nem talált. Mindenkiét megölték: az anyját, az apját, a testvéreit, a feleségét, a négy gyermekét... Akkor tudta meg, hogy barátja sem jött vissza. Édesapám Pestre jött, és megkereste barátja feleségét, akinek három felnőtt lánya volt: Elza, Olga és Klára. A negyedik lányuk, Viola 1944. március 19-én halt meg.

– *A német megszállás napján...*

– Igen, de nem emiatt halt meg, kórházban feküdt, súlyos betegen. A többiek túléltek, azóta sajnos már mindannyian elhunytak. Sokkal idősebbek voltak nálam. Apám megtalálta a barátja özvegyét, és 1946-ban egybekeltek.

– *Akkoriban, túl a negyvenen, ők időseknek számítottak?*

– Édesapám jóval túl volt a negyvenen, amikor én születtem, ő 46 éves volt, édesanyám 41. Relatív idős szülők gyermeke voltam. Hosszú ideig egyikük sem beszélt a soáról. Nem tudtak beszélni róla. A családunkra a borús hangulat volt jellemző. Nagyon szerették egymást, de nem tudták feldolgozni a genocídium tragikumát.

– *Ennyi tragédia után nem veszítették el a hitüket?*

– Apám is, anyám is mélyen vallásosak voltak! Úgy érezték, kell, hogy legyen egy közös gyermekük, hogy a szenvedések után legyen valami biztató is, hogy mindazok ellenére, ami történt, van folytatás. Öt éves koromban beíratlak a héderbe, azaz vallási elemi iskolába, ami a VII. kerületi Dob utca 35-ben volt. Ide nagyon sok hozzám hasonló gyerek járt, főleg vidékiek. Ők a kollégiumban laktak, én otthon. A kollégium vezetője Weiss Ignác, aki a romániai Béltekről származott, úgy is hívták, hogy a „bélteki Weiss”, mert a főrabbinak is Weiss volt a neve, így különböztették meg őket. A bélteki Weiss és a felesége vezették a kollégiumot. Nagyszerű, okos emberek voltak. A héderben tudásra orientált élet folyt. Tanító mesteremet Krausz rebbének hívták. 5 éves koromtól 14 éves koromig ő tanított, munkatársaival egyetemben. Nyolcvan-száz gyerek tanult a héderben összesen. Ne felejtjük el, mindez közvetlenül a Rákosi korszak után, a Kádár éra kezdetén történt. Mellettünk volt a Kazinczy utcai általános iskola, oda jártunk mindannyian, szombatonként az ortodox gyerekeknek nem kellett iskolába járniuk. Pénteken, ha délutánosok voltunk, a második óra után már elengedtek. Persze be kellett pótolni a tanulnivalót, de semmi gond nem volt abból, hogy mi sábeszkor hiányoztunk. A héderben nem tanultunk péntekenként, hanem történeteket hallgattunk. És minden vasárnap vizsgáztunk az elmúlt héten tanultakból. Nagyon nagy szeretettel gondolok ezekre az időkre,

SCHÖNER ALFRÉD AZ ARANYDIPLOMA ÁTVÉTELE UTÁN

barátaimra, akik közül Szántó Péter Pesten él, Weinberger Marci Kanadában, Grosz Jóska Izraelben, Vágó Robi New Yorkban.

– *Beilleszkedtek az ortodox gyerekek?*

– Igen, ugyanúgy tanultunk, ahogy a többiek. De nem volt könnyű, mert például, ha délutánosok voltunk, akkor reggel fél 9-től 12-ig tartott az oktatás a héderben, majd egy óra ebédszünet után fél kettőkor kezdődött az általánosban a tanítás este 6 óráig. Ez így volt 14 éves koromig, amikor a Zsidó Gimnáziumban folytattam tanulmányaimat. BIH (Budapesti Izraelita Hitközség) Zsidó Gimnáziuma volt a hivatalos neve, majd 1963-ban az intézmény felvette Anna Frank nevét. Emlékszem, gyönyörű, nagy ünnepség volt, egy kortárs zeneszerző Anna Frank kantátáját is előadtuk. Ezt a zeneművet később újra feldolgozták, és a szólót a kor kiváló zsidó operaénekes, Kishegyi Árpád énekelte. A gimnázium első két évében a BIH Zsidó Gimnáziumába, harmadik-negyedikben már a BIH Anna Frank Gimnáziumába jártam.

– *Említette, hogy mennyire szerette a hédert. A gimnáziumban hogy érezte magát?*

– A gimnáziumban egészen más világ volt, mint a héderben. A héder ortodox, szigorúan vallási előírások szerinti életet ajánlott a fiataloknak, egyébként nagyon nagy szeretettel. Jiddisül tanultuk a Tórárt, a Misnát, a Gemarárt. Minden nyáron elvittek minket két hétre táborozni a Szabadság hegyre, ahol fociztunk. Egyszer kihívtak minket egy meccsre az egyik pesti gimnázium csapata, nagyon nagy élmény volt, habár kikaptunk...

– *De hát ők nagyobbak voltak...*

– Nagyobbak voltak, de nem bánkódtunk, élveztük a játékot, nekem az volt életem első meccse. Már annak is örültünk, hogy igazi labdával játszhattunk. A héderben pingpongoztunk, a szünetekben Benedikt rebbe is tanított minket, ő kiváló asztaliteniszező volt. Csak Rebbe bácsinak szólítottuk, a lánya, Vera matematika tanár lett. Focizni kavicsokkal kezdtünk, másra nem tellett.

– *A gimnázium tehát másmilyen világ volt.*

– Zsidó szellemű, neológ, nyitott a világra. Zsoldos Jenő, az igazgató, egy békebeli, tudós pedagógus, elismert irodalomtörténész, nyelvész volt, több könyve is megjelent. Az osztályfőnökünk Bokor Izsóné lett, akinek László fia ismert filmrendező, Sándor építész volt. Hetente 2-3 alkalommal volt vallástan óránk. Ezt Dr. Geyer Artúr tanította, akit az ötvenes évek elején cionizmus vádjával bebörtönöztek, és csak ötvenhétben lehetett újra praktizáló rabbi. Később a Frankel Leó úti zsinagógában én lettem az utódja. A gimnáziumban a másik vallástanár Scheiber Sándor volt,

akinek az óráin olyan tér nyílt meg előttünk, amit addig nem ismertünk: a zsidó vallástudomány világa. Áradoztam róla odahaza, a szüleimnek. Ő volt a Rabbiszeminárium igazgatója. Szombat délelőttként mi gimnazisták együtt hallgattuk az előadásait a rabbiképzősökkel, a Rabbiképző zsinagógájában. Péntek esténként is oda jártam. Ott voltam az előadásain, a keddusokon is.

– *Ezek szerint érettségi után egyenes út vezetett a Rabbiképzőbe?*

– Talán valami sorsszerűség is van ebben, hogy megismerhettem Scheiber Sándor, Benoschofszky Imre, Szemere Samu, Salgó László, Domán Ernő, Schweitzer József – professzorokat, akikre felnéztem. A szüleim mindig is azt szerették volna, hogy rabbi legyek. 1967-ben kezdtem meg a tanulmányaimat az Országos Rabbiképző Intézetben (ma: Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem). A szüleim indítottak erre a pályára, de ez már az életem következő fejezete...

KÖRZETI ESEMÉNYEK

Emléktáblákat avattunk

KÖRZETÜNK HÁROM NEVES TAGJÁRA EMLÉKEZTÜNK ÉS EMLÉKEZNI IS FOGUNK

Az elmúlt időszakban három emléktábla elhelyezésére került sor a Hegedűs-Csáky zsinagóga imatermének falán.

Augusztus 25-én Lajtai Tamásné és Benedek István Gábor, majd szeptember 1-jén Zoltai Gusztáv tiszteletére avattak emléktáblát.

Lajtai Tamásné

(1927-2020)

Lajtai Tamásné hosszú ideig volt a Nőcsoport elnöke. Schöner Alfréd főrabbi jól ismerte őt, s beszédében úgy emlékezett rá, hogy jó megjelenésű, mindig csinos aszszony volt, aki hosszú ideig vezette a nőcsoportot. Keddusokat, szederestéket szervezett, nagyünnepek előtt gyümölcsöt, csokoládét vitt a Szeretetkórházba, de az otthonukban fekvő, ágyhoz kötött betegekről sem feledkezett meg: Tu Bisvat idején biztosította számukra a 15 féle gyümölcsöt, hogy bróchét mondhassanak rájuk. Emlékezetes hanukai, purimi rendezvények bar micvók, esküvők szervezése fűződik hozzá. Amikor fia, Péter úgy döntött, hogy külföldön folytatja tovább az életét, nagy törést okozott számára, de mindig büszke volt Péter szellemi teljesítményére és 9 unokájára, majd a dédunokáira. Amíg tehetett,

sokat utazott, még férje elvesztése után is látogatta a családot. 2012-ben elesett, ezután már ő maga is segítségre szorult. Kilencvenedik születésnapján, amikor a főrabbi a kórház zsinagógájában beszélgettek, büszkén mutatta a családi fényképeket, mindenkiről tudott részletesen mesélni.

– Igazi jiddise máme volt, aki mindig törődött a családjával, és tanúságot tett a szeretetről. Mi is szeretettel emlékezünk rá és férjére, Tamásra – mondta Schöner Alfréd.

Benedek István Gábor

(1937-2022)

Benedek István Gáborról, ahogy az olvasói és kollégái ismerik, BIG-ről Darvas István főrabbi emlékezett meg.

– Nekünk ő Benedek Pista volt, – mondta – akivel mindig öröm volt összefutni. Ahogy múlnak az évek, egyre hálásabb vagyok, ha egyéniségekkel találkozom. Egész egyforma a világ, és ő tudott nagyon más lenni, s bár nem tüntetett ezzel, de egyéniség maradt az öltözködésével, a vicceivel. Holocaust túlélőként szüksége volt a tikvára, a „talán van remény” mondatra. Példát mutatott, hogy lehet felelős értelmiségi életet és közben mély

zsidó hitéletet élni. Lejárt a Csákyba imádkozni, beszélgetni. Kiváló ember, kiváló férj és kiváló zsidó volt. A munkáit, könyveit és cikkeit őrzik a dokumentumok, mi megpróbáljuk a személyiségét megőrizni – fejezte be a megemlékezést Darvas István, majd Schöner Alfréd mondott ősi imát, s köszönte meg az Úr'tennek, hogy ismerhettük Benedek István Gábert.

(A Hírmondó 12. oldalán olvashatnak tudósítást BIG sírkő avatásáról)

Zoltai Gusztáv

(1935-2021)

Schöner Alfréd a személyes, régi ismeretség hangján emlékezett meg Zoltai Gusztávról, akire sokan emlékeznek elismeréssel és szeretettel a Hegedűs Gyula utcai közösségből. Ez a közösség szeretett volna emléket állítani egykori elnökének, akiről az őt nem kedvelők is elismerik, hogy az egyik legnagyobb formátumú vezetője volt a zsidóságnak.

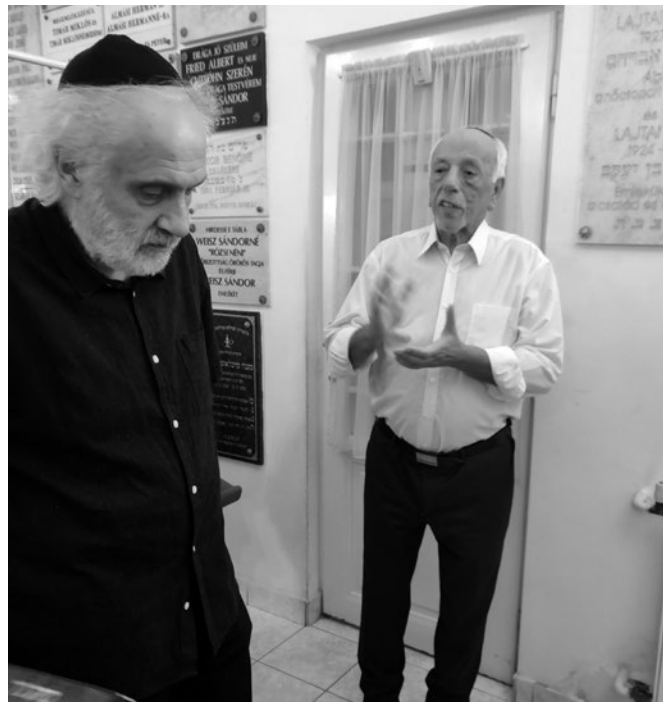
Ezt az emléktáblát Zucker Béla és felesége, Piroska emléktáblája mellé helyezték el. Nem véletlenül, hiszen ők voltak a holocaustban megölt szülei, akik számára Zoltai Gusztáv készítette az emléktáblát. Gyermekeként vesztette el a szüleit, s a család mindig rendkívül sokat jelentett számára. Ahogyan mélyen érintette a szegénység, mert mint mondta, ő a nyomorból jött, mindig igyekezett segíteni, lehetőleg névtelenül, szerényen. S adakozott a zsinagógának is, a mai napig megtalálható a keze nyoma: az üvegtető vagy a márványpadozat is emlékeztet rá. A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége ügyvezető igazgatójaként sok harca volt, sokszor győzött, sokszor alul maradt, de mindig hitt abban, amit felvállalt. Kegyelettel és szeretettel emlékezünk rá.

Müncz László, a Hegedűs jelenlegi elnöke Zoltai Gusztáv művészeti életben betöltött szerepét méltatta, utalt rá, hogy azok a művészek, akikkel együtt dolgozott, a mai napig hálásan említik a nevét. Majd elmondta, hogy ő vezette be a mára rendszeressé vált péntek esti kiddust és a szombati ebédeket, ugyanakkor arra is figyelt, hogy bár a BZSH ügyvezető igazgatója is volt, miközben 2001-től 2009-ig betöltötte a Hegedűs elnöki tisztségét, ez a zsinagóga nem élvezett előnyt a többiekkel szemben.

– Fakadjon áldás az emlékéből – fejezte be a megemlékezést Müncz László.

Keszler Gábor, a MAOIH elnöke arról szólt, hogy a holocaust utáni élet legkiemelkedőbb zsidó vezetője volt Zoltai Gusztáv, aki remek politikai érzékkel és felkészültséggel rendelkezett.

Az emléktábla avatás Biczó Tamás kántori szolgálattal zárult.

LAJTAI PÉTER (BAL OLDALON) ÉDESANYJA EMLÉKTÁBLÁJÁNAK AVATÁSÁN

BENEDEK ISTVÁN ÖZVEGYE KÖVES HAJNALKA ÉS ROKONSÁGA

ZOLTAI ANDREA

KULTÚRA

„Jelbeszéd az életünk..”

TALÁLKOZÁS KONCZ ZSUZSÁVAL

Nemcsak generációja számára ikonikus személyiség Koncz Zsuzsa énekesnő, akivel Hersch Tamás, a MAZSIHISZ vezetője tagja, a BZSH elöljárósági tagja beszélgetett a Hegedűs zsinagóga érdeklődő közönsége előtt.

A művésznő, mivel másodikos gimnazistaként, az 1962-es KI MIT TUD-on szerepelt először a nyilvánosság előtt, több mint hatvan éve kezdte a pályáját. És azon kevesek közé tartozik, akik minden értelemben őrzik az arcukat.

Rajongói számára talán az volt az egyetlen „megdöbbenés”, amikor egyszer csak félhosszúra vágatta ikonikus, derékig érő haját. Persze már azóta is évtizedek teltek el, és mindenki hozzászokhatott, Zsuzsa új megjelenéséhez.

A művésznő kedvesen és színesen mesélt a kezdetekről, az Omega és az Illés együttesről, az Ezek a fiatalok című filmről és a Bródy Jánossal évtizedek óta tartó barátságáról. Felidézte, hogyan ismerkedtek meg, mennyire tetszett az azóta is Tinédzsernek becézett Bródynak Koncz Zsuzsa Julika nevű barátnője (Julika ezen a beszélgetésen is ott volt, hiszen a mai napig ő és Bródy János az énekesnő legjobb barátai).

A balatongyöröki megismerkedés 60. évfordulójára 2023 szeptembere óta a település által létrehozott emléktábla is emlékeztet. A móló egyik kockakövén ennyi a felirat: Egy találkozás emlékére, 1963 Koncz Zsuzsa, Bródy János.

„Most már szabadon taposhatnak rajtunk” – idézte fel Koncz Zsuzsa Bródy mondását, és egy sor részletet elárult

KONCZ ZSUZSA

azokról az időkről, amikor a hatalom igencsak gyanakodva és elítélően reagált a beat-nemzedék fellépésére.

Szóba került a Jelbeszéd című lemez betiltása, az „El ne hidd, hogy nyílik még a sárgarózsa” című dal, amely az 1968-as csehszlovákiai eseményekre reagált.

Hersch Tamással felidéztek azt az időt, amikor az NDK-ban és az NSZK-ban is sztár lett az énekesnő, de szó esett arról is, hogy Francia Becsületrendet kapott, a francia kultúra népszerűsítéséért végzett tevékenységéért.

Szó esett a Göncz Árpád köztársasági elnökhöz kapcsolódó tiszteletéről, barátságáról.

A törékeny, halkszavú énekesnő dalai, akár híres költők műveit, akár a mára szintén klasszikussá vált Bródy szövegeit szólaltatja meg, mindig a tisztességről, a szabadságról, a szeretetről szólnak. S bár a hazai média a Mr. Alkohol című száma kivételével gyakorlatilag semmit nem játszik tőle, régi rajongói híek maradtak hozzá, s az újabb nemzedék is ismeri őt. A koncerttermek a fővárosban és vidéken is megtelnek, ha Koncz Zsuzsa énekel. S Bródy megírta számára a Jelbeszéd 2.0-t, az 1973-ban megjelent és betiltott album 50. évfordulója emlékére.

Hersch Tamás azzal búcsúzott a művésznőtől, hogy remélhetőleg nem kell túl sok időnek eltelnie ahhoz, hogy ismét találkozhatassunk vele.

Rojkó Júlia

Szükség van a csodákra

HEGEDŰS-CSÁKY ZSIDÓSÁGÉRT DÍJ, HANUKA ÜNNEPÉN

Hanuka első napján, december 7-én délután megtelt a zsinagóga. Különleges eseményre került sor, hiszen a fény ünnepén adták át első ízben a Hegedűs-Csáky Zsidóságért díjat. Müncz László elnök köszöntötte az egybegyűlteket és a vendégeket, dr. Tóth Józsefet, Budapest XIII. kerületének, polgármesterét, Csiga Gergely alpolgármestert és Mester Tamást, a Budapesti Zsidó Hitközség elnökét, a Mazsihisz alelnökét.

A hanukai beszédet, Darvas István betegsége miatt, ezúttal dr. Kurucz Ákos rabbi tartotta, aki szólt az ünnep eredetéről, a csodáról, hogy miután a makkabeusok legyőzték a szíriai görögöket, megtisztították és újraavatták a jeruzsálemi szentélyt, nyolc napon át égett a mécses, pedig csak egyetlen napra lett volna elegendő a tiszta olaj, és éppen nyolc napra volt szükség az új olaj előállítására. A politeista

görögök asszimilálni akarták a zsidókat, akik azonban nem voltak hajlandók leborulni az idegen istenek előtt.

Az örömmel sem feledkezhetünk meg azonban azokról a tragikus eseményekről, amelyek Izraelben zajlanak. A terror, a háború beárnyékolja örömlünket.

Az első hanukai gyertyát Biczó Tamás főkantor gyújtotta meg, majd dr. Várnai György a zsinagóga vezetősége nevében kívánt fényes hanukát, ahogyan mondta, ezekben a nem fényes napokban.

Mi Magyarországon a 80 évvel ezelőtt történt tragédia után, megélhetjük a zsidóságot, és ez is csoda. És most újabb csodára van szükség, hogy Izrael túlélje az ellene indított terrorcselekmények következményeit.

Dr. Várnai György – visszatérve a fényes nap, az ünnep gondolatához – bejelentette a következő programponzt, a Hegedűs-Csáky Zsidóságért díj átadását. A díjat 2022-ben hozta létre A 100 éves Hegedűs Gyula utcai Zsinagógaért Alapítvány. Kigondolója, dr. Rónai Tamás, sajnos már nem lehet velünk, de minden évben, a díj átadásakor emlékezni fogunk rá.

Ezt a díjat évente maximum ketten kaphatják meg, odaítélése 2 lépcsőfokban történik:

először a közösség tagjai tesznek javaslatot, majd egy bizottság, amelynek az alapítvány elnöke, titkára, a körzet elnöke és 2 külső, közéleti szerepet betöltő tagja van, hozza meg a végső döntést. Mester Tamás és Radó Gábor, a XIII. kerületi önkormányzat főtanácsadója voltak a bizottság külső tagjai.

A szavazatok alapján Mákszem Anna, a zsinagóga munkatársa és dr. Tóth József kapják a díjat, amely megjelenésében egy ezüst plakett és egy oklevél. Mester Tamás javaslatát elfogadva, a bizottság úgy döntött, hogy posthumus díjban részesíti Davidovics Lászlót, Joszit, aki 2023. július 23-án, életének 49. évében, súlyos betegségben hunyt el. Egész életében vallási közösségét szolgálta, segítette, elkötelezetten, még nagybetegen is dolgozott, több intézményben, így a Hegedűs-Csáky zsinagógában is.

Befejezésül dr. Várnai György hangsúlyozta: az elismerésben részesülők fényt hoztak, hoznak az életünkbe, és szeretnénk, ha mások is támogatnák a közösséget.

Ezután felkérte dr. Penz Attila kuratóriumi tagot, olvassa fel az elismerésben részesülők tevékenységéről készült laudációkat.

Dr. Tóth József 1994-től Budapest XIII. kerületének polgármestere, jelenleg a 7. ciklusát tölti. Különösen jelentős az általa irányított Önkormányzat munkahelyteremtési, a lakásépítési, egészségügyi- és oktatáspolitikai ténykedése. Ezek számunkra azért olyan fontos kérdések, mert hitközségünk tagjainak jelentős többsége itt a kerületben lakik. Újlipótvárosban él, s részben itt is működik Budapest legnagyobb

zsidó származású és vallású lakossága. Kerületünkben négy zsinagóga található, melyek közül három aktív. Nem mindegy tehát, milyen e lakosság közérzete. Úgy érezzük, hogy az Önkormányzat demokratikusan és liberálisan működő környezetet teremt, amelyben mindenki saját elképzelése szerint tudja megélni zsidóságát. Az Önkormányzat a kerület valamennyi vallási közössége működését támogatja. A polgármester és helyettesei rendszeresen részt vesznek a vallási közösségek rendezvényein, így eleget téve a körzetünk meghívásának, például széder estéinken.

A Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga közössége jelentős szavazattöbbséggel döntött úgy, hogy Hegedűs-Csáky Zsidóságért Díjat adományoz 2023-ban dr. Tóth József polgármester úrnak.

(A dr. Tóth Józseffel készült interjúkat külön cikkben olvashatják.)

Mákszem Anna Erdélyben született, 1999 óta él Magyarországon. Lówy Tamás főrabbi szolgálata idején került a Hegedűs Gyula utcai zsinagógába, tőle és Winkler Miksáéktól tanulta a kóserság szabályait. Ellát minden feladatot, ami nincs zsidó származáshoz vagy vallásgyakorláshoz kötve. Külön érdeke van ahhoz, hogy a rászorulókról gondoskodjon. Annyira sikeresen sajátította el a zsidó ünnepek szokásait, hogy esetenként ő hívja fel rájuk a közösség tagjainak figyelmét. Rendben tartja a templomot, reggelit készít a sáchrít imádkozóknak, közreműködik a pénteki és sábeszi kiddusok előkészítésében, feltálasztásában. Sokszor elmondtuk már, hogy ha Panni nem lenne nálunk, már megállt volna az élet.

Ezért munkájának, a közösséghez való őszinte kötődésének elismeréseképpen a Hegedűs Gyula utcai Zsinagóga közössége úgy döntött, hogy Mákszem Annát Hegedűs-Csáky Zsidóságért Díjra jelöli 2023-ban, amelyet a Díj Bizottság odaítélt részére.

(A Mákszem Annával készült interjúkat külön írásban találják.)

A díjátadás után ünnepi, zenés műsor, Falusi Mariann és Darvas Kristóf hangulatos, koncertje következett. Megható és vidám dalok váltották egymást, még kérni is lehetett kedvenc számokat, s a hálás közönség szívesen énekelt együtt a művészekkel. Falusi Mariann szellemes összekötő szövegei csak tovább emelték a hangulatot, jól esett egy kicsit megfeledkezni a valóságról, a cseppet sem önfeledt napokról, érezni, hogy nagyon jó így együtt lenni és ünnepelni.

De a koncerttel nem ért véget az este, hiszen Mákszem Panni és Singer Bori kora reggel óta sütötték a hanuka elengedhetetlen finomságát, a fánkot, amelyet most körbekínáltak a vendégeknek. Négyszáz gyönyörű, szalagos fánk készült, s többségében el is fogyott hanuka első napján a Hegedűs-Csáky Zsinagógában.

(rojko)

„Panni nélkül megállna az élet nálunk”

MÁKSZEM PANNI HEGEDŰS-CSÁKY ZSIDÓSÁGÉRT DÍJAS

Gidróné Mákszem Annát mindenki Panniként ismeri a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában. És tegyük hozzá, akik rendszeresen járnak a zsinagógába, mindannyian ismerik őt. Óriási tapsot kapott, amikor december 7-én átvette a Hegedűs-Csáky Zsidóságért Díjat.

Ő maga nagyon meghatódott, még hetekkel a díj átvétele után is elerzékenyül, amikor erről beszél. S azt is elmondja, hazaküldte édesanyjának Csíkszentdomokosra, lássa ő is, milyen megtiszteltetésben részesült a lánya.

– Nekem megtiszteltetés, hogy itt dolgozhatok – vallja Panni. Éppen túl van a sáchrít imádkozók reggeliztetésén, így szoríthat egy kis időt a beszélgetésre.

– *Biztosan sokaknak feltűnt a neved. Tudsz valamit az eredetéről? Olyan, mintha egy mesehős lennél. Volt egyszer egy Mákszem Panni, aki egy erdélyi kis faluból elindult a nagyvilágba...*

– Sajnos nem tudom, honnan ered a nevem, de a mi falunkban elég gyakori név a Mákszem. Csíkszentdomokoson születtem, ott jártam iskolába. Boldog gyermekkorom volt, nagy szeretetben éltünk, bár sokféle nehézséggel kellett megbirkózni... Négy kilométerre volt az iskola, vagyis naponta kétszer négy kilométert gyalogoltam. És úgy kellett beosztani az időt, hogy délután négytől este tízig nem volt áram a faluban. Négyen voltunk testvérek, két fiú, két lány, velünk élt apai nagymamánk is. Néptáncoltam, szombatoként eljártunk szórakozni. Amikor a tizedik osztályt elvégeztem, édesapám azt mondta, Annuska, menj el dolgozni, vegyél magadnak ruhát. Tizenhét évesen már kemény fizikai munkát végeztem a fafeldogozóban. Délutánonként iskolába jártam, leérettségiztem.

– *Mikor jöttetek át Magyarországra?*

– Előbb csak én jöttem, 1991-ben. A férjem jött utánam. Az első években nagyon nehéz volt. Pincelakásban laktunk, kazánt fűtöttem, és több helyre jártam takarítani. Egyik első és nagyon kedves munkaadómtól, Nyíri Magdolnától meg is kérdeztem, minek kellett nekem leérettségiznem... De lassanként jobbra fordult a sorsunk. Valahogy mindig jó emberekkel találkoztam. Akiknél takarítottam, egymásnak ajánlottak. Így ismerkedtem meg a Winkler, a Rédei és a Lówy családdal. Szeretek dolgozni, és egyfajta küldetés is, hogy megmutassam, eljöttem a faluból, megállom a helyem. Mindenütt becsülték a munkámat. Közben, 1995-ben, a harmincadik születésnapomra megkaptam a legszébb ajándékot: megszületett a fiam, Szilárd.

A DÍJTADÁS UTÁN: VÁRNAI GYÖRGY ALAPÍTVÁNYI ELNÖK (BALRÓL) ÉS MŰNCZ LÁSZLÓ KÖRZETI ELNÖK A KITÜNTETETTEL

– *Hogy kerültél, már több mint húsz évvel ezelőtt, hívő katolikusként a zsinagógába?*

– Lówy főrabbi úr ajánlotta az állást, 1999-ben költöztünk, akkor lettünk gondnokok a Herzen utca 2-ben. Megtiszteltetésnek tartom, hogy a zsinagógában dolgozhatok. Én már otthon is hallottam a zsidóságról, a holocaustról. Tudtam, hogy Márton Áron püspök úr, aki szintén Csíkszentdomokoson született, próbált segíteni (nyilvánosan kiállt a deportálások ellen, ezért 1999-ben a Jad Vasem intézet posztumusz a Világ Igaza címet adományozott számára. A szerk.). Édesapám és az öccse olvasták az „Orvos voltam Auschwitzban” című könyvet, nyilván az is szerepet játszott abban, ahogy a mi családnak a zsidóságról gondolkodott. Annak idején beszélgettünk mi erről Lówy főrabbi úrral. Ahogyan nekem soha nem jelentett problémát, hogy zsidó közösségben dolgozom és közben gyakorló katolikus vagyok, a közösségnek sem jelent gondot az én kereszténységem.

– *Meg kellett tanulnod rengeteg új szokást, elvárást, ahogyan a díjátadáson elmondták, még „zsidóul” főzni is megtanultál. Időnként úgy tűnik, jobban tudod a szabályokat, mint a született zsidó emberek. Honnan ez a tudás?*

– Már Winkleréknél, azután Lówy Tamás főrabbi úrtól és családjától tanultam nagyon sokat. Kezdetben Lówy Tamás szeretett főzni, Borival (Singer Andrásné) mi voltunk a konyhalányok. A tejes-húsos edények, ételek elkülönítése rutinná vált. Megtanultam, hogy bizonyos feladatok kósersági felügyelethez kötöttek. Azután, hogy Lówyék

kiköltöztek Amerikába, én lettem a szakács, meg már a cukrász is, mert sütni is szoktunk (hanukára például több száz fánkot, hogy az ünnepi istentisztelet és műsor minden résztvevőjének jusson belőle). Persze Bori most is rengeteget segít, nemcsak a konyhai munkában. Szerintem neki kellett volna a díjat kapnia.

– *De nemcsak a sütés-főzés a feladatod. Hogy néz ki egy átlagos hétköznapod?*

– Reggelként nyolcra jönnek az imaterembe általában tíz és húsz közötti létszámban, addigra kitakarítok, s mire háromnegyed-egy óra múlva befejezik, elkészítem a teát, kávé, egy szerény reggelit. Utána mosogatok, elrámolok. Én takarítok a zsinagógában is, a nagytakarításban a családom is segít. Ha kell, orvoshoz kísérem azt, aki egyedülálló, rászoruló. Ha rendezvény van, este is itt vagyok, segítek a közönség fogadásában, ültetésében. Pénteken este és szombaton kiddus van, arra vásárolni kell, főzni,

teríteni, tálalni, utána megint rendet rakni. És mondom, Bori mindig itt van, mindig összedolgozunk. Nem mondom, hogy nem fáradok el, bizony a sok fizikai munka, amit egész életemben mindig végeztem, már érezteti a hatását. Már gondolok arra is, hogy majd nyugdíjba megyek, de nyugdíjasként is visszajönnék dolgozni.

– *Az elismerésed átadásakor az is elhangzott, hogy a közösség szerint megállna az élet Panni nélkül a Hegedűs-ben. Mit szólsz ehhez?*

– Én, ahogy már említettem, megtiszteltetésnek érzem, hogy itt dolgozhatok. És soha nem gondoltam arra, hogy nekem ezért valami kitüntetés járna. Szeretek itt lenni, és öröm, ha engem is szeretnek. Lehet, hogy ez közhely, de én komolyan gondolom, hogy a zsinagóga közössége a második családom. És az is nagyon jó érzés, hogy az én igazi családom is így gondolja ezt.

rojkió

INTERJÚ

2023. évi Hegedűs-Csáky Zsidóságért díjas

INTERJÚ DR. TÓTH JÓZSEFFEL, BUDAPEST FŐVÁROS XIII. KERÜLET POLGÁRMESTERÉVEL

A Hegedűs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítvány kuratóriuma úgy döntött, hogy a közösség szavazatai alapján Hegedűs-Csáky Zsidóságért Díjat adományoz 2023-ban dr. Tóth József polgármester úrnak – jelentette be a múlt év december 7-én Pencz Attila kuratóriumi tag a zsűfóláig megtelt zsinagógában.

Dr. Tóth Józsefet igazán nem kell bemutatni a körzetben, hiszen eddig hétszer választották meg a kerület polgármesterévé, legutóbb, 2019-ben, 81,89 százalékos eredménnyel. A június 9-i önkormányzati választáson ismét szeretné elnyerni a XIII. kerületben élők bizalmát.

A kitüntetése előtt felolvasott laudációban elhangzott, hogy „1994-től a XIII. kerület polgármestere, sikeres és hiteles városvezető, hosszú távú, 2033-ig tervező városfejlesztésben gondolkodik. Különösen jelentős az általa irányított önkormányzat munkahelyteremtési, lakásépítési, egészségügyi- és oktatáspolitikai ténykedése.”

Ezek a Hegedűs-Csáky hitközség számára rendkívül fontos kérdések, hiszen tagjainak többsége a kerület lakója. Ismeretes, hogy a kerületben él Budapest egyik legnagyobb zsidó közössége, itt található négy zsinagóga, melyek közül 3 aktívan működik.

– *Polgármester úr a hitközség minden fontos rendezvényén ott van. Miért tartja fontosnak a zsidó felekezettel, illetve tudomásom szerint a kerületben működő valamennyi egyházzal a rendszeres kapcsolattartást?*

– Amikor én polgármester lettem, külön koncepcióm volt arra vonatkozóan, hogy a kerület fejlesztését, üzemeltetését úgy végezzük, hogy a lakosságot bevonjuk ebbe a közös munkába. Ennek része, hogy itt a XIII. kerületben fogalmazzuk meg először a városban az úgynevezett civil rendeletet, 1999-ben. A fővárosban nem volt még ilyen, és az én álláspontom az volt, hogy nemcsak a kerületi lakossággal kell együttműködni, hanem a kerületi vállalatokkal, civilekkel, azokkal a szerveződésekkel, amelyek valamilyen közösséget alkotnak, az élet valamilyen szeletét képviselik. Jó, ha ez összehangolva történik, a vektorok egy irányba hatnak, ha ezt az önkormányzat is tudja hasznosítani, és a civil szervezetek is tudják hasznosítani a munkájukban. Ugyanez vonatkozott a kerületben működő történelmi egyházakra is. Felkerestem minden egyes felekezetet, a katolikus, református, evangélikus és zsidó közösségeket. A katolikusnál több egyházközség van, a reformátusoknál kettő, az evangélikusoknál egy, zsidó templomunk is négy

van. Egyedülállóak vagyunk szerintem ezzel a városban. Felkerestem ezeket a közösségeket is, annak érdekében, hogy számítsunk egymásra. Én elvárásokat nemigen fogalmaztam meg az egyházi közösségekkel kapcsolatban, ők elmondták az igényeiket, és amiben kellett, és a mai napig is így van ez, együttműködünk és segítünk.

– *Tudomásom szerint már szervezetté is vált az együttműködés a civilekkel.*

– Így van, a civil szervezetekkel úgynevezett civil napot tartunk, civil kezek szalagot húznak, amely koordinálja a munkát. Az én felfogásom szerint mi segíteni tudjuk, de nem végezzük el helyettük a munkát. Ha rendezvényeik vannak, azokon részt veszünk, részt veszek, és két alkalommal külön is meglátogatom az egyházi közösségeket. A két alkalom a húsvét és a karácsony, illetve a Peszách és a hanuka előtti időszak. Ezen kívül, ha van valamilyen kérés vagy igény, azt külön koordináljuk. Itt a hivatalban külön egyházi felelős munkatársunk van. Ezen kívül az egyik alpolgármester munkaköri leírása alapján foglalkozik közvetlenül a vallási közösségekkel.

– *Milyen területeken tudnak együttműködni?*

– Elsősorban kulturális, sportrendezvényeken, megemlékezéseken. Ezek között szerepel egy-egy nagyobb esemény, alkalom, amikor a saját szervezésű rendezvényeik vannak, és közülük néhányat integrálni tudunk a kerületi rendezvényekbe. Van, amit önállóan végeznek. Számomra öröm, ha már nem elszeparálva, hanem összefogva végzik a munkájukat, így egymást is tudják segíteni.

– *Civil kezdeményezésre született a már az egész főváros számára nagy jelentőségű Pozsonyi Piknik is, Újlipótváros falunapja, amely ma már a XIII. kerületi Önkormányzat tulajdona.*

– Ma már a főváros egyik legnagyobb civil kulturális rendezvénye. Névadója Bächer Iván, alapító társaival, Rédei Évával és Kövesdi Péterrel 2009-ben hozták létre a Pozsonyi Pikniket, amelyet minden szeptember első szombatján tartunk meg. Ez a rendezvény olyan méretűre bővült, hogy a civilek erejét már meghaladta a lebonyolítása, így vette át az önkormányzat, megtartva eredeti célkitűzését, hogy barátságos, jókedvű, kultúrában gazdag eseményt hozunk létre. Itt valóban megvalósul a civilek és az önkormányzat együttműködése.

– *Az egyházaknál is előfordul, hogy együttműködnek?*

– Az egyházaknál érdekes módon ez nem jellemző.

DR. TÓTH JÓZSEF

A protestánsok, tehát a reformátusok és az evangélikusok kölcsönös igehirdetésre is átmentek egymáshoz, például a Covid előtti időszakig. A katolikusoknál egy koordinációt látok, egymás egyház körzetében. A zsidóknál kevésbé látom ezt, ott mindenki önállóan végzi a tevékenységét, külön a Hegedűs 3.-ban, külön a Visegrádiban, és külön, amikor működik, mert időszakosan működik a Dózsa György úti imaház. És nem olyan régen települt ide, és nyitotta meg az EMIH az Újpesti rakparton a zsinagógát

és kulturális központot. Ez a zsidóság ügye, ebbe én nem szólok bele... Amúgy, ahogy én látom, a többi egyházon belül is vannak különböző álláspontok, viták. De nekem és az önkormányzatnak a mindenkori MAZSIHISZ elnökkel és a BZSH elnökkel kimondottan jó a kapcsolatunk. A főbabbival, korábban Schweitzer Józseffel, hadd mondjam így, Józsi bátyámmal, személyes, jó kapcsolatunk volt. Természetesen Erdő Péter bíborossal is jó kapcsolatban vagyunk.

– *Ők is jóban voltak egymással.*

– Igen, hogyne. Emlékeztet az a konferencia, ahol közösen léptek fel. De Frölich Róberttel is jó a kapcsolat, szívesen áll rendelkezésre, ha a Dohány utcai templomba vagy a Zsidó Múzeumba szervezünk látogatást. A MAZSIHISZ jelenlegi elnöke, Grósz Andor többször járt itt nálam, amikor a kerületünkben lévő Honvéd kórház igazgatója volt, és azóta is többször találkoztunk. A közösséghez tartozik, hogy az Élet Menete kezdeményezésére itt létesült a kerületben az Embermentők parkja és az Embermentők emlékműve. A harmincas, negyvenes években a kerület lakosságának, Angyalföldet is beleértve 8 százaléka, Újlipótvárosban hatvan, hetven százalék volt zsidó vallású vagy származású. Újlipótváros tervező mérnökei, de a szakipari munkát végzők is többnyire zsidó származásúak voltak, és nagyon tevékenyen vettek részt ennek a városrésznél a megépítésében. Nem véletlen, hogy a csillagos házak, védett házak közül, a kerületben található egykori nemzetközi gettóban 18 ilyen épület volt. Wallenberg kivül több ország követsége próbált segíteni a menlevelek kiállításával. A Schutzpass persze a nyilasokat nem érdekelte. 19 olyan emléktábla van a kerületben, amely a vérszörnyűségről emlékezik. A legismertebb Wallenberg, azután Perlasca. Bereczky Albert, akinek a gyűjtéséből épült fel 1940-ben a Pozsonyi úti református templom, már 1938-tól szervezte az üldözötteket mentőszolgálatot, és a nyilas megszállás után az ellenállási mozgalomban harcolt. Gidófalvy Lajos főhadnagy (posztumusz ezredes)

1944-ben embereivel gyárak leszerelését akadályozta meg, menlevelekkel látta el az üldözötteket, élmezse a csillagos házak lakóit. 1945 januárjában embereivel az aláaknázott Erzsébet híd Dunába robbantását akarták megakadályozni. Így halt hősi halált, az ő emléktábláját is minden évben megkoszorúzzuk. Tom Lantosnak utcája és szobra van a kerületben, Radnóti itt született, itt lakott, szobra van a kerületben. Özvegye, Fifi néni a díszpolgárunk volt. Tóth Mihály vezérőrnagy 1944 novemberében, akkor még alezredesként a Tátra utcában zsidó munkaszolgálatosokat mentett. Ezért Németországba hurcolták. 2013-ban avattuk az emléktábláját. És van három szobor itt a kerületben, a Mártír emlékmű a Vízafogón, az Embermentők emlékműve és a Wallenberg emlékmű.

– *Nehéz ezt megkérdezni, de kihagyhatatlan, hiszen Újlipóciának (Bächer Iván, szól közbe a polgármester), a mai napig nagyszámú zsidó lakosa van. Hogyan sikerült ezt a mégiscsak másfajta kultúrát befogadnia?*

– A kerületnek négy része van, és mindegyiknek más a sajátossága. Valamennyi városrészben jelentős lakosságcsere ment végbe, a többi közt a gyárnegyed eltűnése miatt. Ha eredményt lehet mondani, a városrészek közötti különbség jelentősen csökkent, miközben a specifikumait megtartotta. A Vízafogó és a Kárpát utca a város legdrágább lakótelepei közé tartoznak. De Újlipóciában sem mindig ez a környezet volt, mert különböző ipari létesítmények sorakoztak itt, a parketta gyártól a malmokig vagy éppen a gyapjúmosóig. A Pozsonyi úton villamos járt. Örömteli eredménynek érzem, hogy nagy mértékben csökkent a kerületrészek közötti egymásra mutogatás. A gyárnegyed eltűnésével kapcsolatban nagy lakosság változás történt. Meg kell tartani az identitásunkat. Nagyon nehéz megoldani az automobilizmus és a klímaváltozás miatti problémákat. Ezek a szűk utcák nem erre a forgalomra épültek. Vagyis van bőven feladatunk a városfejlesztésben.

– *Nagyon jó a kapcsolata a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga vezetésével*

– Úgy gondolom, hogy kölcsönös szimpátia alapján történik ez. Közcélt szolgálnak az egyházak és mi, az önkormányzat is. És a közcélon belül a közjót szeretnénk elérni, ez a közös cél. Hogy jól érezzék magukat az emberek, jó legyen itt élni. Otthonuknak érezzék a kerületet. Én a szándékot, az erőfeszítéseket látom, a nehézségek ellenére is, és azt nagyon nagyra értékelem. Ezt értékelem Müncz Lászlónál, Várnai Györgynél és a rabbiknál is. Ezért lett díszpolgára a kerületnek Schweitzer József és Schöner Alfréd. Lówy Tamás Kerületért kitüntetését kapott.

– *Az Önkormányzat sokat tesz a szociális segítségnyújtásban. Ezen a területen van valamilyen együttműködési lehetőség az egyházakkal?*

– Koordináljuk a tevékenységünket. A zsidó étkezési kultúra tekintetében vannak kötöttségek. Látjuk, hogy hordának ki ételt, juttatásokkal tudunk segíteni, mindig megkérdezzük az egyházi szervezeteket, hogy ki a rászoruló. A rászorultság alapján szeretünk dolgozni, ne az legyen, hogy egy ember kap 6 helyről, hanem hogy hat ember kapjon legalább egy-egy helyről segítséget. Karácsony, illetve Hanuka előtt mindig gondoskodunk róla, hogy kapjanak valamilyen juttatást a rászorulóok. A szociális kerekasztalunk résztvevői az egyházi közösségek is, így tudnak koordinálni.

– *Mennyire vannak szegények, rászoruló a kerületben?*

– Ezt mindig lehet több oldalról nézni, mennyi az egy főre jutó kereset, az egy főre jutó átlag nyugdíj, mennyien jelentkeznek szociális segélyért. Nem szeretnénk, ha családok maradnának ellátatlanul. Az elmúlt 25-30 évben a budapesti átlaghoz képest nőttek, meghaladják az átlagkeresetek és a nyugdíjak is. Ezzel együtt a Covid után ugrásszerűen megnőtt a segélyt kérelmezők száma, amit tovább növelt az infláció is. A nyugdíjasok esetében az elmúlt évben 40 százalékkal, elsősorban élelmiszer, lakás és gyógyszer támogatásra, míg az aktív dolgozók esetében 20 százalékkal nőtt meg a segélyt kérők száma. 2022-ben 146 ezer, 2023-ban 171 ezer segély kérelem érkezett az önkormányzathoz. Négyezer családdal rendszeres kapcsolatot tartunk. Az a filozófiám, hogy azokat kell elsősorban segíteni, akik már és még nem tudnak gondoskodni magukról.

– *Mennyire jellemző a kerületben a kisgyermekes család?*

– Tízennyolcezer 18 éven aluli lakosa van a kerületünknek. A születések száma 15 éve 1000-1200 között van. Az egyik olyan kerület vagyunk, ahol a lakosság szám nem csökken. Erős a lakosságmegtartó képességünk. Ez a fejlesztésekből, a lakásépítésekből is adódik. Az önkormányzatnál azért dolgozunk, hogy valóban minél jobb legyen itt élni. A gyermekintézményekre is nagy figyelmet fordítunk, bölcsődékre, óvodákra. A színvonalas munkára és arra is, hogy minél jobb körülmények között legyenek a gyerekek. Az iskolákat sajnos elvették tőlünk, legnagyobb sajnálatunkra. Mi nagy iskolafenntartók voltunk...

– *Egy rádió interjúban Petschning Mária Zita közigazdász nagyon lelkesen beszélt róla, mennyire jó a XIII. kerületben lakni.*

– Ennek nagyon örülök. A lakosság hangja a hiteles hang!

Rojkó Júlia

INTERJÚ

Eliézer visszatért és hazaért

INTERJÚ BOGNÁR LAJOS PÁLLAL, A NAGYKANIZSAI HITKÖZSÉG TAGJÁVAL

2023. december 16-án a Csáky utcai zsinagóga közössége ünnepélyes pillanatokban szem- és fültanúja lehetett annak, hogy egy közel 67 éves nagykanizsai fiatalembert először hívtak fel a tórához. Jelen volt az ünnepelt két felnőtt fia és a Nagykanizsai Hitközség alelnöke, Lévai Ibolya.

Avató beszédét Darvas István főrabbi úgy kezdte, hogy Lajos visszatért gyökereihez.

Ezt a fogalmat tisztázandó kerestem meg Lajost, mert kíváncsi voltam a múltjára és jelenére.

Bognár Lajos elkötelezettsége e sorok írója számára, aki részt vett az ünnepi eseményen, már a beszélgetés előtt is nyilvánvaló volt. Mindenki számára látszott abból is, milyen meghatódottsággal fogadta Lajos a rabbinikus áldást és a közösség szímen tov – mázál tov felkiáltását.

– Szerk.: *mi motivált téged arra, hogy érdeklődj a zsidóság iránt? Mikor és hogyan is kezdődött ez a folyamat?*

– BLP: Apai ágon vannak meg a zsidó gyökereim. Nagyapám túlélte a Vészkorszakot, a szombathelyi Gestapo pincéjében a kazánt fűtötte, mivel a foglalkozása mozdonyvezető volt, viszont a családjának több tagja – nagyon sok vidéken élő magyar zsidóhoz hasonlóan - Auschwitzban és más koncentrációs táborokban halt mártírhalált. Nagyapám öccsének túlélő felesége, Irma néni, aki unokájaként szeretett engem, nagyon sokat mesélt a férjéről, fiairól és Auschwitz borzalmairól. Ettől kezdve éreztem sorsközösséget és azt, hogy majd én is zsidóként szeretném élni az életem.

Ez a folyamat végül 2023-ban ért el a konkrét cselekvésig: Szombathelyen, Tu Bisvat ünnepe alkalmával kerestem meg Darvas István főrabbit a kérdésemmel, tanácsát kértem, hogy hogyan álljak neki a gyakorlati teendőknél. Elvállalta a tanításomat, a felkészítésemet, rendszeresen foglalkozott velem s elkísért egészen a vizsgáig. Főrabbi úr készséges hozzáállása erőt és motivációt adott nekem. Tanítványaként öröm volt a tanulás minden perce.

Korábban is volt egy fontos találkozásom ez ügyben. Egy zsidó hittársakból álló csoport éppen kiránduláson volt Erdélyben, amelyen részt vett Róna Tamás főrabbi úr is. Én

BOGNÁR LAJOS PÁL

abban az időben Csíkszeredán dolgoztam a főkonzulátuson, s hazafelé csatlakoztam hozzájuk. Róna főrabbi úrnak említettem a szándékomat, aki biztatott és ugyancsak visszatérésként említette esetemben a betérést.

– Szerk.: *Mennyi ideig tartott és hogyan zajlott a tanulási időszak?*

– BLP.: Nagyjából heti rendszerességgel találkoztunk főrabbi úrral a zoomon. Mindig kijelölte a következő időpontra elsajátítandó tananyagot és én beszámoltam neki a felkészülésemről.

Főrabbi úr előzetesen egy-másfél évre becsülte a tanulási időszakot, amelyet 9 hónapon belül sikerült teljesítenem.

Ehhez nagymértékben hozzájárultak főrabbi úr dicsérő szavai, amelyek rendkívül motiválóan hatottak rám. De leginkább az a belső erő hajtott, hogy mielőbb teljes jogú zsidóként kívántam élni.

– Szerk.: *Milyen zsidó nevet vettél fel és miért?*

– BLP.: Először a „magyar” családnevemről: nagyapám és testvérei a Spitzer nevet viselték, s amikor 1910-ben és 1911-ben a fiúk közül hárman is magyarosították a nevüket – édesapjuk mesterségéből adódóan (bognár mester volt a foglalkozása) a Bognár nevet választották.

Nagyapám öccse és a már említett nagynéném, Irma néni egyik kisfiát – aki szintén a holokauszt áldozata lett – Palikának hívták, az ő emlékére viselem második utónevemet, a Pált.

Nagyapám Mühldorfban meggyilkolt öccsének, Lajos bácsinak a zsidó neve volt Eliézer, az ő emlékére választottam zsidó nevemként az Eliézert.

– Szerk.: *Az „előző életedet”, tehát életed első 65 évét hogyan élted át a zsidóság szempontjából?*

– BLP.: Az elmúlt 11 évben pártoló tagja voltam a nagykanizsai közösségnek. Kivettem a részemet a munkából is, így például belefogtam a nagy helyi zsidó temető sírjainak feltérképezésébe: a sírok többségét már lefényképeztem, dokumentáltam. Az előző temető térkép még 1947-ből maradt fenn. A sírokat igen nehéz volt megtalálni. Ezt

NAGYKANIZSA – KÖZÖSSÉG

követően ez jóval egyszerűbb lesz.

Időnként besegítek abba a munkába is, amit alapvetően Lévai Ibolya végez, a hitközség rendszeresen fogadja a városban tanuló diákság egy-egy osztályát (évente jóval több mint százan fordulnak meg nálunk), megismertetjük velük a helyi zsidóság történetét, beleértve a holokauszt tragédiáját, az elpusztított zsidó felmenőinket.

Megtanultam sófárt fújni és így a hagyományos dallammal teljesítjük Ros Hasánakor és Yom Kippur alkalmával a sófárfújás kötelezettségét.

– Szerk.: *a hallottak szerint régóta aktív tagja vagy a nagykanizsai közösségnek. Hogyan zajlik nálatok a zsidó élet?*

– BLP: A világháború után - ahogyan a vidéki zsidóság esetében általában - a nagykanizsaiak közül is csak nagyon kevesen éltek túl a koncentrációs táborok borzalma-
it.

Az elmúlt évtizedekben újra kellett építeni a közösséget. Eleinte csak néhányan jöttek össze egy-egy péntek este. Lévai Ibolya hitközségi alelnök vezetésével nekilát-
tak a közösségépítésnek. Ma már 17-20 fő is megjelenik egy-egy szombatfogadáskor. Minden pénteken van kidus, amely alkalmat nyújt egy baráti beszélgetésre. Van képzett előimádkozónk Rajnai Sándor személyében, aki levezeti az I'tentiszteletet.

Közösségünk összetartó. Az alelnök több kirándulást szervezett, szinte mindig valamilyen vallási emlékhely felkeresése volt a program. Így jutottunk el többek között a budapesti Dohány és Rumbach zsinagógába, Balatonfüredre a Kiválóságok házába. Egyszer-egyszer közös színházlátogatásra is elmentünk.

Közösségünk átlagéletkora meghaladja a 70 évet.

Rendszeres kapcsolatunk van a szomszédos hitközségekkel: különösen a szombathelyivel és a zalaegerszegivel. Több állandó kiállításunk volt, így például éveken át megtekinthető volt a Lévai Ibolya által 25 év alatt összegyűjtött fényképekből és családtörténetekből álló, a zsinagógában. Jelenleg látható a „Hit és megmaradás” című a hitközség épületében. Most készülünk a holokauszt 80. évfordulójáról való megemlékezésre, aminek egy újabb kiállítás is része lesz.

– Szerk.: *A MAZSIHISZ elnöke, vezetősége és operatív vezetése is elkötelezett a vidéki közösségek támogatásában. Hogyan tudja a MAZSIHISZ legjobban segíteni a vidéki zsidóság „túlélését, megmaradását”?*

– BLP: A vidéki zsidóság mindig is sokszínű volt és ezt meg is kell tartani.

Az egyes hitközségek elkészítik a programtervüket és bízunk abban, hogy azok megvalósításának pénzügyi, szervezeti és szervezési eszközeit biztosítja a MAZSIHISZ.

Végezetül szeretnék köszönetet mondani a Hegedűs zsinagógai körzet közösségének, hogy mindig barátsággal fogadtak, amikor egy-egy péntek estét náluk töltöttem és különösen azért, hogy az avatásomkor is érezhettem Darvas István főrabbi úr és Müncz László elnök úr vendégszeretetét és támogatását.

– Szerk.: *köszönöm a beszélgetést.*

Zsinagógánkban már több alkalommal történt Ábrahám szövetségébe történő felvétel, néhányszor voltak már közöttük vidéki közösségek tagjai is.

Legutóbb éppen a szombathelyi közösség egyik, kőszegi lakóhelyű tagja.

Ezek nemcsak személyes jellegű élményekkel, kötődéssel járnak, hanem erősítik a Hegedűs zsinagóga és az illetékes vidéki közösségek hosszú távú kapcsolatát. Bízunk benne, hogy így lesz ez Bognár Lajos Pál esetében is.

NAGYKANIZSA – ZSINAGÓGA BELSŐ

ÜNNEPSÉG A HEGEDŰSBEN

Építkezés és bölcsesség

DARVAS ISTVÁN FŐRABBI FÉL ÉVSZÁZADOS JUBILEUMA

Teruma szombatján a szokásosnál is többen gyülekezünk a reggeli imára. Úgy tűnik, hogy a szájhagyomány a legjobb reklám. „Sejtettük”, hogy valami rendkívüli dolog fog történni.

Darvas István főrabbi, aki több mint másfél éve szolgál közösségünkben, s néhány hónapja a Csáky vallási elnöke, személyes ünnepének, ötvenedik születésnapjának részesei kívántunk lenni.

Nem volt hivatalos hírverés, csupán folyosói pletyka.

Az nem volt véletlen, hogy a főrabbit máftirnak hívta fel a gabe. A tórai szöveg elmondása után zsinagógai elődje, tanítómestere, dr. Schöner Alfréd köszöntötte Darvas Istvánt.

Schöner főrabbi rövid beszéde az építkezés és a bölcsesség kifejezéseket helyezte mondandójának a középpontjába.

Így kapcsolódott a hetiszakaszhoz és a heti prófétai szöveghez is: mindkettő zsinagógaépítésről szól. Az első a puztai-, a második az állandó jeruzsálemi szentély létrehozásának részleteiről.

Hogyan épít, építkezik Darvas főrabbi?

Schöner doktor felsorolása erre is magyarázatot ad: az elmúlt évtizedekben pályájának különböző állomásain, a Nagy Fuvaros utcában, a Dózsa György úton, az OR-ZSE-n, Székesfehérváron az említett közösségek fejlesztését, újraépítését helyezte tevékenységének középpontjába. Abban a közel két évben, amelyet eddig a Csákyban töltött, nem múlik el reggel, ötperces tanítás nélkül.

A reggeli ima előtt egy-másfél órával minden közösségi tag megkapja Darvas főrabbi e-mailjét, amely a hetiszakasszal kapcsolatos magyarázatokat tartalmazza.

Esténként mind a Hegedűs zoomján, mind a T12 tanházban hosszabb, fél-egyórás tanítások hangzanak el.

Az építkezés harmadik terepe az iskolapad: a főrabbi a Scheiber Sándor Gimnáziumban és Általános Iskolában vallási igazgatói, az egyetemen elnöki minőségben élhet szenvedélyének, az oktatásnak.

S ne feledkezzünk el a család építéséről sem: felesége és két lánygyermeké ennek tanúbizonyságát adja.

Darvas főrabbi tulajdonságai közül Schöner doktor kiemelte a bölcsességet, így kapcsolódva az éppen felol-

DARVAS ISTVÁN

vasott heti prófétai szöveghez Salamon király zsinagógája kapcsán. Ez a már két évtizedes tapasztalata alapján igazán jellemzi a fiatal főrabbit.

A rabbinikus beszédet az elmaradhatatlan rabbinikus áldás követte Schöner főrabbi részéről.

A zsinagógai szertartást kiddus-ebéd követte, amelyen részt vett a MAZSIHISZ elnöke, dr. Grósz Andor és a BZSH vezetője, Mester Tamás is, akik a hetvenes és az ötvenes generáció részéről mondtak köszöntőt.

Válaszában Darvas István többek között a heti tórai szakaszban szereplő két kerubról beszélt, amely a frigidát díszítette egykoron. Őket a tórai elbeszélésben egymással szembenézve ábrázolják.

A két kerub esetünkben a MAZSIHISZ vallási- és világi vezetését jelképezi, amelyek végre, hosszabb idő után egymással együttműködve dolgoznak a jövő zsidóságáért.

Ahogy Darvas István főrabbi is teszi.

Mazal tov főrabbi úr, az emberi kor végső határáig taníts bennünket!

Várnai György

PORTRÉ

„Megkértek, hogy hozzam be a fiatal hangot”

BEMUTATJUK DR. PENZ ATTILÁT, A HEGEDŰS-CSÁKY ZSINAGÓGÁÉRT ALAPÍTVÁNY ÚJONNAN MEGVÁLASZTOTT KURATÓRIUMI TAGJÁT

Reggelente többnyire idős urak imádkoznak a Hegedűs zsinagógában, de szinte mindig ott van közöttük egy fiatalember: Penz Attila viszonylag későn kezdett el mélyebben foglalkozni a zsidó vallással, bár mindig is tudta, hogy anyai ágon zsidó származású.

– Szekuláris családban nőttünk fel. Két bátyám van, én vagyok a legfiatalabb fiú, 1981-ben születtem. Van még egy féltestvérem is, egy húgom, de vele nem együtt nőttünk föl. Tudtunk a zsidóságról, de az sem volt kérdés, hogy magyarnak tartjuk magunkat. Apukám arra tanított minket, hogy az ember tájékozódjon, és azután válasszon. Már kisgyerekként is hallottunk a holocaustról, de erről csak nagyon halvány emlékeim vannak. Hat éves voltam, amikor anyai szüleim Daciájával Zakopanéba mentünk, akkor jártam Auschwitzban. A nagymama első férje, a nagypapa első felesége és kisfiúk is ott halt meg. Anyukámék családjá Újpesten élt, ami a II. világháború alatt még önálló város volt. Vidéknek számított, ahonnan deportálták a zsidókat, a nagymamát is, nagypapámat pedig munkaszolgálatra vitték. Elég bonyolult összetételű volt a családjunk, hiszen apai nagymamánk még Németországban született, nem is tudott magyarul, amikor nyolcéves korában – a hitleri Németországból – átjöttek Magyarországra, mert az apja szintén zsidó volt, akit később szintén munkaszolgálatra vittek, de sajnos ő már nem jött vissza. Apai nagyanyám felnőtt korában is németül számolt. A férje, Penz nagypapám családja Ausztriából és Csehországból származik. Ő a Rajk perhez kapcsolódóan koncepciós per áldozata volt. Utána a nagymama elvált tőle, valószínűleg rákényszerítették, de erről keveset beszélt a család. Apukámat egyedül nevelte fel az édesanyja és a velük élő nagymamája. Nagyon szigorú, poroszos nevelésben részesült, de nagyon szeretett minket, és amikor a mi szüleink is elváltak, fontosnak tartotta, hogy sokat legyen együtt velünk.

– Szerk.: Anyukájuk egyedül nevelt három fiút?
– Igen, mindhárman anyunál maradtunk, ez 1992-ben történt, 11 éves voltam. Anyukám ekkor kezdett erősebb-

DR. PENZ ATTILA

ben a zsidóság felé fordulni. A bátyáim rendszeresen jártak a Somérba, főleg Balázs, a legnagyobb. Viszont mindkét bátyám bar-micvója Izraelben volt. Én az első hat osztályt a Fazekasban végeztem. Anyánk úgy döntött, hogy Tomi után, aki csak 16 hónappal idősebb nálam, engem is átvizs a nemrég indult Lauderbe. Végül egyikünk sem ott érettségizett, én a Terézvárosban, a Hegedű utcai kétannyelvű gimnáziumban folytattam, de nem jártam ide sem túl sokáig. A bátyáim nyomdokaiiba lépve megpályáztam az AFS cserediák programot (a világ egyik legnagyobb, legrégebbi diákcsereserve szervezete), és a negyedik gimnáziumi osztályt már New York Ál-

lamban, Broadalbin-ban végeztem el, ott érettségiztem. Ez egy kicsi település, ahol a fogadó apukám egy csodálatos, jólelkű presbiteriánus lelkész volt.

– Szerk.: A vallási különbség nem jelentett problémát?
– Egyáltalán nem! Tudta, hogy zsidó diákot fogad, mindketten tiszteletben tartottuk a másik vallását. Sokat tanultam tőle, láttam, hogyan dolgozik, többször magával is vitt. Talán a legemlékezetesebb az az utunk volt, amikor egy újjáépített templomba mentünk el, Dél-Karolinába. Egy fekete közösség baptista templomát gyűjtötte fel még 1997-ben a Ku-Klux-Klan. Ők Paul, az én fogadó papám segítségével építették fel újra a templomukat. Az a látogatás olyan volt, mintha egy filmbe kerültem volna, szólt a zenekar a szertartás alatt, és körülöttem csupa fekete ember... Szerencsés vagyok, mert sokat utazhattam az USA-ban, de a szüleimnek köszönhetően Európában is.

– Szerk.: Jogi végzettsége van, nem szeretett volna Amerikában diplomázni?

– Eredetileg matematika-filozófia szakra gondoltam, de anyukám szerint univerzális diplomát érdemes szerezni, ő a közgazdaságtant pártolta, de arra határozottan nemet mondtam, tulajdonképpen így maradt a jog. Érettségi után kint is felvettek a SUNY Albany Egyetemre, ahol egy évig tanultam: filozófiát, szociológiát és irodalmat hallgattam. A szexizmus, rasszizmus és osztályizmus témakörét egy

leszbikus indián hölgy tanította, nagyon érdekes volt, de végül is úgy döntöttem, hazajövök. Addigra már felvettek itthon a jogi egyetemre, Pécsre, ahol egy évet halasztottam az amerikai kitérő miatt. Lakást béreltünk, én mindig éjszaka tanultam, de ez nem volt gond. Tulajdonképpen nagyon gyorsan teltek az évek, és megint felmerült a kérdés, hogy „mi leszek, ha nagy leszek?”. Ismét következett egy beszélgetés anyukámmal, én nem akartam ügyvéd lenni, de nem tudtam, merre tovább. Szerettem büntető jogot tanulni, de éreztem, hogy ez nem az én lelkivilágomnak való. Az is felmerült, hogy nyomozó legyek. De igazán az alkotmányjog, az emberi jogok érdekelték. A diplomamunkám címe: “Egyetemesek-e az emberi jogok?”.

– Szerk.: *Végül mégis ügyvéd lett.*

– Igen, első munkahelyem, ahol majdnem hét évet töltöttem, a KPMG mellett működő iroda volt, ott lettem ügyvéd. Sokat dolgoztam, szerettek is velem dolgozni, és sokat is köszönhetek nekik, függetlenül attól, hogy ők összevesztek, és szétesett a csapat. Éppen akkor vártuk a kislányomat, szóval minél előbb el kellett helyezkednem. A CIB Banknál kaptam állást, három évig dolgoztam ott. Szerteágazó feladatkört kaptam, lényegében a hitelezésen kívül mindennel foglalkoztam, az általános jogi szolgáltatáson kívül a kommunikáció, a HR, a beszerzés is hozzám tartozott. Három év után éreztem, tovább kell lépnem. Egy ügyvédi irodában helyezkedtem el. Amikor jött a Covid, már négy és fél éve ott voltam. A feleségem autoimmun betegsége miatt be kellett zárkóznunk, legalább az oltás megjelenéséig. 2020 tavaszától őszig hagyták, hogy otthon dolgozzak, akkor visszarendeltek. Nem mehettem, kiléptem, találtam egy irodát, velük lényegében otthonról együttműködve tudtam dolgozni, ami 2022 végéig tartott, majd ez is véget ért. Így lettem „magánzó”.

– Szerk.: *A munkájára még térjünk vissza, de eddig nem is beszéltünk a feleségéről. A lányáról is csak annyit tudunk, hogy akkor született, amikor megszűnt az Ön állása.*

– Orsival, a feleségemmel még ügyvédjelölt koromban ismerkedtünk meg. Egyre jobban érdekelték a zsidósággal kapcsolatos ismeretek, beiratkoztam az ORZSE kultúratörténeti szakára, ott találkoztunk. Én csak fél évig jártam oda, de ő el is végezte az egyetemet. Kislányunk, Szofi születéséig dolgozott is a Zsidó Levéltárban. Később váltott, lakberendező lett. Már az első találkozáskor nagyon sokat beszélgettünk, kiderült, hogy hasonló a családi hátterünk. Akkor én már rájöttem, hogy zsidó lányt szeretnék feleségül venni, ez fontos nekem. Vannak dolgok, amiket nem lehet, nem is kell megmagyarázni. Az egyenlőség, ami számomra nagyon fontos, nem egyenlő az egyformasággal. Nekem az örökségem és a kötelességem, hogy továbbadjam, amit a családomról, a holocaustról tudok. A származási, történelmi identitásom megvolt, de az alapok hiányoztak. Akkor még nagyon keveset tudtam a Bibliáról,

a Tóráról. A Covid alatt kezdtem el tanulni.

Szofi, a kislányunk 2013-ban született, elsős volt a Covid kezdetekor, egy időre magántanuló lett, én is otthon voltam, együtt is tanultunk.

– Szerk.: *A Covid nagyon meghatározó lett az életükben?*

– Azt gondolom, a Covid jelzés volt az embereknek: nem jó felé tartunk. Azt gondolom, észhez kellene térnünk. Fájdalmas, személyes következménye is volt ennek a betegségnek, hogy elveszítettük édesapámat.

Mindig vonzott a vallás és a filozófia, eljött az alkalom az elmélyülésre. Először az interneten találtam meg Friedmann rabbit, be is lehetett fizetni, hogy kapcsolatba lépjen velem az ember, de ez valahogy nem volt elég. Elkezdtem itthon nyomozni, és egy volt osztálytársam összekötött Darvas Istvánnal. Végigolvastam az Ószövetséget, és éreztem, hogy mennem kell tovább. Hiányzott, hogy nem tudtam imádkozni. Zoomon tanultam Darvas főrabbitól és Schöner Alfréd főrabbitól, velük kezdtem el imádkozni, és ez beépült az életembe. Talán a Covid alatt először máskorra jöttem a zsinagógába, azután rendszeressé vált, hogy reggelként jövök imádkozni. Ima után, mivel nem tudok héberül, Scheer Laci foglalkozik velem, tanít héberül imádkozni és a vallási alapokra is. A héber nyelvtudás nagyon hiányzik. Az ortodox közösségre is rátaláltam, igyekszem minél többet tudni róla, Hegedűs Paliéktól tanulok rendszeresen. Otthon pedig péntek esténként rendszeresen gyertyát gyújtunk, kalács van, vagyis a hagyomány szerint fogadjuk a szombatot, ami Szofi számára egészen természetessé vált. Mindhárman megkaptuk a zsidó nevünket is.

– Szerk.: *Ezek szerint a zsidóság, a vallás központi szerepet kapott az életükben?*

– Kincset találtam. Úgy éreztem, hogy lekéstem, de most már azt gondolom, nem baj. Életformává, az életünk részévé vált a zsidóságunk megélése. Rengeteg tanulás vár még rám, és az élet szekuláris részét több fronton nehéz összekapcsolni a vallással. A kulcsok azok a befogadó közösségek, amelyekbe kerültem. Az én történetem egy tipikus XXI. századi történet Magyarországon. Elszakadtak az összekötő láncok, mindenkinek újra kell próbálkoznia ahhoz, hogy bekapcsolódhasson a közösségbe. Erre sokféle mód van, de nem könnyű nyitottnak is lenni, találkozni az előítéletekkel és tenni ellenük. Nehéz a sztereotípiákat és a reflexeket megváltoztatni.

– Szerk.: *Mi volt az indoklás, amivel az Alapítvány kuratóriumi tagjává választották?*

– Megkértek, hogy hozzam be a fiatal hangot a zsinagógába. Ezzel kapcsolatban vannak javaslataim, például a beszélgetésekre meghívott személyekkel kapcsolatban.

Hiszen vannak harmincas, negyvenes zsidó vagy a zsidósággal jó kapcsolatokat ápoló művészek, közéleti, közismert személyiségek, akiket meg lehetne, kellene hívni, s akik talán bevezetnék a saját korosztályukat. Van pár ötletem, de nem neveznék meg senkit, majd meglátjuk, hogyan döntenek erről a kuratórium tagjai, közösen. Úgy vélem, sok olyan helyzetben lévő ember van, mint én, aki nem kapta meg a tudást, az alapokat. Lenne érdeklődésük a nagy kérdések iránt, de 99 százalékuk azt hiszi, a zsidó vallás annyit jelent, hogy szemet szemért, fogat fogért. Az Alapítvány lehetőség, hogy hozzájáruljak a Magyarországon meglévő közösség és hagyományörzés fennmaradásához. Nem nevezném küldetésstudatnak, de a zsidóság feladata, hogy a Tórát közvetítse a világnak. Ki lehet-e ezzel állni a külvilág elé? Azt hiszem, muszáj! Meg kell érteni, hogy a világ most nagyon nehéz helyzetben van, és minél nagyobb a szükség, annál inkább kell valami szellemi erő. El kell gondolkodni, hogy miért vagyunk itt ezen a földön.

– Szerk.: Befejezésül térjünk vissza a szekuláris világba, arra, hogy sokféle próbálkozás után mégis ügyvédként, önálló irodát indított. Mivel foglalkozik?

– Nemrég költöztünk, és most lehetőségem nyílt rá, hogy otthon alakíthassak ki irodát. Majd meglátjuk, hogyan válik be. Alapvetően vállalkozásoknak nyújtok jogi szolgáltatásokat magyar és angol nyelven a keletkezéstől a megszűnésig, a működésüket érintő főbb területeken: kereskedelmi és egyéb szerződések, munkajog, adatvédelem, ingatlan és társasági jog, vitarendezés területein. Abban hiszek, hogy a jogi szolgáltatások akkor a leghatékonyabbak, ha kellő ügyfélismeret alapján tudják támogatni az üzletet és az ügyfél érdekeit, sosem szem elől tévesztve a jogi megfeleléség biztosításának szükségességét.

– Szerk.: Köszönöm az interjút.

– Én köszönöm az érdeklődést és a lehetőséget.

Rojkó Júlia

SZEMÉLYES ÉS KÖZÖSSÉGI ELISMERÉS

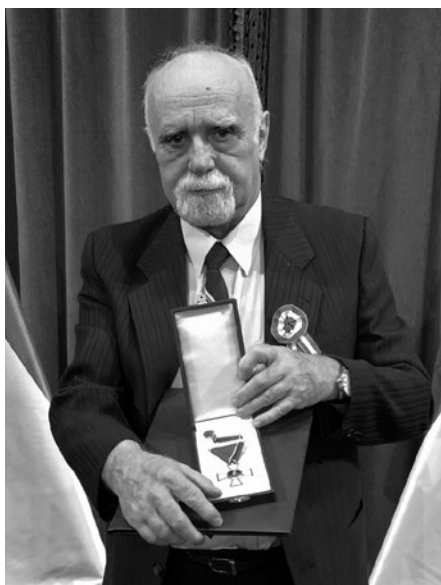
Müncz László állami kitüntetése

A magyarországi zsidó közösség érdekében végzett tevékenysége, valamint a zsidóság kulturális hagyományainak megőrzését szolgáló áldozatos munkája elismeréseként az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 176. évfordulója alkalmából Magyar Érdemrend lovagkeresztje kitüntetésben részesült Müncz László, a Budapesti Zsidó Hitközség (BZSH) Hegedűs Gyula utcai körzetének elnöke, a BZSH elöljárója. A kitüntetést március 12-én a Pesti Vigadóban adta át – Sulyok Tamás köztársasági elnök megbízásából – Dr. Navracsics Tibor közigazgatási és területfejlesztési miniszter.

Müncz Lászlóval, aki tudomásunk szerint elsőként részesült a hitközségek körzeti elnökei közül ilyen rangos állami elismerésben, néhány nappal kitüntetése után beszélgettünk.

– Pontosan emlékszik rá, hogy mikor lett a Hegedűs-Csáky körzet elnöke?

– Igen, 2013. október 1-től vagyok elnök, eddig három cikluson keresztül választottak újra. Egy napon kezdtem Schöner főrabbi úrral. Vele iskolatársak voltunk a Zsidó

MÜNCZ LÁSZLÓ

Gimnáziumban, csak én fölöttem jártam két évvel. Érdekes az élet: hosszú ideig nem találkoztunk, azután a zsinagóga megint összehozott bennünket. Én 1990 óta járok a Hegedűsbe, a 2000-es évek elején lettem vezetőségi tag. Korábban a Frankel zsinagógába jártunk, de Tamás fiam kórus tag lett Klein Ervin főkantor úr híres gyermekkórusában, és itt meg kell említenem Mayer Erika zongoraművésznő nevét, aki a kórus másodkarnagya és zongorakísérője is volt, attól kezdve a Hegedűshöz kötődünk. A fiam, amellett, hogy közgazdász, elvégezte a kántorképzőt is, alkalmanként felkérlik a kántori teendőik ellátására, mert hiány van kántorokból, énekel is.

– Vallásos családban nevelkedett?

– Annak idején, Makón a szüleimmel szigorúan gyakorló vallásos életet éltünk. Viszonylag szerencsés család voltunk, hiszen a holocaustot három nagyszülőm túlélte, egy nagymamám odamaradt. A mai napig hálás vagyok anyukámnak és apukámnak, hogy nyolcadik után, 1962-ben felengedtek Pestre, a Zsidó Gimnáziumba. Itt azért kicsit lazább volt az élet, de mindig tartottam a vallást, és temp-

lomba is jártam. Erre a név is kötelez, hiszen a felmenőnk volt Müncz Mózes, Óbuda legnagyobb, tudós rabbija, aki 1790-ben, negyven évesen lett rabbi és 1831-ig, haláláig óriási tisztelet övezte. Síremlékét, az óbudai temetőben a fiammal máig látogatjuk.

- *A gimnázium után mivel foglalkozott?*
- Egy elektrotechnikai vállalatnál dolgoztam, ahol végigjártam a ranglétrát, műszerésztől az igazgatási osztályvezetőig. A cég 1996-97-ben megszűnt, attól kezdve több felé dolgoztam, vállalkoztam is, de amint lehetett, 2007-ben nyugdíjba mentem. Ma már a körzeti teendők mellett a család, vagyis a fiam és a három unokám jelentik a legfontosabb elfoglaltságot. És kikapcsolódásként a kerti munka, a telkemen.
- *A Hegedűs-Csáky körzet elnökeként mit tart elsősorú feladatának?*
- Világi vezetőként vannak gyakorlati feladataim, amelyek közül a zsinagóga állagmegóvása, a beázások megszüntetése, a kupola szigetelésének megoldása volt az utóbbi idők kiemelt feladata. A kupola szigetelésnek köszönhetően telente 6-8 fokkal melegebb van a zsinagógában. Hátra van a konyhai elszívó berendezés felszerelése és a tatarozási munkák elvégzése. Ami feladataim mondjuk így, lelki részét illeti, a közösség összetartozásának elősegítése, ennek érdekében a programok szervezése kiemelt fontosságú. A közelmúlt eseményei közül a Hegedűs-Csáky Zsidóságért díjátadási ünnepségét, Schöner Alfréd rabbivá avatásának 50. évfordulós ünnepségét és Darvas István beiktatását emelem ki. Lényeges, hogy a hozzánk

járó, főleg idős és gyakran magányos emberek érezzék, idetartoznak, törődünk velük, segítünk nekik. Hozzám is bármikor lehet fordulni, és a nálunk működő Héber Imre klub vezetője, Gál Etelka rendkívül sokat dolgozik ennek érdekében. Itt a templomban sokakat fűznek össze baráti szálak. A reggeli imádságok utáni beszélgetések, a közös tanulás, a keddusok mind-mind elősegítik ezt. Arra is figyelünk, hogy anyagi gondok miatt senkinek ne kelljen távol maradnia az ünnepi étkezésekről. Persze nem pénzt ajánlunk fel, hanem meghívjuk, akiről tudjuk, hogy szívesen eljönne, de nem engedheti meg magának. Rendkívül lényegesnek tartom, – és próbálok is tenni ennek érdekében –, a felekezetek közötti megismerést és toleranciát. Vallom, hogy a betérőket, akik egyre nagyobb számban választják a zsidó vallást, ugyanolyan jogok illetik meg, mint a született zsidókat. Ezért fogadunk például más felekezetű vendégeket, hadd lássák a zsinagógát, halljanak a zsidóságról. Meggyőződésem, hogy az előítéletek nagy része a tudás hiányából fakad. Mélyen elgondolkodtató, hogy a kitüntetésem alkalmából küldött gratulációk egyikében arról ír valaki, mennyire tisztel azért, amiért ilyen nyíltan felvállalom a zsidóságot. Amikor átvettem a kitüntetést, nagyon megtapsoltak, és ez jó érzés. Megerősített abban, hogy jól tesszük, amikor a gyermekeinket, unokáinkat is templomba járó, hívő embernek neveljük, akik tisztában vannak a gyökereikkel.

- *Elnök úr, köszönöm a beszélgetést és olvasóink nevében is további eredményes munkát kívánok.*

Rojkó Júlia

KÖZPONTI HANUKA ÜNNEPSÉG A RUMBACHBAN

A fény legyőzi a sötétséget

A MAGYAR UNIÓS ELNÖKSÉG EGYIK PRIORITÁSA AZ ANTISZEMITIZMUS ELLENI HARC

2023. december 11-én, Hanuka 5. napján a Rumbach-zsinagóga volt a helyszíne a MAZSIHISZ által szervezett központi gyertyagyújtásnak. Az ünnepi eseményen megjelent és beszédet mondott a magyar kormány részéről Bóka János, az uniós ügyekért felelős miniszter, Karácsony Gergely, Budapest főpolgármestere, Yacov Hadas-Handelsman, Izrael Állam budapesti nagykövete.

Az ünnepségen fellépett a Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskola Iskola gyermekkorusa Bíró Eszter vezetésével.

Az alábbiakban közreadjuk a miniszter beszédének teljes szövegét.

Tisztelt Elnök Úr!
Excellenciás Hölgyek és Urak!
Tisztelt Főpolgármester Úr!
Kedves jelenlévők!

Köszönöm elnök úr megtisztelő meghívását.

Egy nagyon személyes történetet osztok most meg Önökkel, mert ez a történet talán rajtam túlmutató tanulságot is hordoz.

Kisiskolás voltam még Szolnokon. Egy nyáron szokás szerint nagyapáméknál a spájzban kutakodtam. A spájzban állt egy hatalmas barna szekrény, és annak egy

BÓKA JÁNOS MINISZTER, BALRÓL MELLETTE DR. GRÓSZ ANDOR, A MAZSIHISZ ELNÖKE, A HÁTTERBEN JÁKOV HADASZ-HANDELSZMAN, IZRAEL ÁLLAM BUDAPESTI NAGYKÖVETE

elzárt polcán akkurátusan újságpapírba elcsomagolva és összekötve könyvek voltak. Kíváncsian levettem egyet, kibontottam. Ma már tudom, hogy zsidó imakönyvek voltak ezek, némelyik több, mint száz éves, sok generáció öröksége. Akkor ezt még nem tudtam. Nagypámat Héber Imrének hívták, de ez nekem semmi különösét nem jelentett. Magától értetődő volt: nem gyakori családnév, de számomra nem volt nagyon más, mint a többi.

Nagypám persze rajtakapott. Megsimogatta a fejemet, és ezt mondta: „Kisunokám, ne foglalkozz ezekkel a könyvekkel, csak bajt hoznak.” És ahogy rám nézett, akkori eszemmel mély szomorúságot láttam a tekintetében.

Mai eszemmel már tudom, hogy sokkal több volt ez, mint szomorúság. Benne volt annak az életnek a felfoghatatlan és feldolgozhatatlan tragédiája, amit korábban zsidó magyarként átélt. Benne volt annak az életnek a gyökértelensége és sodródása, amit nem zsidó magyarként próbált élni. És benne volt a kétségbeesett felismerés, hogy mindez hiába, mert a gyökértelenség nem enyhíti a fájdalmat. És ő minden szeretete és gondoskodása ellenére csak ezt tudja majd örökölni: leszármazottainak: a gyökértelenséget és a fájdalmat.

Én ma úgy hiszem, hogy csak zsidó gyökereimmel együtt lehetek magyar, és csak zsidó gyökerű magyarként lehetek európai. Magyarországon ez ma már lehetséges, és egyre természetesebb. Európában ez ma már egyre nagyobb kihívást jelent, de talán még nem lehetetlen.

Hiszen a hanuka üzenete is az, hogy a kevesek győzhetnek a hadrendbe szerveződő sokaság ellen. A fény minden észszerű számításra rácsafolva áttörheti a sötétség falát. A csoda pedig újra és újra megismétlődhet az egymáshoz kapcsolódó nemzedékek láncolatán keresztül.

Az antiszemitizmus sötétsége Európában sajnos nem a múlté. Sőt, a történelmi antiszemitizmus mellett ma látjuk az új, más gyökerekből táplálkozó antiszemitizmus megjelenését és megerősödését. Ezt legyőzni csak az élő európai zsidó hagyomány folytonosságának megőrzésével: a zsidó élet fényével tudjuk.

Ez nem a zsidóság ügye, ez Európa ügye. Ha Európa hagyja eltörölni évezredes zsidó örökségét, nem tudja, vagy nem akarja megvédeni évezredes zsidó közösségeit, nem képes egyértelműen és feltételek nélkül elítélni az antiszemitizmus minden megnyilvánulási formáját, ide értve Izrael állam létezéséhez és önvédelemhez való jogának megkérdőjelezését, akkor Európa is elveszett. Akkor Európa eszméje is elsüllyed ugyanúgy, mint Atlantisz, és csak egy felirat marad a térképen.

2024 második felében Magyarország tölti be az Európai Unió Tanácsának soros elnökségét, és Magyarország Kormánya úgy érzi, hogy ezügyben feladata és felelőssége van. A magyar uniós elnökség egyik prioritása az antiszemitizmus elleni küzdelem lesz. Az antiszemitizmus ellen az európai zsidó élet támogatásával és megismertetésével, illetve Európa zsidó örökségének védelmével tudunk hatékonyan fellépni. Ezért kezdeményeztük, hogy az Európai Tanács decemberi ülésének következtetéseiben az antiszemitizmus elleni küzdelemmel összefüggésben legyen utalás az európai zsidó élet támogatására. A magyar elnökség alatt negyedik évében lép az antiszemitizmus elleni küzdelemre és a zsidó élet előmozdítására vonatkozó európai stratégia végrehajtása, és ekkor kerülhet sor az antiszemitizmus elleni küzdelemmel foglalkozó bizottsági munkacsoport következő ülésére – terveink szerint Magyarországon.

Magyarországon a zsidó élet és kultúra mély gyökerekkel rendelkezik, sokszínű, organikusan fejlődik, magyarságunk szerves része. Ezt az értéket szeretnénk példaként Európa elé állítani. A fényt a sötétséggel szemben.

Tudom, hogy ebben a munkában az Önök támogatására is számíthatok.

A LAUDER JAVNE ZSIDÓ KÖZÖSSÉGI ISKOLA GYERMEKKÓRUSA IS FELLÉPETT, BÍRÓ ESZTER VEZETÉSÉVEL

MAZSIHISZ-BZSH INTÉZMÉNYEI

A holocaust túlélők és a második generáció szociális helyzete

Sajnos egyre kevesebben élnek már a vészkorszak túlélői közül, s a második generáció, a holocaust túlélők gyermekei is megöregedtek, öregszenek. A túlélők részesülnek szervezett segítségben (például a Claims Conference-től és a MAZS Alapítványtól), amit kárpótlásnak is szoktak nevezni. De mi a helyzet a másodgenerációval, amelynek tagjai közül egyre többen szorulnak támogatásra? Tud-e nekik segíteni a zsidó közösség akár lelki, akár fizikai vagy anyagi nehézségeik leküzdésében? Cikkünkben ezt a témát próbáljuk körüljárni.

KÁDÁR GYÖRGY, A BZSH SZOCIÁLIS OSZTÁLYVEZETŐJE

Kádár György, a BZSH szociális osztályának vezetője, aki egyúttal az Idősek Herman Lipót klubjának is a vezetője, is azzal kezdi beszélgetésünket, hogy előtérbe került a második, sőt most már a harmadik generáció is, akiknek a követése bonyolult, nincs olyan jellemző, ami megmondaná, hányan tartoznak ebbe a körbe.

A holocaust túlélők számára léteznek a MAZS által biztosított juttatások, ez azoknak szól, akik benne vannak a Claims regisztrációs rendszerben, túlélők.

Keretbe foglalnám az egész kérdéskört. A túlélők közé azok a hittestvéreink tartoznak, akik 1945. október 31-e előtt születtek. Látható, hogy a legfiatalabb túlélő is már 79 éves. Ebből következik, hogy a másod, illetve a további generációk támogatása az utóbbi években egyre inkább előtérbe kerül, mert már ők is idősödnek, illetve el is érték az idős kort. Így mindenfajta segítségre szükségük van. A szociális osztály munkatársainak, akik összesen tízen vannak, feladata az étkeztetés, a klubélet, a segélyezés és esetenként a pályázatok lebonyolítása.

– R. J.: *Tudjuk, hogy mennyien lehetnek, akik ebbe a körbe tartoznak?*

– K. Gy.: Azért kezdtem a holocaust túlélők bemutatásával, mert a túlélők esetében nagyjából lehet látni a számukat, most a MAZS Alapítványnál, ha jól tudom, 3500 túlélő van, és ezen kívül vannak, akik még nem hallottak a Claims rendszerről vagy benne vannak a Claims rendszerben, de nem tudnak az alapítványról. Tehát a túlélő csoport meghatározása nagyjából követhető. A másod-

harmadgeneráció esetében viszont ez a követés nagyon bonyolult, hiszen nincsen olyan egyértelmű jellemző, ami megmondaná, mennyien lehetnek Magyarországon. Itt nagyon sok felől lehet kiindulni. Van a Kovács András-féle kutatás, ami 2000 után 2017-ben ismétlődött, és a másodgeneráció meghatározása lehet az is, hogy a szülők közül valaki zsidó vagy nagyszülők közül valaki zsidó származású, tekinthető a hitközség tagjának. Szigorú megközelítés szerint, mint ismeretes, az anya számít.

Ez mindig is vita lesz. Csak mondok

egy példát, ha valaki Izraelbe alízik, az ottani törvények szerint, ha egyik nagyszülő zsidó, akkor mehet. Vallásos embernek ez elfogadhatatlan. Ez a bizonytalanság itt is megmutatkozik.. Azt szokták mondani, hogy százezer zsidó él Magyarországon, ugye népszámláláskor sokkal kevesebben vallják magukat zsidónak, pedig ha kinyitjuk a fülünket, ötszázezer zsidó felmenővel is rendelkező ember lehet az országban. Mi a hitközség egysége vagyunk, így azzal a sajnos egyre fogyatkozó csoporttal találkozunk, akik zsinagógába járnak, részt vesznek a hitéletben. Nyilván elsődleges feladatunk a hitélet támogatása. A szociális segítségnyújtásra több projekt is indult az elmúlt négy évben. A Covid által okozott gazdasági nehézségek leküzdésére külföldről érkezett pénz, amelyet sikerült szétosztani a rászorulóknak között. Van egy Zsidó Közösségi Szolgálat, a Jáhád, amely elindította a JadBeJad Pályázati programot, amelynél pályázattal lehetett támogatást kérniük az elmúlt években, kizárólag a másodgeneráció tagjainak. Például gyógyszer támogatást, pszichológus és egyéni tanácsadást. Ez a pályázat most fut ki. Sajnos a korábbi, 2019-20-as Együtt programot, amelyre azok az 1945 után születettek pályázhattak, akiknek legalább az egyik nagyszülője zsidó volt, elsodorta a Covid. A hitközségnek is van szociális kerete, ide fél és egy éves időtartamra pályázhatnak hittestvéreink. Jövedelem alapján kaphatnak gyógyszer, lakás, rezszi támogatást. Nemcsak a nyugdíj számít, hanem például az is, hogy mennyien élnek egy háztartásban. Ezek adott időszakokra szólnak, de van lehetőség a hosszabbításukra. Krízis helyzetekben, például baleset, beteg-

ség, temetés, váratlan egészségügyi kiadás esetén is próbálunk segíteni. Egyre gyakrabban fordulnak elő lakhatási problémák, de a gyógyszer beszerzés is gondot okoz, mert gyakorlatilag megszűnt a közgyógy ellátás.

– R. J. : *Milyen állapotban van a másodgeneráció?*

– K. Gy. : Jellemző a szülőktől átörökölt trauma. Érdekes módon ez még a harmadik generációnál is előfordul. Sok a pszichés, mentális probléma, de az egészségügyi gond is. Két éve vesz részt pszichológus a hitközség keretein belül a másodgeneráció ellátásában. A legrászorultabbakat támogatjuk. A támogatások meghatározott időre szólnak. Az életkorukhoz képest rosszabb fizikai állapotban vannak, ezért nemcsak a pénzügyi, hanem például a pszichológusi támogatásokkal tudunk segíteni.

– R. J. : *Hogy kerülnek ide az emberek?*

– K. Gy. : Szájhagyomány útján. Egyik ember viszi a másikat, remélhetőleg a jó híreket. A nyugdíjak elértékeltelenedése miatt nagyon megnőtt a segélykérők száma az utóbbi egy-két évben. Annyi szerencséje volt a hitközségnek, hogy az infláció által okozott problémát kicsit elfedték a korábban említett projektek, és mostanában bukkan ez föl újra, amikor idézőjelben a hitközségnek csak a saját forrásai vannak. Most látható az, hogy ismét nő az igénylők száma.

Beszélgetésünkbe ekkor kapcsolódik be Vadas Várdai Anikó, aki évek óta a szociális osztály munkatársa, 2023 júniusától a MAZSIHISZ Házi Segítségnyújtó Szolgálatát vezeti:

– V. V. A. : Ez a szolgáltatás kimondottan a másodgeneráció számára vehető igénybe. Ugyanaz a jogszabályi előírás vonatkozik rá, mint az önkormányzatok házi gondozási szolgáltatására. Aki megkeres minket, mindenkit meglátogatunk az otthonában, aki az előzetes feltételeknek megfelel, és úgynevezett gondozási szükséglet vizsgálatot végzünk. Ez alapján dől el, hogy részesülhet-e házi segítségnyújtásban. Két irányból lehet kiesni, ha valaki nagyon jó állapotban van, és kevés pontszámot ér el, vagy ellenkezőleg, sajnos már intézményi elhelyezésre lenne szüksége. Ez a köztes állapot, amit mi jelentünk, segítség például a bevásárlásban, gyógyszer kiváltásban, fürdetésben, mosdatásban, öltöztetésben, ágynemű áthúzásában, a háztartásban. A házi segítség-

VADAS VÁRDAI ANIKÓ, A MAZSIHISZ HÁZI SEGÍTSÉGNYÚJTÓ SZOLGÁLAT VEZETŐJE

nyújtás keretén belül biztosítjuk az ellátást az igénybevevők számára, a saját lakókörnyezetükben az önálló életvitel fenntartása érdekében szükséges ellátást. Szakképzett szociális gondozók dolgoznak nálunk. Folyamatosan bővítjük az ellátotti kört, ahogy érkeznek be az igények, és ezzel együtt bővítjük a munkavállalók körét is.

– R. J. : *A gondozóknál nem feltétel a zsidóság, ugye?*

– V. V. A. : Sőt. Zsidó ünnepeken is gondozni kell ellátottainkat. De tudják, mit jelent a zsidóság, min-

denkivel beszélek erről. Budapest közigazgatási határáig kaptuk meg az engedélyünket, ezért csak budapesti lakcímmel rendelkezőket tudunk ellátni. A gondozottak közé való felvételnél sem lehet szempont a vallás, mert állami támogatást kapunk. Szakszóval kifejezve gondozotti rászorultság alapján kell döntenet. Azt azonban megfigyeltük, hogy hittestvéreink jobban bíznak bennünk, a zsidó segítségnyújtó szolgáltatásban.

– R. J. : *Kell-e térítési díjat fizetniük a gondozottaknak?*

– V. V. A. : Igen, a jövedelem függvényében. Az ellátás 114 ezer forintig térítésmentes.

– R. J. : *Van, akinek ennyire alacsony a jövedelme?*

– V. V. A. : Igen, vannak.

– R. J. : *Jelenleg mennyi a gondozottak száma?*

– V. V. A. : Húsz-huszonketten vannak, és ezt a létszámot kívánjuk minél előbb hatvanra bővíteni, ennyire kaptuk meg az engedélyünket.

– K. Gy. : Sajnos ezen a területen nagyon nagy a fluktuáció. Előfordul, hogy néhány hónap után be kell vonulnia bentlakásos intézménybe a gondozottunknak. Szélsőséges esetben kórházba kerülnek, és halálesetek is voltak.

– V. V. A. : Van sikertörténetünk is. Például amikor valaki elesik az otthonában, töréssel kórházba kerül, azután rehabilitációs intézménybe, de utána ismét haza mehet. Ilyenkor megint mi kerülünk képbe, hogy segítsünk a teljes felépülésig, majd képes lesz rá a gondozottunk, hogy újra ellássa magát, és nincs ránk tovább szükség.

– R. J. : *Van elég hely a bentlakásos intézményekben?*

– K. Gy. : A bentlakásos intézményekben túljelentkezés, várólista van. A házi gondozás hidat képez az alapellátás és a szakellátás között. Nagyon sok a magányos idős

ember. A mentális támogatás, tanácsadás, a beszélgetés rendkívül fontos része a munkánknak. Az első házi gondozási szolgáltatás a holocaust túlélőké volt. A másodgenerációnak viszont nagyon sokáig nem volt lehetősége házi gondozásra. A zsidó egyházak közül mi vagyunk az elsők, akik a másodgeneráció számára biztosítjuk ezt a lehetőséget.

- R. J.: *Jelentkeznek maguktól az emberek?*
- K. Gy.: Igen, hallják, olvasnak róla. Próbáltunk hirdetéseket elhelyezni, a XIII. kerületi és az erzsébetvárosi helyi lapokba. A körzetek elnökei, a rabbik is beszéltek rólunk.

- R. J.: *Akiket eddig gondoztak, elsősorban a vallásos zsidók közé tartoznak?*
- V. V. A.: Nem jellemző. Visszatérve az előző témánkra, az érdeklődők megnézik a MAZSIHISZ honlapját, de mindig megnő a hirdetések után az érdeklődők száma. Mindenkit visszahívok, minden e-mailre válaszolok. Gondozóink hétfőtől péntekig napi 8 órát dolgoznak, megvan a beosztásuk. Mennek egyik címről a másikra. Óriási a munkaerőhiány, mi valamivel jobb fizetést tudunk adni, mint az önkormányzatok. De nagyon meg kell vizsgálni, kit veszünk fel, én foglalkozom a jelentkezőkkel, és egyelőre végtelenül elégedett vagyok a kollégáinkkal. Tilos számukra a paraszolvencia! A munkaszerződésükben ez is szerepel, valamint, hogy semmiféle külön megállapodást nem köthetnek, nem fogadhatnak el a gondozottaktól. Személyesen keresem fel a gondozásra jelentkezőket is, akiknek meg kell felelniük a jogszabály által előírt feltételeknek, vagyis annak az állapotnak, mely szerint már nem tudják ellátni önmagukat, de még nem kell bentlakásos intézménybe menniük. Ezeknél a felméréseknél értékelő adatlapot kell kitölteni. A házi orvosokkal is egyeztetünk, és akinek vannak családtagjaik, velük is megbeszéljük hozzátartozójuk helyzetét. Kérjük is, hogy legyenek jelen az első találkozásnál. Akit gondozunk, annak továbbra is kapcsolatban maradunk a családjával.

- R. J.: *A gondozottak étkeztetését hogyan oldják meg?*
- K. Gy.: A jogszabály a házi gondozást és az étkeztetést egyben kezeli, nálunk ez azért válik külön, lehet, hogy csak ideiglenesen, mert az étkeztetést a BZSH biztosítja, a házi gondozást pedig a MAZSIHISZ. Normatívát kap a hitközség a házi segítségnyújtás után, amihez a különböző szociális jogszabályoknak meg kell felelni. Ez az összeg nem elegendő, a hitközség kiegészíti. A segélyezés kizárólag hitközségi saját forrásból történik. Ebből következik, hogy teljesen más a két szolgáltatás. Körülbelül százan veszik igénybe az ebéd lehetőséget, ami részben házhoz szállítást jelent, részben pedig a Herman Lipót klubban is el lehet fogyasztani az ebédet, itt melegítő

konyha működik. Saját autóval szállítjuk ki a hősokkolt (hűtött) menüt, amelyen kórsági pecsét van, és amennyiben igény van rá, hétvégére is kivisszük az ebédet. Mivel idős emberekről van szó, sokan kénytelenek diétázni, ezért készítenek epe, diabetikus, vegetáriánus diétás menüt, dietetikus szakember közreműködésével. A térítési díj függ a jövedelemtől, százezer forint alatt térítésmentes. Az étkeztetéshez is kapunk állami támogatást, de ezt az egyháznak jelentősen ki kell egészítenie, mert az egy évre kapott összeg körülbelül egy hónapra elegendő.

Házi Segítségnyújtó Szolgálat

Telefonszám: 06 30 342 9172

e-mail: hazisegitsegnyujtas@mazsihisz.hu

ÚJPESTI ZSIDÓ SZOCIÁLIS OTTHON

Néhány lépésre a zsinagógától működik a Budapesti Zsidó Hitközség Újpesti Szeretetotthona, melynek igazgatója Deutsch Róbertné, Márta több mint harminc éve dolgozik az intézményben. Eredeti végzettsége gyógyszerész, de elvégezte az ORZSE szociális munkás szakát, és letette a szociális szakvizsgát. Az ORZSE első szociális munkás szakára járt, abban az időben várta a harmadik gyermekét. A négy éves képzés után még le kellett tenni a szakvizsgát, ami kimondottan nehéz volt.

Beszélgetésünk során többször is említi korábbi helyettese, Budavári Erzsi nevét, akivel együtt csinálták végig a régi otthon felújítását és az új rész felépítését. Erzsi sajnos több mint két évvel ezelőtt elhunyt, a mai napig szeretettel emlékeznek rá.

Az igazgatónő elmondta, hogy az otthon első, régi

ÚJPESTI SZOCIÁLIS OTTHON

szárnya nem sokkal a második világháború után kezdett működni, mint idősök otthona. Az új szárny 1996-ban készült el. A régi épület felújítására került sor. Az új épület akadálymentesítése, felújítása pedig 2018-ban készült el. A jogszabályi változások miatt teljesen akadálymentesíteni kellett az időotthonokat. 1996-ban nagyon korszerűnek számított a csupa kétágyas szobával rendelkező épület, ma már az elvárásoknak megfelelően többnyire egyágyas szobákkal alakítják ki az otthonokat. Annak idején a szobák korszerűsítésére került sor, most ismét nagy munka előtt állunk. Szükségessé vált a tető felújítása. Terveink közt szerepel a fűtés korszerűsítése és az egyre melegebb nyarak miatt az épület hűtésének megoldása, de ezek pillanatnyilag nagyon távoli tervnek tűnnek.

Lakóinknak körülbelül fele zsidó vallású, de mivel állami támogatást is kap az intézmény, a felvételnek nem lehet kritériuma a vallás. Az étkezéseknél kóser kosztot biztosítunk, és tartjuk a zsidó vallási hagyományokat, előírásokat. Ezzel tisztában vannak, akik az otthonba jelentkeznek.

– Sok idősök otthona a mienknél extrább, akár luxus kategóriába tartozik, de mégis sokan szeretnének miniket választani. Nyilván tudják rólunk, hogy itt igyekszünk maximálisan gondoskodni lakóinkról, legyen szó az egészségükről, a fizikai és a lelki állapotukról – mondja Deutsch Márta, akiről sokan tudják, hogy ő Deutsch Róbert néhai főrabbi felesége. – Tudjuk, milyen nagy elhatározás úgy dönteni, hogy egy idős ember elhagyja az évtizedek óta megszokott lakását, és otthonba költözik, itt folytatja az életét. Az együttélésnek megvannak a szabályai, amelyeket be kell tartani. Előfordul, hogy valaki nem tud vagy nem képes kétágyas szobában lakni, de az is előfordult, hogy amikor egyik lakónk átköltözhetett volna egy egyágyas szobába, ő kérte, hadd maradjon, olyan jól összebarátkoztak a szobatársával. Volt arra is eset, hogy egy urat csak úgy tudtunk elhelyezni, hogy a fürdőszobát meg kellett osztania egy hölgygel. Ennek a kényszerű „társbérletnek” házasság lett a vége.

– *Mi a feltétele annak, hogy bekerülhessen valaki az otthonba?*

– Állapotfelmérést kell végeznünk, ennek nagyon szigorú feltételei vannak. Kevesen felelnek meg a jogszabályban rögzített előírásoknak. Csak azokat vehetjük fel, akik otthon már segítséggel sem képesek ellátni magukat, ugyanakkor nem fekvő betegek, nem szorulnak állandó,

DEUTSCH RÓBERTNÉ MÁRTA, A BZSH ÚJPESTI SZERETETOTTHONÁNAK IGAZGATÓJA

24 órás ápolásra. A korábbi évtizedekhez képest nagyon megváltozott a beköltözni szándékozó lakók állapota. Az egyágyas szobáért 3 millió, a kétágyasért 2 millió forint az egyösszegű befizetés. A napi gondozási díj 8000 forint. Napi háromszori kóser étkezést, illetve a cukorbetegeknek uzsonnát is biztosítunk. Péntekenként természetesen meleg vacsorát találunk. Szeretik a büfénket, amely szintén kóser. Lakóink többsége ma már inkább a holocaust túlélők másodgenerációjához tartozik, közülük vannak, akik nagyon alacsony nyugdíjjal rendelkeznek, előfordul, hogy nekünk kell kiegészíteni őket, hiszen például a krémek, a vitaminok, de még a pelenka is drága. Utóbbiból az OEP csak napi hármat támogat. Hetente kétszer jön hozzánk az orvos, egyszer a pszichológus, minden nap van gyógytorna. Ápolónőink között van, aki húsz évig dolgozott kórházban, utána jött hozzánk. Kitűnő munkatársaim vannak, mindenki szívesen, lélekkel dolgozik. (Csak egy személyes megjegyzés e sorok írójától: látogatóként többször jártam már az otthonban, s én magam is tapasztaltam a kedves hangulatot, az empátiát, az udvariasságot, amellyel a dolgozók a lakókhöz fordulnak.) Lehetőséget biztosít az Amerikai úti Szeretet Kórház, hogy szükség esetén beküldhetjük lakóinkat. Szociális munkásaink sokféle foglalkozást szerveznek, szerda délutánonként pedig ismert művészek lépnek fel az újpesti templomkörzet kultúrtermében.

A zsinagógában tartott istentiszteletekre, a már híressé vált kántor koncertekre mindig szeretettel várják az idős vendégeket, akiket rendszeresen látogat Szerdócz Ervin újpesti főrabbi. A széder estékre pedig az otthon éttermében kerül sor.

Jó időben az otthon árnyas kertjében beszélgetnek, kártyáznak a lakók, természetesen akinek az állapota megengedi, pár perc alatt eléri Újpest központját, a piacot, a városközpontot.

ÉRTELMI SÉRÜLT FELNŐTTEK OTTHONA

A létesítmény másik szárnyában működik az Értelmi Sérült Felnőttek Otthona, amelynek Torda Kata a részlegvezetője. Harmincegy éve dolgozik itt, gyógypedagógus a végzettsége. A kérdésre, hogy mi jelenti számára a szakmai sikert, azt válaszolja, annak a tudata, hogy jól érzik magukat a lakóik, szeretetben, jó közösségben élnek, jól bánnak velük, ami a külvilágban nem biztos,

hogy megadatna nekik. S hozzáteszi: Hála és köszönet a dolgozóknak, akik elkötelezetten, professzionálisan végzik a munkájukat. Mert ez bizony szakma, amihez érteni kell, óriási felelősség, amihez szükséges az együttműködés és az áldozatvállalás is, hiszen itt mindig kell lennie valakinek, éjjel-nappal vigyázni kell a lakóikra, akik közül a legtöbben különböző betegségekkel is küszködnek, mert az értelmi sérültség általában egyéb diszfunkciókkal is együtt jár. Az itt dolgozók többsége is 50 év körüli, óriási a munkaerőhiány a szakmában, nagy a kiegészítés veszélye. S bár jó helyen van az intézmény és a hitközség megbecsüli a munkájukat, fiatalok nem jönnek, hiányzik az utánpótlás.

Késő délelőtt látogattunk az otthonba, még tartott a játékos foglalkozás, amelyen nagyon sokan vettek részt. Különböző fogalmakat kellett kitalálni meghatározások alapján, és a résztvevők aktívan jelentkeztek, lelkesen válaszoltak a nem is könnyű kérdésekre. Mások az emeleti előtérben üldögéltek, vagy az ebédhez készülődtek. Rend és tisztaság mindenütt. A szobákon kívül van lakójuk neve, általában ketten élnek egy szobában.

Jelenleg 37 lakójuk van.

– A jelentkezés alapja a zsidóság vagy a zsidósághoz való kötődés. Az átlag életkor 50 év, a többségük közepesúlyos fokban sérült, nem képes önálló életvitelre, teljes körű segítségre szorulnak – mondja Torda Katalin. – Egész nap tartunk számukra foglalkozásokat, reggeltől délutánig tartanak a programok. Az önállóságukat, a kognitív képességeiket, a szociális képességeiket fejlesztjük a mozgásos, játék foglalkozások segítségével, a szabadidős programokkal. Hétfőnként a Bálint házba járunk zenés, táncos programokra. Rendszeresen kirándulunk. Szaravason 27 éve nyaralunk, de voltunk Balatonfüreden, a hitközség üdülőjében is. Kutyaterápiás foglalkozásaink is vannak, nagyon szeretik, élvezik a lakók. A Covid alatt nagyon nehéz volt, hiszen be kellett zárkoznunk, és ezt a bezártságot a mi lakóink talán még nehezebben viselték, mint az egészséges emberek. Jó a közösség, megtartjuk a zsidó ünnepeket, sokszor beszélgetünk zsidó témákról. Gazdag programmal igyekszünk színesíteni ellátottjaink

TORDA KATA AZ ÉRTELMI SÉRÜLT FELNŐTTEK OTTHONÁNAK VEZETŐJE

életét. Nekik csak ez a közösségük van, itt kapnak élethosszig tartó ellátást, ez adja meg számukra a biztonságot. Többségük elégedett, jól érzi itt magát. Akinek van családja, általában rendszeresen látogatja a nálunk élő gyermekét, hozzátartozóját. Így “szájhagyomány” útján is terjed, mert a hozzátartozók elmondják egymásnak, hogy ide nyugodt lélekkel beadhatják a szeretettüket.

Csak hogy nincs helyünk. Nagyon népszerű az intézmény, nagyon jó feltételek mellett dolgozunk, nagyon jó helyen van, Budapest közepén. Itt nagyon kevés a bentlakásos otthon.

A legtöbb hasonló jellegű intézményt a határ szélekre telepítették. A fővárosi, az állami fenntartású és a más egyházakhoz tartozó otthonokat is a fővárostól távol működtetik. És mivel ez egy kislétszámú intézmény és a lakók nem idősek, ritkán van alkalom új lakók felvételére. Nagyon sokat kell annak várnia, aki szeretne ide bekerülni. Ez azért fontos, mert sokszor, akik addig nem ismerték az intézményünket és olvasnak róla, azt hiszik, hogy megjött a megoldás az ő életére. De nem tudunk sajnos segíteni, mert nagyon sokan várnak. Az ő kétségbe esett helyzetükben nagyon sokszor úgy érzik, hogy ez a megoldás, ami őket megszólítja, és nehezen fogadják el, hogy nincs rögtön segítség, illetve csak nagyon sokára tudnánk felvenni. Itt nincs változás, csak ritkán. Sok szülőnél a legfontosabb szempontok között szerepel, hogy közel legyen, és ezért nagyon sokan keresnek, akiket fájdalmas elutasítani, de el kell fogadniuk, itt olyan kevés a férőhely, hogy nem tudok nekik segíteni. Bővítésre nincs lehetőség, de a jogszabály szerint már nem is lehet 40 főnél nagyobb a gondozó otthon. Azokat meg is kell szüntetni, és más ellátással helyettesíteni.

Az idősek klubjai szintén fontos szerepet játszanak a hetvenes, nyolcvanas korosztály életében. Ezekről és a vidéken élő sorstársak gondozási lehetőségeiről következő lapszámunkban írunk majd részletes beszámolót.

Rojkó Júlia

CSALÁDI ÉS ZSINAGÓGAI ESEMÉNY

Mazal tov Lea!

Az 5783, zsinagógai év legvégén, elul hónap 28-án, az új-évi előkészületek közben örömteli esemény színhelye volt zsinagógánk.

A Lőwy és Balassa családok a zsinagógai tagokkal együtt ünnepelték egy kislány érkezését közösségünkbe.

David ben Yitzhak halévi azaz Balassa Dávid és Lőwy Judit héber nevén Jehudit Eszter Bat Dovid kislánya Lea a Roizel Gitl nevet kapta Judit nagymamája után.

Szokás szerint az ifjú apukát és a nagypapákat más rokonokkal együtt a Tóra elé szólították.

A körülményeket az is színesítette, hogy mindez két rabbi közreműködésével történt. Schöner Alfréd főrabbi úr ugyanis a pici lány anyai ágán a rokonsághoz tartozik. Természetesen Darvas István főrabbi úr is szólt Leához és az egybegyűltekhez.

A szülők az l'tentiszteletet követően kiddust adtak a zsinagóga első emeleti dísztermében.

Mazal tov!

Egészségben neveljék fel a szülők Leát, ő pedig legyen szerencsés és egészséges bis hundred und zwanzig.

AM IZRAEL HÁJ

SZOLIDARITÁSUNK IZRAELLEL

2023. október 7-én valami olyasmi történt Izraelben, amely semmivel sem hasonlítható össze. Valami borzalmas, valami rettenetes, valami addig elképzelhetetlen.

Az Izraeli Konzuli Képviselőlet 2023. október 20-i hírlevele ezt így írja le: „A Hamasz azzal, hogy a sivatag hajnali fényében önfeledten táncoló ezernyi fiatal között vérengzést hajtott végre és sokakat túszul ejtve visszamotorozott Gázába, azzal, hogy betört a Szukkot ünnepét békében és örömben köszöntő kis településekre, ott elpusztítva élőt és élettelen, emberhez nem méltó atrocitásokat hajtván végre gyerekek, felnőttek, idősek, egész családok ellen, az egész világ előtt bemutatta, hogy ezen a reggelen Izrael nem szabadságharcosokkal, hanem senkit nem kímélő terroristákkal nézett szembe.”

Vannak, akik ezt terrorcselekményt hajlamosan a soá borzalmaihoz hasonlítani.

A szándék, hogy a terroristák és a velük hasonlóan gondolkozók végső célja Izrael Állam megsemmisítése, az izraeli zsidó lakosok eltüntetése a térségből („A folyótól a tengerig”) nem kétséges, az valóban emlékezteti a 20-21. századi embert a negyvenes évek tragédiájára.

Ugyanakkor nem lehet ezt a cselekményt a 6 millió, köztük 600 ezer magyar zsidó tervszerű kiirtásához hasonlítani.

Az az összehasonlítás már egy kicsit reálisabb, amikor a New York-i, 2001. szeptember 11-i, a World Trade

A GRYLLUS TESTVÉREK ÉS RÁNKI SÁRA FORMÁCIÓJA

Center elleni repülőgépes merényletet idézik az újságok az októberi tragédiával összefüggésben.

A civilizált világ október 7-e után szinte egységesen kiállt Izrael mellett. Az elmúlt közel féléves időszakban ez az egység kezd megbomlani, pedig a zsidó állam a jövőbeni létéért és biztonságáért küzd.

Természetesen jogosak azok a figyelmeztető szavak, amelyek az ártatlan civil életek megóvására hívják fel az izraeli vezetők figyelmét, miközben folytatódik a civil lakosság között megbúvó terroristák és mindenekelőtt az általuk elrabolt zsidó túszok felkutatása.

A magyar kormány akkor és azóta is szolidaritást tanúsít az izraeli néppel, s ennek hangot ad az európai és a világ nemzetközi szervezeteiben.

Az több mint természetes, hogy a MAZSIHISZ és annak hitközségei is együttérzésüket fejezik ki a megtámadott kibuc tagjaival, az elhurcoltak családjával, és ennek a legkülönbözőbb formában hangot is ad.

Így néhány nappal a terrortámadás után a Dohány utcai zsinagógában „telt ház előtt” tartottak szolidaritási koncertet, amelyen a magyar állam és a főváros képviselőin kívül megjelentek a történelmi egyházak vezetői.

Ugyancsak az együttérzés jeleként a Dohány utcai zsinagóga előtti Herzl téren a Fővárosi Önkormányzat, a MAZSIHISZ és a Budapesti Zsidó Hitközség megemlékezést tartott, amelyen felavatták a tér ideiglenes elnevezését hirdető utcatáblát, amelynek „érvényét” 15 napra tervezték, de a mai napig hirdeti együttérzésünket az izraeli néppel – Így: „Október7. tér”.

A Csáky közössége sem maradt ki a sorból: október 26-án a Gryllus testvérek és Ránki Sára formációja Kányádi Sándor „Erdélyi jiddis népdalok” címen rendezett szolidaritási koncertet a Hegedüs Gyula utcai zsinagógában.

Amint az olvasóink által ismert, péntek esténként kidussal szenteljük meg a szombatot. A terrorcselekményt követően több héten át egy terített asztal, ugyanakkor üresen hagyott székek, a terítékek előtt a túszul ejtett testvéreink neve hirdette együttérzésünket.

VGy

Körzetünk átutalt az októberi eseményekben leginkább érintett beeri kibuc részére 1.400.000 Ft-ot (benne az Alapítványunk 100.000 Ft-ot). A MAZSIHISZ és a BZSH együttesen 17 millió Ft-ot (amelyből 2 millió forint magánszemélyek adománya, 5-5 millió pedig a két szervezeté)

ÁTMENETI AZ ELNEVEZÉS?

MEDDIG LESZ ÜRES AZ ASZTAL? A KÉP A ZSINAGÓGA DÍSZTERMÉBEN KÉSZÜLT

Morális világítótorony, avagy Lord Rabbi Jonathan Sacks élete és tanítása

„Egy ország megvédéséhez hadseregre van szükség. De egy civilizáció megvédéséhez oktatásra van szükség.”

Jonathan Sacks rabbi, a kortárs zsidó gondolkodás, teológia és filozófia kiemelkedő alakja, mély meglátásai és lenyűgöző perspektívái kitörölhetetlen nyomot hagytak nemcsak a zsidó szellemi életben. Neves filozófusként, teológusként és a Commonwealth (Brit Nemzetközösség) Egyesült Zsidó Hitközségeinek korábbi főbíbijaként Sacks rabbi a hagyomány és a modernitás közötti szakadék áthidalásának szentelte életét.

Jonathan Sacks rabbi 1948. március 8-án született Londonban. Édesapja lengyel textilkereskedő Louis David Sacks, édesanyja Louisa, aki ismert zsidó borkereskedő családból származott. Három testvére, Brian, Alan és Eliot, akik végül mindannyian alijáztak. Később a cambridge-i Gonville és Caius College-ban tanult, majd a London School of Jewish Studies-ban és a Yeshiva Etz Chaimban folytatta rabbiképzését.

Két fontos mesterét említi meg visszaemlékezéseiben, akik nagy hatással voltak a gondolkodására, a Lubavicsi Rebbe (Menachem Mendel Schneerson rabbi) és Joseph B. Soloveitchik rabbi. A Rebbe tanításai, az ismeretterjesztés hangsúlyozása és a zsidó oktatás iránti elkötelezettsége, illetve a hászidizmus spiritualitása mind komolyan meghatározta Sacks későbbi gondolkodását. Másik fontos tanára Joseph B. Soloveitchik rabbi, a modern ortodox judaizmus egyik vezető alakja szintén jelentős szerepet játszott Sacks rabbi szellemi fejlődésének alakításában. A hagyományos zsidó tanítás és a modern gondolkodás szintéziséről ismert Soloveitchik tanításai keretet adtak Sacks rabbi megközelítéséhez, hogy a zsidó értékeket integrálja a kortárs társadalom kihívásaival. Könyveiben sokszor jön elő Soloveitchik gondolatisága a zsidó vallásról:

„A zsidóság kevésbé hit, mint inkább életforma. Zsidónak lenni nem azt jelenti, hogy hiszünk, hanem azt, hogy valahova tartozunk.”

Számos írásában, köztük olyan könyvekben, mint „A különbözőség méltósága” (Dignity of Difference), Sacks rabbi a

JONATHAN SACKS

modernitás kihívásaival foglalkozott, miközben fenntartotta a hagyomány értékeit. Ékesszólása és az összetett gondolatok közvetítésének képessége a világ színpadán keresett előadóvá tette, hozzájárulva a vallások közötti megértéshez és együttműködéshez. Véleménye szerint a békés globális társadalom megteremtéséhez elengedhetetlen minden egyes ember ereendő méltóságának elismerése és tiszteletben tartása, a hitbéli, kulturális vagy háttérbeli különbségek ellenére. Filozófiája arra ösztönöz, hogy a sokféleséget inkább az erőforrásként, mintsem a konfliktus forrásaként fogadjuk el. Erről így ír:

„A legnagyobb ajándék, amit másoknak adhatunk, az egyedi identitásuk megerősítése, ami a szeretet lényege. És a legnagyobb ajándék, amit Istennek adhatunk, a saját egyedi identitásunk megerősítése, ami a hit lényege.”

Sacks rabbi sokat írt, és tartott előadásokat a szövetségről – egy szent megállapodásról az Örökkévaló és az emberiség között. Hangsúlyozta a szövetségi kapcsolatok fontosságát nemcsak a vallási közösségeken belül, hanem tágabb társadalmi kontextusban is. Sacks rabbi amellet érvelt, hogy a társadalmaknak a kölcsönös felelősség, a tisztelet és a közös értékek elveire kell épülniük, pontosan úgy, mint a monoteista vallási közösségekben. Folyamatosan hangsúlyozta, hogy az egyéneknek és a közösségeknek arra kell törekedniük, hogy betöltsék a szövetségen belüli szerepüket, előmozdítva az igazságosságot, az együttérzést és az etikus magatartást. Ez a filozófia túlmutat a vallási határokon, és univerzális keretet kínál a harmonikus együttélés előmozdításához és a modern világ kihívásainak kezeléséhez.

Gyakran jön elő műveiben a „felelősség etikája”. Hitt abban, hogy az egyéneknek erkölcsi kötelessége aktívan részt venni a társadalom jobbításában. A zsidó tanításokra támaszkodva bizonyította, hogy az etikus viselkedés túlmutat a személyes jámborságon, és kiterjed a társadalmi igazságosságra és a közösségi jólétre. Erről így beszél rádióműsorában:

„Egy erkölcsös társadalom próbája az, hogyan bánik leggyengébb és legkiszolgáltatottabb tagjaival.”

Műveiben erősen szembe szállt a kortárs társadalmakban uralkodó individualizmussal, és arra sürgette az embereket, hogy ismerjék fel a mások jólétéért való közös felelősségüket. A kollektív etikai felelősség hangsúlyozása tükrözi elkötelezettségét egy igazságosabb és együttérzőbb világ megteremtése iránt. Erről így ír könyvében:

„Minden társadalom egészsége a benne élők kapcsolatainak minőségétől függ. Az a társadalom, amelyben az emberek egymástól elszakadt egyénekként élnek, egy olyan társadalom, amelyik kudarcot vall.”

Jonathan Sacks rabbi 2020. november 7-én hunyt el, gazdag örökséget hagyva maga után a tudományosság, a veze-

tés és a vallásközi párbeszéd terén. Hozzájárulása továbbra is inspirálja azokat az embereket, akik a zsidó filozófia mélyebb megértését és a modern világ összetett helyzetének együttérző megközelítését keresik. Sacks rabbi élete és tanításai világítótoronyként szolgálnak azok számára, akik a hagyomány és a kortárs kihívások metszéspontjában navigálnak a judaizmus sokszínű világán belül.

Zeitler Ádám

(a szerző a Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskola vallási igazgatója)

ZSIDÓMENTŐK

Szobrot avattak Prém Margit, a Skót Misszió iskola igazgatója emlékére

Ma már kevesen ismerik a nevét, de remélhetőleg egyre többen tanulják meg ismét, ki volt Prém Margit, akinek Újpesti Önkormányzata, az Újpesti Városvédő Egyesület kezdeményezésére 2023. augusztus 26-án szobrot emelt. Tóth Dávid szobrászművész bronzból készült alkotása határozott tekintetű, középkorú, kalapos hölgyet ábrázol. A Perényi Zsigmond utca melletti kis parkot megszüpítették, padokat is kihelyeztek, s mire lapunk megjelenik, a szép kis park Prém Margit nevét viseli majd.

Prém Margit Újpesten nőtt fel, soha nem is szakadt el onnan, támogatta és látogatta a Szegény Gyermekekórházat, s végrendeletében – testvérei beleegyezésével – az Újpest-Újvárosi Református Gyülekezetre hagyta lakóházukat, hogy alakítsák templommá.

De ki is volt Prém Margit, s miért tartozik Olvasóinkra a története?

Családi történettel kell kezdenem: húgommal mi otthon, édesanyánktól hallottunk a Skót Iskoláról, igazgatójáról, Prém Margitról és tanáiról. Nekünk Jane Haining, az iskola internátusa Auschwitzban mártírhalált vezetőjének neve is rég bevésődött, mire rakpartot neveztek el róla Budapesten. De jól ismertük több tanárnő, így Bokor Rózsi néni, Rázga Olga vagy a „tiszti”, Nagybaczoni Nagy Lajos nevét. Mert ahányszor eljött hozzánk Friedmann Ági néni, Anyukánk legjobb barátnője, mindig emlegették a „Skótot”. Ők is azok közé a zsidó kislányok közé tartoztak, akiknek megszüpítette az életét ez a különleges iskola, amelyet talán Szabó Magda regényéből, az Abigélből ismert Matulához

lehet hasonlítani. Csak sokkal vidámabb, modern pedagógia elveket megvalósító intézmény volt.

A Skót Misszió Iskolájában ugyanis 1939-től szó szerint érvényesítették a misszió eredeti jelszavát: „Hogyan tegyünk jót?”.

Prém Margitot 1905-ben tanítóként alkalmazták a Skót Misszió Hold utcai elemi iskolájában, majd 23 évesen igazgató lett, s 1910-től 1944 augusztusában bekövetkezett haláláig vezette a VI. kerületi Vörösmarty utcában felépített, új épületbe költözött leányiskolát. A végzettsége szerint tanár volt, több idegen nyelven beszélt, angolból ifjúsági regényeket is fordított.

Amikor 1847-ben a Skót Misszió Iskoláját létrehozták Pesten, az elsődleges cél az volt, hogy az itt letelepedett skót családok gyermekeinek legyen iskolájuk. De hamarosan megnyíltak kapui a Pesten élő, német nyelven beszélő közösségek előtt is. A misszió elnevezés akkoriban a térítést jelentette, a református egyház igyekezett híveket szerezni.

Sohasem erőszakosan! Felvettek ide zsidó, evangélikus és református gyerekeket is, csak katolikusokat nem.

S ahogy teltek az évek, a Vörösmarty utcai leányiskolába egyre több zsidó kislányt írtak be a szülők. A zsidótörvények megjelenése, az egyre fenyegetőbbé váló környezet pedig arra vezette az iskola igazgatóját és vele egyetértésben az internátus vezetőjét, hogy minél több zsidó lánynak adjanak lehetőséget a tanulásra. Arra, hogy falaik között jól érezzék magukat, megóvják őket a külvilág fenyegetéseitől. Szó sem volt térítésről.

Prém Margit nem tűrte meg az antiszemitizmust iskolája falai között. Erről nemcsak volt diákjai – akik közül néhányan még élnek – tanúskodnak, hanem az igazgatónő beszéde is, amelyet tantestülete tagjaihoz és minden munkatársához intézett, az 1938. december 7-én megtartott értekezleten. Az értekezlet előzménye az volt, hogy az iskola váratlan ellenőrzést kapott a Vallás- és Közoktatási Minisztériumtól. Az ellenőrzés egyértelműen egy feljelentés következménye volt, amely valamelyik belső munkatárstól eredhetett, hiszen az ellenőrök olyan információkkal rendelkeztek, amelyek szó szerint hangoztak el az iskolában.

Prém Margit azért is írta le beszédét, hogy ne lehessen kiforgatni a szavait. A többi közt ezt mondta: „Senki előtt nem titok, hogy ez az intézmény zsidó misszió, hogy a növendékek nagy része zsidó. A vezetőség mindenkinek megmondja, hogy antiszemita érzelmekkel itt munkálkodni nem lehet. Aki itt tanít, az mindezt tudva vállalja a munkát.”

1939-től a minisztérium már direkt módon beleszólt az iskola munkájába: az addig a Skóciában szokásos 5 napos tanítási hetet például 6 naposra kellett változtatni, ami a zsidó vallású tanulók számára kötelezően megváltoztatta az addigi, vallási hagyományai szerinti életüket. Prém Margit levélben fordult az akkor még vallási és közoktatási miniszterként funkcionáló Teleki Pálhoz, Ravasz László püspökhöz, majd Hóman Bálinthoz, aki Telekitől vette át a vallási és közoktatási tárcát. Ekkor már Teleki Pál volt a miniszterelnök, akinek regnálása alatt fogadta el a parlament a második zsidótörvényt.

Az iskolát Ravasz püspök sem tudta megvédeni a meghosszabbított órák, a 6 napos tanítási rend, az egészségügyi oktatás megváltoztatása elől. De a Skót így is tovább működött, és szellemisége mit sem változott. Az egyébként magas követelményeket elváró tanulás mellett kirándulások, nyaralások, jelmezbálok, madarak és fák napi rendezvények megtartásával igyekeztek boldog gyermekkorot nyújtani a kislányoknak.

Egészen az 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállásig, melynek másnapján az iskolát hirtelen be kellett zárni, csak az internátusban maradtak gyerekek. Április 25-én vitte el a Gestapo Jane Haininget, ezután a kislányokat hazavitték.

Csak Prém Margit és a személyzet maradt az épületben, de 1944 júliusában – az igazgatónő engedélyével – itt nyitott irodát a Keresztény Zsidók Szövetségének Intézőbizottsága. És ez az esemény döntő fontosságúvá vált Prém Margit (és Horthy Miklós, sőt, talán a pesti zsidóság) számára is. Itt, az iskolában találkozott Török Sándor író egy Bauer nevű férivel, aki átadta neki az Auschwitz-jegyzőkönyvek magyar fordítását (Walter Rosenberg és Alfred Wetzler, Auschwitzból szökött foglyok által készített) a haláltáborról. Török Sándor a jegyzőkönyvet Apor Gizellán, a Vöröskereszt főápolónőjén

PRÉM MARGIT MELLSZOBRA, TÓTH DÁVID ALKOTÁSA

keresztül juttatta el Horthy Istvánnéhoz, aki továbbította apósához.

Prém Margit ebben az időben már tudta, hogy kolléganőjét, legjobb barátnőjét Auschwitzba vitték. Elolvasta a jegyzőkönyvet, és szembesülnie kellett vele, hogy reménytelen minden próbálkozás, Jane Haininget nem lehet kihozni, onnan senkit nem fognak elengedni, mert elmondaná, mi történik ott.

Az internátus vezetője július 17-én halt meg. 1997-ben a Yad Vashem Holokauszt Áldozatainak és Hőseinek Izraeli Emlékbizottsága a Világ Igaza kitüntetésben részesítette.

Prém Margit, aki 1941-ben nyugdíjba vonult, de néhány hónap múlva Ravasz László felkérte, hogy térjen vissza iskolájába, 1944 nyarán megtudta, hogy zsidó tanítványainak többsége nyilván már nem él, kollégái eltűntek, ő végképp egyedül maradt.

Augusztusban ő is meghalt. A Rókus Kórházban kiállított jegyzőkönyv szerint halálát „ismeretlen altató mérgezés, agyvérzés” okozta. Hatvan éves volt.

Az Újpesti Városvédő Egyesület kezdeményezésére áprilisban parkot neveznek el Prém Margitról.

Köszönöm húgomnak, Rojkó Annamária újságíró-szerkesztőnek, hogy feltárta és megírta Prém Margit életét, Prém Margit missziója – „Hogyan tegyünk jót?” c. könyvében, amely 2019-ben, a Kossuth Kiadónál jelent meg.

Rojkó Júlia

KULTÚRA

„...a mi történt, ugyanaz, a mi ezután is történik...”

FÉNER TAMÁS KIÁLLÍTÁSA A MAI MANÓ HÁZBAN

A fenti idézet (Préd.1.9.) Károli Gáspár Biblia fordításából származik, s kiegészítve így szól: „A mi volt, ugyanaz, a mi ezután is lesz, és a mi történt, ugyanaz, a mi ezután is történik, és semmi nincs új dolog a nap alatt.” Nem véletlen, hogy Féner Tamás Kossuth-díjas fotóművész ezt a címet választotta születésnapján kiállításának.

Mire ez a lapszámunk megjelenik, Féner Tamás 2023. november 17-én betölti 85. életévét. A szeptemberben, a Mai Manó Házban (Magyar Fotográfusok Háza) megrendezett kiállítással a születésnapját is köszöntötte a szakma, de ahogy ő maga és a kiállítás kurátora, Baki Péter is hangsúlyozta, nem a közel hét évtizedes életmű bemutatása volt a cél. Ez egyébként a számára adatott négy teremben lehetetlen vállalkozás lett volna. Az elmúlt 4-5 év munkáit mutatta be a művész, aki újabb és újabb területekkel, témákkal lepi meg közönségét. A sokáig fotóriporterként ismert és elismert fotográfust, miközben a zsidóság jelképei, a pászka, a hal, a tojás, az arámi és a héber írás újra és újra visszatér a tematikájában, a színek és formák világát dolgozta fel legújabb alkotásaiban.

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület szervezésében az érdeklődők különleges tárlatvezetésen vehettek részt, ahol Darvas István főrabbi Féner Tamással együtt, vele beszélgetve vezette körbe a kiállításon a látogatókat. Így a jelképeket és történeteket kevésbé ismerők számára is közelebb kerültek a képek üzenetei és hallhattuk az egyébként ritkán megszólaló művészt is.

A jeleket, eseményeket és kegytárgyakat felvonultató tárlaton a rabbi Mózes ötödik könyvét idézte, mely szerint emlékezni kell arra, mi volt a múltban, meg kell ismerni a nemzedékek változásait, mert aki nem ismeri meg a múlt eseményeit, kénytelen újra átélni azokat... De meg kell ismerni az új nemzedékek változásait is, s erre is láthatunk példákat a kiállításon.

Az első terem a „Jelképek erdején át” címet viselte. Itt láthattuk viszont, igaz, csak háttérként - az 1983-ban megjelent és sokunk számára emlékezetes „...és beszéld el fiadnak...” című, előbb betiltott, majd mégiscsak engedélyezett kiállítás és könyv fotóit, melyekre a jelképek képei kerültek fel.

Az egykor oly nagy feltűnést keltett albumról Féner Tamás azt mondta, jó pillanatban érkezett a pesti zsidók közé, amikor még megengedték, hogy olyan dolgokat fényképezzen le, amelyekre ma már nem lenne lehető-

sége. Sok segítséget kapott barátjától, Lőwy Tamás főrabbitól.

Bár a zsidósághoz kapcsolódóan ezúttal tárgyakat fotózott, ezek is a történethez, a zsidó élethez, emberekhez kapcsolódnak. Az önmagába visszatérő spirál, a kerek macesz, amelyről Darvas István elmagyarázta, hogy ez az „örzött macesz”, amelyet a micvá szándékával kell elkészíteni, ezt fogyasztjuk a széder során, A hal és a pászka együtt, ami parve étel, mint Féner Tamás elmondta, ezt csomagolta számára gyakran az édesanyja. A hal - a péntek esti vacsora - héber neve két betűből áll, melyek számértéke hét, a hetedik nap a szombat a teljesség szimbóluma, a halfejen pedig, mivel nem tudja becsukni a szemét, áldás van, a tojás, ami szintén feltűnik a széder estéken, s a zsidó nép jelképe is, mert minél tovább főzik, annál keményebb lesz.

A következő teremben portrékat láthattunk, többnyire olyan személyiségekről, - Barcsay Jenő, Schweitzer József, Esterházy Péter - akik Féner Tamás barátai voltak, és kivétel nélkül kiemelkedő alkotói saját területüknek, de már nincsenek közöttünk. S a portrék háttere, kiegészítői is mindig sajátos módon, a fotóművész egyedi szemléletmódjával jelenik meg.

FÉNER TAMÁS FOTÓMŰVÉSZ ÉS DARVAS ISTVÁN FŐRABBI

(Felmerült a tárlatvezetésen az emberábrázolás lehetősége, hogyan válik el a művészi és a szakrális célú ábrázolás, ez egy külön cikk témája lehet majd a későbbiekben.)

A harmadik teremben az arámi és a héber betűkből született alkotásokat láthattuk. A kiállítást megnyitó művészettörténész, Passuth Krisztina erről azt mondta, „az írás elemei önálló értelmet nyernek, dekoratív formáikkal kitöltik a rendelkezésükre álló felületet. A betűknek külön életük, mondánivalójuk van... Formaviláguk minden magyarázat nélkül is - magával ragad. Ha valaki éppen konkrét jelentésükre lenne kíváncsi, annak úgy kell tennie, mint az alkotónak, aki... Komoróczy Gézához fordult. Egy héber töredék jelentését kereste, „s a válasz, amelyet a művész piros tollal kiemelve jelenített meg: s hogyan kell fogadni a menekülteket...

RÉSZLET A KIÁLLÍTÁSBÓL

A negyedik teremben Fényer Tamás színekkel, formákkal kísérletező, a legutóbbi időben készült munkáit láthattuk. Színek harmonizációja vagy éppen egymást kioltó világa, hajtogatott, kivágott, kézzel: készített for-

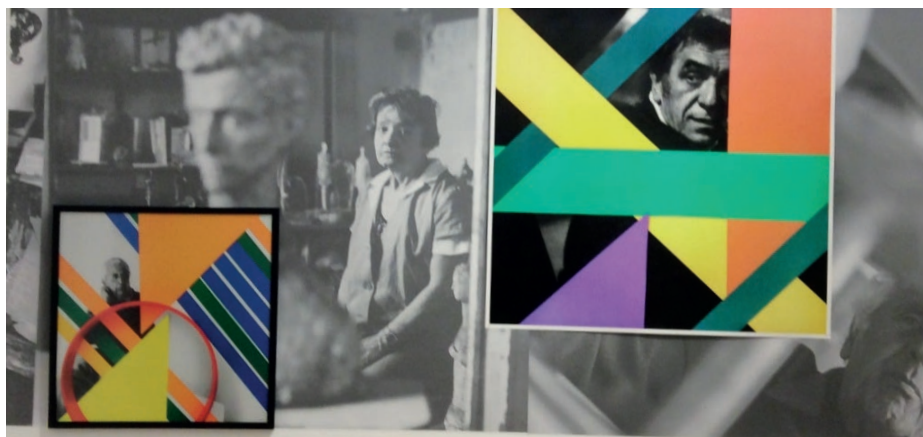

HALÁTLÓ (A HAL ÉS A SPIRÁL GYAKORI TÉMÁJA FÉNER KÉPEINEK)

mák kápráztatta el a nézőket. Ahogyan Passuth Krisztina hangsúlyozta, már az újonnan készült portrék háttérében, de itt a negyedik teremben látottak alapján különösen, a fotóművész betört a képzőművészet területére.

Nagyon fontos adalék, hogy minden kézzel készült, hogy nincs trükk, ahogy az összes képet hagyományos fényképezőgéppel, filmre készítette és készíti is Fényer Tamás.

Remélhetőleg nem kell a 90. születésnapjára várni egy még nagyobb, teljesebb, s hosszabb ideig nyitva tartó kiállítással.

RÉSZLET A KIÁLLÍTÁSBÓL, HÁTTÉRBE A MŰVÉSZ KORÁBBI ALKOTÁSAI

Megköszönjük minden támogatónk felajánlását, akik 2023. évben Alapítványunk javára rendelkeztek az SzJA civil szervezetek javára felajánlható 1%-ról. Kérjük, hogy az idei évben is támogassák a 100 éves Hegedűs Gyula utcai Zsinagógáért Alapítványt személyi jövedelemadójának 1 százalékával. Ezzel a zsinagóga vallási, kulturális és szociális tevékenységét segítik.

Az Alapítvány adószáma: 18298998-1-41